

Jon Christophersen og Ole Gulbrandsen

Studentboliger for funksjonshemmede

Behov, tilgjengelighet, brukbarhet og universell utforming

BYGGFORSK

Norges byggforskningsinstitutt

Jon Christophersen og Ole Gulbrandsen

Studentboliger for funksjonshemmede

Behov, tilgjengelighet, brukbarhet og universell utforming

Prosjektrapport 293 – 2000

Prosjektrapport 293
Jon Christophersen og Ole Gulbrandsen
Studentboliger for funksjonshemmede
Behov, tilgjengelighet, brukbarhet og universell
utforming

Emneord: boliger, tilgjengelighet, universell utfor-
ming, studentboliger, beboererfaringer

ISSN 0801-6461
ISBN 82-536-0718-0

100 eks. trykt av
S.E. Thoresen as
Innmat:100 g Kymultra
Omslag: 200 g Cyclus

Opptrykk 2001: 200 stk.

© Norges byggforskningsinstitutt 2000

Adr.: Forskningsveien 3 B
Postboks 123 Blindern
0314 OSLO
Tlf.: 22 96 55 55
Faks: 22 69 94 38 og 22 96 55 42

Forord

Dette er det andre prosjektet NBI har utført om tilgjengelighet for funksjonshemmede studenter ved universitetene i Oslo Bergen, Trondheim og Tromsø. Det første prosjektet gjaldt tilgjengeligheten på campus og i studentbyer ved de fire universitetene. Nå er temaet studentboliger for funksjonshemmede. Begge prosjektene er deler av hovedprosjektet "Universitetet for alle" og er utført på oppdrag fra DELTA-senteret.

Vi takker studentsamskipnadene i de fire byene for hjelp til å finne fram til studentboliger som er tilrettelagte for funksjonshemmede og hjelp med navn og adresser på intervju personer. Vi vil også takke studentene for velvilje med intervjuing og registreringsarbeid i boligene sine. Arbeidet med registrering og intervjuing er utført av arkitektstudentene Torunn Kvalsvik og Trygve Eriksen (Oslo), Hans Petter Bjørnådal (Bergen), Ragnhild Melbye (Trondheim og Tromsø) og Eivind Skulbrud (Trondheim). Una Voss Christophersen har stått for telefonintervjuene med studenter som har avsluttet studiene.

Oslo, november 2000

Thorbjørn Hansen
Avdelingssjef

Jon Christophersen
Prosjektleder

Innhold

FORORD.....	3
1. INNLEDNING.....	7
TILBAKEBLIKK: FRA INSTITUSJON TIL KATEGORIBYGG, OG DERFRA TIL INTEGRERING OG UNIVERSELL UTFORMING.	7
FRA TILGJENGELIG TIL UNIVERSELL	9
Hva er universell utforming?	11
Universell utforming av boliger.....	13
STUDENTBOLIGER OG UNIVERSELL UTFORMING	15
Lerkendal studentby i Trondheim.....	15
2. SAMMENDRAG OG HOVEDKONKLUSJONER	20
BEHOV	20
BOLIGER	21
Universell utforming	21
Tilgjengelighet	21
3. PROBLEMSTILLINGER OG TILNÆRMINGSMÅTER I UNDERSØKELSEN	24
BEHOVSUNDERSØKELSEN	24
Funksjonshemmede i befolkningen	24
Universiteter i utlandet	24
STUDENTER SOM HAR AVSLUTTET STUDIET	25
TILBUDET AV OG TILGJENGELIGHETEN TIL TILRETTELAGTE BOLIGER	25
4. FUNKSJONSNEDESETTELSE OG -HEMNINGER BLANT YNGRE VOKSNE	26
ANTALLET STUDENTER I DE FIRE STØRRE BYENE OG BEREGNET ANTALL MED FUNKSJONSNEDESETTELSE VED UNIVERSITETENE	28
HVOR KLART ER BEGREPET ”FUNKSJONSNEDESETTELSE”?.....	30
Tre måter å beregne andelen med funksjonsnedsettelse	31
Funksjonsnedsettelse blant yngre	32
5. NOEN UNIVERSITETER I EUROPA	34
TYSKLAND: BERLIN, HEIDELBERG OG MARBURG	35
ENGLAND: STAFFORDSHIRE OG BRISTOL	36
FRANKRIKE: PARIS I – PANTHÉON-SORBONNE.....	38
6. BEBOERERFARINGER.....	39
FUNKSJONSHEMMEDE STUDENTER	39
Funksjonshemmede beboere i Oslo	39
Funksjonshemmede beboere i Bergen	40
Funksjonshemmede beboere i Trondheim	40
Funksjonshemmede beboere i Tromsø	41
FUNKSJONSHEMMEDE BEBOERE I ANDRE BYER.....	42
FUNKSJONSHEMMEDE SOM HAR AVSLUTTET STUDIER	42
7. STUDENTBOLIGER FOR FUNKSJONSHEMMEDE I OSLO.....	45
8. STUDENTBOLIGER FOR FUNKSJONSHEMMEDE I BERGEN	51
9. STUDENTBOLIGER FOR FUNKSJONSHEMMEDE I TRONDHEIM	56
10. STUDENTBOLIGER FOR FUNKSJONSHEMMEDE I TROMSØ	64
11. KONKLUSJONER BEBOERE OG BOLIGER.....	70
BOLIGTILBUD OG STUDIESTED.....	70
BOLIGENES BELIGGENHET	70
FYSISKE LØSNINGER	71
Bedre studentboliger for funksjonshemmede – anbefalinger	74

12. VEDLEGG	75
1. SPØRSMÅL I LEVEKÅRSUNDERSØKELSEN 1995 OM FUNKSJONSNEDESETTELSER	75
2. DISABILITY STATEMENT, BRISTOL UNIVERSITY	76
3. SPØRSMÅL TIL UNIVERSITETER I UTLANDET	84
4. INTERVJUSKJEMA, STUDENTER	86
5. REGISTRERINGSSKJEMA, HJELPEMIDLER.....	88
6. INTERVJUSKJEMA, STUDENTER SOM HAR AVSLUTTET STUDIET	90
13. LITTERATUR	93

1. Innledning

Første del av denne rapporten inneholder bakgrunnsstoff. Dette omfatter et tilbakeblikk på tilgjengelighetsarbeid, spesielt med hensyn på boliger, en orientering om universell utforming og et konkret eksempel på universelt utformede studentboliger. Eksempelet er et nybygget husgruppe på Lerkendal i Trondheim.

Rapporten omfatter videre en behovsanalyse og en analyse av boligtilbudet. Det siste er belyst dels ved intervjuing av studenter, dels gjennom en liten spørreundersøkelse til et lite utvalg av universiteter i Europa og, som hovedinnholdet i rapporten, en detaljert gjennomgang og vurdering av studentboliger som er tilrettelagt og drives av samskipnadene ved universitetene i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø.

Tilbakeblikk: Fra institusjon til kategoribygge, og derfra til integrering og universell utforming.

For cirka 40 år siden var kategoribygge, dvs egne hus med leiligheter for funksjonshemmede nærmest revolusjonerende. Boligblokka i Folke Bernadottes vei på Sogn i Oslo, som ble oppført i 1958 og tatt i bruk i 1962 er et eksempel. Den satte en ny standard: tilrettelagte boliger i egne hus, utenfor institusjon. Her kunne funksjonshemmede få mulighet til å leve selvstendig, i egne, tilgjengelige boliger. Tidligere var tilbudet til funksjonshemmede enten vanlige, og dermed også dårlig tilgjengelige og uhensiktsmessige boliger eller institusjon. De siste var gjerne store sentralinstitusjoner, oftest utformet som monumentalbygninger og plassert skjermet fra annen bebyggelse.

Institusjonstankegangen ble forlatt til fordel for kategoribyggene. Og kategoribygge var nok et nødvendig stadium på veien mot bedre løsninger. Boligmeldinga som kom i 1972 markerer det neste skillet. Dens målsettinger om normalisering og likeverd fikk betydning på flere områder. Ikke minst fikk kommunene en aktiv rolle i arbeidet med å skaffe riktige boligløsninger og å tilrettelegge bomiljøet for funksjonshemmede. Husbanken – med subsidierte finansieringsordninger – ble det viktigste instrumentet for å gjennomføre målsettingene, og samtidig ble krav til tilgjengelighet og brukbarhet for funksjonshemmede i offentlige bygninger og utearealer tatt inn i byggeforskriften.

Tidlig i det neste tiåret – i 1981 – ble et nytt boligkonsept lansert: livsløpsboligen. Med dette fikk vi for første gang en norm for tilgjengelige boliger som kunne innpasse i den alminnelige boligmassen. Et viktig prinsipp var at tilgjengelighet og brukbarhet for bevegelsehemmede skulle kunne løses ved en omdisponering av arealene i boligen, dvs uten arealøkning i forhold til vanlige boliger. I praksis ble dette oppnådd ved at stua, som etterhvert hadde blitt svært stor i norske boliger, ble redusert med noen få kvadratmeter. Innsparingen fra stua ble brukt til å gjøre boligens minste rom, vindfang, gang og bad noe større; størrelsen på disse rommene var den viktigste hindringen for tilgjengelighet. Livsløpsboligkonseptet hadde dessuten som utgangspunkt at boligens viktigste rom (stue, kjøkken, ett soverom og bad) skulle ligge på inngangsplanet. Konseptet fikk etter hvert stor betydning, ikke minst gjennom Husbankens låntillegg.

Vel ti år seinere finner vi de første klart formulerte offentlige målsettingene om full likestilling og deltaking¹. Tilgjengelighetsbegrepet ble nå utvidet til å omfatte "tilbud om offentlig og privat service"², og unge funksjonshemmede som hadde bodd på institusjon skulle flytte ut og få bolig i andre boformer. Dette omfattet både psykisk utviklingshemmede (ansvarsreformen ble vedtatt i 1991) og fysisk funksjonshemmede. Resultatet var en drastisk nedbygging av institusjoner, bygging av tilgjengelige boliger i den alminnelige boligmassen og bedre systemer for tildeling av tekniske hjelpemidler. I takt med dette har det fulgt en rekke prosjekter som skal bedre funksjonshemmedes muligheter for å leve og delta på lik linje med andre. For de institusjonene som fortsatt finnes (f eks sykehjem) er idealet nå boliggingjøring; også institusjonene skal ligne og oppleves mest mulig som vanlige boliger. De siste få års utvikling av begrepet universell design er dermed en naturlig fortsettelse av en trend mot likhet og alminneliggjøring som har pågått i mer en førti år. Skjematisk kan forløpet skisseres trinnvis omtrent slik:

- Før ca 1960: institusjonsomsorg
- Før ca 1970: kategoribbygg, spesialløsninger og -tilbud
- 1970-årene: fra kategoribbygg til integrering
- 1980-årene: nye konsepter; livsløpsboligen blir introdusert
- 1990-2000: likhet, inkludering, full deltaking, universell utforming

Utviklingen i Norge og internasjonalt har gått noenlunde parallelt. En forskjell i tilnæringsmåten kan ha vært at den internasjonale utviklingen, særlig i den siste tiårs perioden, har vært sterkt påvirket av amerikanske ideer. En konsekvens av dette er at rettighetsspørsmål blir vektlagt. Den personlige, individuelle retten til å fungere og delta på lik linje med andre – og til å forfølge rettighetene – ser ut til å få større betydning enn den mer tradisjonelle skandinaviske modellen, hvor ansvaret ligger hos offentlige myndigheter. Den amerikanske rettighetsloven, Americans with Disabilities Act (ADA) fra 1991, har satt fart i det amerikanske tilretteleggingsarbeidet, og i Storbritannia begynner en lignende lov, Disability Discrimination Act fra 1992 å få virkninger (loven gjelder for øvrig hele det britiske samveldet). Begge legger sterkt vekt på personlige rettigheter. ADA og DDA har hatt tydelig påvirkning på FNs standardregler for like rettigheter for funksjonshemmede, som medlemslandene – også Norge – vedtok i 1994. Reglene fastsetter som et hovedprinsipp at funksjonshemmede har samme rettigheter som andre i alle deler av samfunnet.

De seineste årenes utvikling av prinsipper og kriterier for universell utforming har klar og direkte sammenheng med rettighetstankegangen; skal diskriminering unngås, kan ikke omgivelser og produkter ha en utforming som gjør dem ubrukelige for noen brukergrupper. I stedet må alt vi bygger og designer være brukbare for flest mulig, med færrest mulig tilpassinger og minst mulig bruk av spesielle hjelpemidler. Slagordene "fullverdig og vanlig", som ble mye brukt i forbindelse med reformen for psykisk utviklingshemmede, får med dette en utvidet betydning. Forskjellen på universell utforming og det mer innarbeidede tilgjengelighetsbegrepet er i hovedsak at universell design har en klarere likhetsprofil; det dreier seg ikke om særiltak for bestemte grupper, men om likestilling av alle brukere.

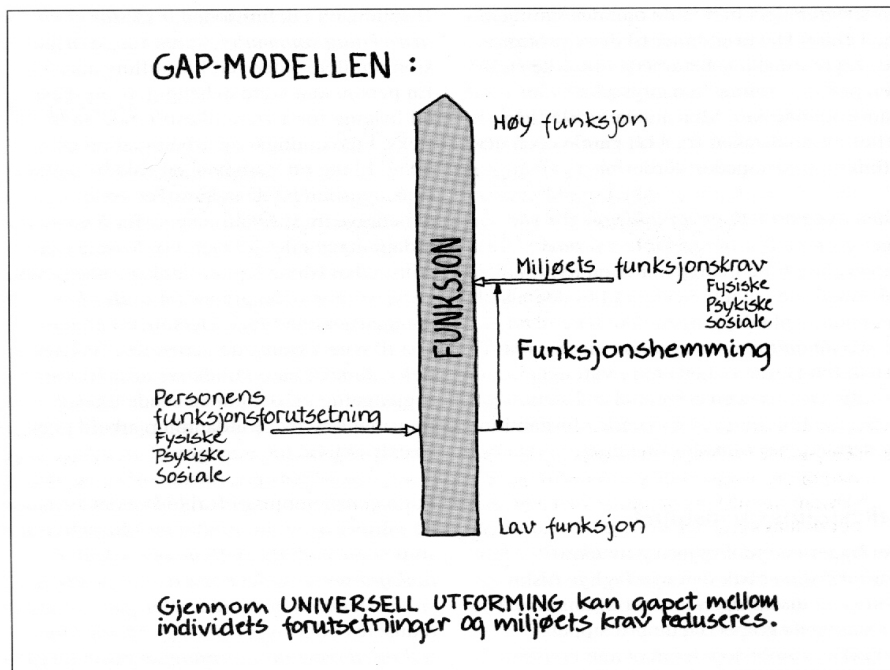
---

¹ Regjeringens handlingsplan for funksjonshemmede 1994-1997

² St. meld. nr. 34 1988-99

Fra tilgjengelig til universell

Begrepet tilgjengelighet – eller tilgjengelig for funksjonshemmede – er etter hvert blitt innarbeidet. Men universell utforming er i ferd med å bli et mer brukt uttrykk når det gjelder løsninger som skal kunne brukes av flest mulig. Årsaken er en viss misnøye med betegnelser som barrierefri eller tilgjengelig, fordi disse innebærer en aksept av spesielløsninger og særtiltak snarere enn løsninger som likestiller alle brukere.

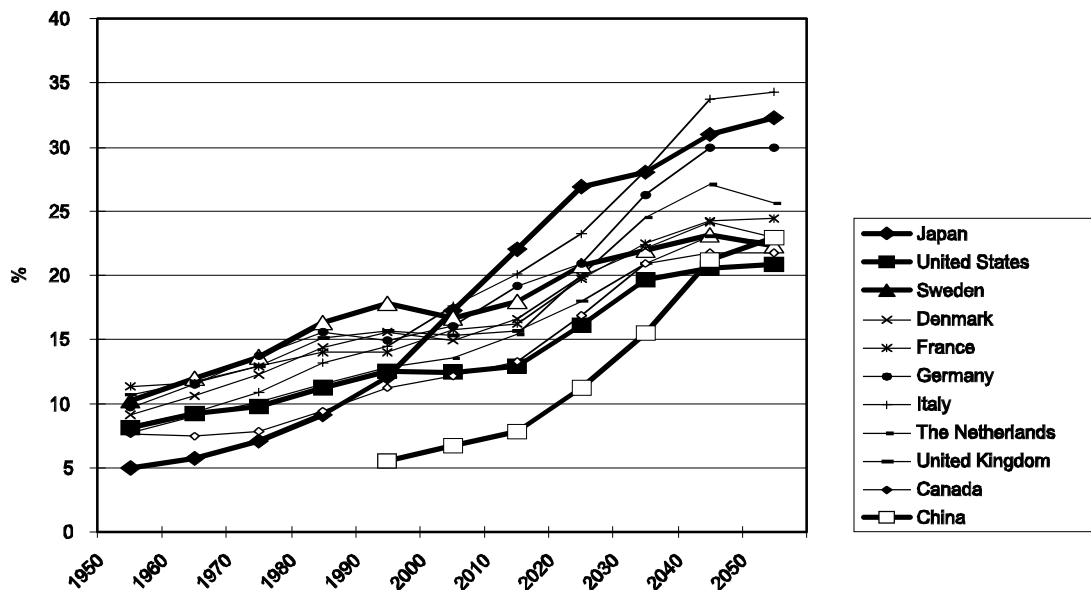
Fra Aslaksen, Bergh, Bringa, Heggem 1997

Som teoretisk bakgrunn for barrierefrie, dvs tilgjengelige og brukbare løsninger blir gjerne Lawtons "gap-modell" brukt (skissen ovenfor). Modellen framstiller forholdet mellom individuelle ferdigheter og de kravene omgivelsene stiller. En konsekvens av denne modellen er at funksjonshemming kan betraktes som et resultat av et misforhold (mismatch) mellom personer og omgivelser, og at omgivelsene kan anses som funksjonshemmende. Å sørge for at omgivelsene blir minst mulig funksjonshemmende blir dermed en oppgave for de som planlegger og former uteområder, bygnin-ger og gjenstander. Korrekt formgivning vil kunne minske eller i beste fall fjerne barrierene og de funksjonshemmende virkningene av dem. Tilgjengelighet blir da et spørsmål om å identifisere barrierer og stille krav som tilgjengelige løsninger må tilfredsstillende. Ofte har denne tankegangen resultert i tilpasninger som kan fungere for funksjonshemmede, men som skiller seg ut så vel arkitektonisk som bruksmessig, og som er blitt kritisert for det. Universell utforming forutsetter mer.

"The concept of universal design emerged from barrier free-design. Barrier-free design takes into account the needs of people with disabilities. The inherent nature of barrier-free design should perhaps have been "design for everybody", but in reality, barrier-free design became providing particular solutions for people with disabilities against badly designed product, environments and systems. Because they are particular solutions for particular users, they lost universality. Design awful ones first, then take up the job of remodelling. By doing so, you get the design contract twice." (Kose 1999)

Endrede demografiske, økonomiske og politiske forhold

Trend of Population Ratio 65 and over 1950-2050

Beregnet økning av andelen eldre over 65 år i befolkningen 1950-2050 (Kose 1999) i noen land.

Flere lever lenger med funksjonshemninger og kroniske sykdommer enn før. Andelen eldre i befolkningen øker. Det samme gjør tallet på personer som skades, men overlever ulykker. Dette skjer over alt, og mange steder er økningene dramatiske. Eldre og funksjonshemmede blir dermed viktige interessegrupper, både politisk og som forbrukere. Center for Universal Design ved North Carolina State University påpeker at dette skaper etterspørsel etter universelt utformede produkter og omgivelser:

“.... aging members of the baby-boom generation (those born between the years 1946 and 1964) have begun to see the usefulness of products conceived for people with limitations” (Story 1998),

og

“Another emerging economic trend is the increasing “globalization” of the marketplace. Consumer businesses hoping to remain successful in the coming decades must recognize the opportunities and challenges inherent in global competition. While the size of potential customer markets is growing, the diversity of the consumer base is expanding at the same time to include differences in language and culture, customs, experiences, and historical design precedents. All of these increase the need for design that is sensitive to individual abilities and preferences. Because reasonable cost is a fundamental issue in any design and production process, universal design has become a very marketable approach, since it addresses the diverse needs of a majority of consumers.”

Kravene om like rettigheter har vokst fram gradvis, og med dem endringer i holdningene til funksjonshemmede og i lovgivningen. Endringene har som nevnt vært fundamentale (fra segregering til integrering, likestilling og inkludering). Universell utforming tar inkluderingsmålene inn i forutsetningene for god arkitektur og design. Jim Sandhu, leder av European Institute for Disability and Design (EIDD) uttrykker dette slik:

“Fundamentally, it is an approach that values and celebrates human diversity. Above all it highlights a major paradigm shift—from treating people as part of the medical model, as dependent, passive recipients of care, to a model where everyone is treated as an equal citizen and disability is seen merely as a social construct.”

Hva er universell utforming?

Den mest brukte, korte definisjonen er formulert på Center for Universal Design ved North Carolina State University. I norsk oversettelse lyder den:

Universell utforming er utforming av produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming (Aslaksen, Bergh, Bringa, Heggem)

Utdypninger av definisjonen er uttrykt av Adaptive Environments Center i Boston og Center for Universal Design:

Universell utforming er en verdensomspennende bevegelse som ønsker å oppnå at produkter, omgivelser og kommunikasjon blir så brukbare som mulig for det bredest mulige spekter av brukere. Dette omfatter barn, eldre voksne, mennesker med varige og kortvarige funksjonsnedsettelse og mennesker med annen kroppsstørrelse enn den alminnelige.

Universell utforming respekterer mangfoldighet blant mennesker og står for inkludering av alle i alle livets faser og gjøremål. Universell utforming er ikke en identifiserbar stil, men en tenkemåte i designprosessen. Universell utforming betyr at god design både har et attraktivt utseende og er lett og behagelig å bruke. (Adaptive environments 1999)

Hensikten med konseptet universell utforming er å forenkle livet for alle ved at produkter, kommunikasjon og de bygde omgivelsene blir mer brukbare for flere uten at kostnadene øker. Konseptet universell utforming retter seg mot folk i alle aldre, størrelse og ferdigheter. (Center for Universal Design)

Inkludering er hovedsaken. At universell design er rettet mot alle er både styrken og den mest opplaget svakheten ved konseptet. Uttrykket "alle" i den første definisjonen gjør intensjonene klare. Men å anvende dette i arkitektoniske løsninger og design av produkter kan være problematisk; få designere og planleggere vil akseptere at det er mulig å utforme alt slik at absolutt alle kan bruke det. Visse praktiske begrensninger finnes. De er uttrykt i formuleringer som "flest mulig", så "brukbare som mulig" og "forenkle livet" "for flere". Flere omgår problemene med universell praktiserbarhet ved å betrakte universell utforming som et sett med verdier eller en prosess, ikke en samling kravspesifikasjoner eller en kvalitetsvurderingsmetode. University of Oregon uttrykker dette slik, og tar i tillegg med et økonomisk argument:

Universal design is an approach to creating environments and products that recognises the diversity of users, regardless of their ability or age. Universal design is a value, not a set of dimensional requirements. It challenges designers to think beyond code compliance and special features for specific users towards more inclusive solutions that incorporate the needs of diverse users without segregation or separate accommodation. Designing special solutions for different segments of the population is a costly and cumbersome way to design places and products. (University of Oregon. Universal Design Education Project. 1999)

For å oppsummere: universell utforming angår en holdning til design og planlegging. Dette innebærer at inkludering er både et aspekt og en målsetting som må være med gjennom hele designprosessen, fra de innledende stadiene og helt fram til det ferdige produktet. Hovedkravet er brukbarhet, så vel når det gjelder arkitektur som produkter og kommunikasjon. Likhet for alle brukere må tilstrebes; det som er universelt designet er lett å bruke og vil derfor være det de fleste foretrekker. (Men begrepet omfatter ikke kultur-, rase- og likestillings spørsmål eller teknologiske forutsetninger.)

Innholdet i begrepet

Center for Universal Design har utviklet sju prinsipper for universell utforming. Til hvert prinsipp er det gitt en definisjon og utdypninger i form av retningslinjer. Hensikten er at prinsippene skal uttrykke hovedmålet i forhold til utforming og at retningslinjene skal gjengi enkeltelementer i løsninger som tilfredsstillende prinsippene. Tabellen nedenfor gir en samlet framstilling av prinsippene, definisjonene og retningslinjene. Retningslinjene kan brukes både som en sjekklister et grunnlag for spesifikasjoner, mens prinsippene og definisjonene kan brukes som funksjonskrav.

Prinsipp	Definisjon/beskrivelse	Retningslinjer
1. Like muligheter for bruk	Utformingen skal ikke medføre ulemper eller stigmatisere noen brukergrupper, men være like brukbar og tilgjengelig for alle	A. Gi alle brukergrupper samme muligheter: alltid like løsninger når det er mulig, likeverdige når det er umulig.
		B. Unngå å segregere og stigmatisere brukere
		C. Muligheter for privatliv, sikkerhet og trygghet skal være tilgjengelig for alle
2. Fleksibel bruk	Utformingen skal tjene et vidt spekter av individuelle preferanser og ferdigheter	A. Muliggjøre ulike valg og metoder for bruk
		B. Skal tjene både høyre- og venstrehåndsbbruk
		C. Lette brukerens nøyaktighet og presisjon
		D. Muliggjøre ferdigheter som samsvarer med brukerens tempo.
3. Enkel og intuitiv bruk	Bruken skal være lett å forstå uansett brukerens erfaring, kunnskapsnivå språkferdigheter eller konsentrasjonsnivå	A. Eliminere unødvendig kompleksitet
		B. Være i overensstemmelse med brukerens forventninger og intuisjon.
		C. Tjene et vidt spekter når det gjelder lese-, skrive- og språkferdigheter
		D. Arrangere informasjonen konsist etter viktighet
		E. Muliggjøre effektive klarmeldinger knyttet til handlinger som følger etter hverandre
		F. Muliggjøre tidsmessige tilbakemeldinger i løpet av og etter at oppgaven er utført.
4. Forståelig informasjon	Utformingen skal gi brukeren nødvendig informasjon effektivt, uavhengig av forhold knyttet til omgivelsene eller brukerens sensoriske ferdigheter	A. Bruke forskjellige måter (bilde, verbal, taktil) for en bred presentasjon av essensiell informasjon
		B. Maksimere lesbarheten av essensiell informasjon
		C. Muliggjøre adekvate kontraster mellom essensiell informasjon og deres omgivelser
		D. Muliggjøre kompatibilitet med ulike teknikker og hjelpemidler for personer med sansetap.
5. Toleranse for feil	Utformingen skal begrense farer, skader og uheldige virkninger av utilsiktede handlinger	A. Ordne elementene slik at farer og feil blir minimale; mest brukte elementer, mest tilgjengelige; farlige elementer elimineres, isoleres eller skjermes.
		B. Sørg for advarsel om farer og feil
		C. Sørg for anordninger for feilsikkerhet
		D. Ikke oppmuntre til utilsiktede handlinger på områder som krever årvåkenhet
6. Lav fysisk anstrengelse	Effektiv og bekvem bruk, med et minimum av anstrengelse	A. Tillate brukeren å ha en nøytral kroppsstilling
		B. Bruke en rimelig betjeningsstyrke
		C. Minimalisere gjentakende handlinger
		D. Minimalisere vedvarende fysisk kraft
7. Størrelse og plass for tilnærming og bruk	Hensiktsmessig størrelse og plass er muliggjort for tilnærming, rekkevidde, betjening og bruk, uavhengig av brukerens kroppsstørrelse, -stilling og mobilitet	A. Muliggjøre en klar synsline til viktige elementer for sittende og stående brukere
		B. Bekvem rekkevidde til alle komponenter for sittende og stående brukere
		C. Tillate variasjoner i hånd- og gripestyrke
		D. Ha nok rom for hjelpemidler og personlig assistanse.

(Norsk oversettelse etter Aslaksen, Bergh, Bringa, Heggem)

Universell utforming av boliger

Begrepet universell utforming oppsto blant designere; arkitekter og planleggere har fattet interesse for det etter hvert som det ble mer kjent, bl a så planleggere med interesse for tilgjengelighet at det ga muligheter for å utvide og utvikle tilgjengelighetsbegrepet, spesielt i forbindelse med boliger:

Universelt utformede boliger er både tilgjengelige og barrierefrie, men tar disse målene lenger og gjør dem mer salgbare enn før. Universell utforming går vesentlig lenger enn minimumsmålene og begrensningene i regelverkene som gjelder tilgjengelige anlegg. ...

Svært få tilgjengelige boliger er i salg på det åpne markedet, og boligtilbudet for funksjonshemmede er fortsatt svært begrenset. ... Arkitekter og utbyggere blir ikke opplært til å lage tilgjengelige boliger, og bruker ofte institusjons-standarder, minstemål i regelverk eller søker råd fra spesialister. Denne prosessen medfører altfor ofte dyre tekniske løsninger, installasjon av spesialutstyr i krom og stål og lite heldige tilpasninger som ramper. Resultatet er hus som ser annerledes og ofte "kliniske" ut. (Ronald Mace. 1998)

Universell utforming gjelder alle deler av huset, ute som inne, og så vel rom som innredninger og utstyr. Universell utforming er derfor langt mer enn minimumskravene i byggeforskrifter og kriteriene i livsløpsstandarden. Universell utforming kan tilpasses individuelle ønsker og krav, uten at boligen avviker fra andre boliger på måter som kan gjøre den vanskelig å selge. Velgjort er universell utforming usynlig. Det er det spesielle ved den.

Maces argumenter rommer tre sentrale ideer:

- (1) Universell utforming er usynlig (forutsatt at det er dyktig utført)
- (2) Universell utforming går vesentlig lenger enn minimumsmål for tilgjengelighet
- (3) Universell utforming angår alle deler av boligen.

En universelt utformet bolig har følgelig en høy tilgjengelighetsstandard i alle rom og arealer, og tilgjengeligheten er en integrert og upåfallende del av utformingen. Tilgjengeligheten er løst slik at alt er brukbart og fordelaktig for alle og har kvaliteter de fleste vil foretrekke framfor mindre tilgjengelige løsninger. Standarden omfatter parkering og privat uteareal. Dessuten har en universelt utformet bolig noe fleksibilitet.

En videre utdyping av universell utforming i forhold til boliger gjør det nødvendig å se nærmere på tilgjengelighetsbegrepet: Som nevnt er tilgjengelighet ofte ensbetydende med oppfyllelse av minimumskrav, gjerne i form av offentlige regler. Dette kan kritiseres som en begrenset forståelse av tilgjengelighetsbegrepet, for hovedmålet, tilgjengelighet for alle uansett funksjonshemming, ikke nås fullstendig. Nyere tilnærminger³ retter seg mot ulike *tilgjengelighetsnivåer* – dvs at barrierer klassifiseres etter type og vanskelighetsgrad. Offentlige minstekrav ligger da på et av de laveste trinnene, og universell utforming finnes blant de høyere nivåene.

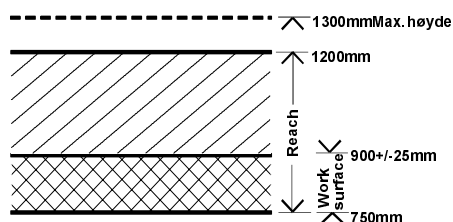
Det tredje punktet ovenfor, at universell utforming omfatter *alle* rom og arealer, har opplagte konsekvenser for en rekke arkitektoniske forhold: planløsning, sammenhengen mellom rommene ut og inne, detaljering, materialvalg, plassering av huset på tomte osv. Universell utforming berører dermed alle stadier i planleggingsprosessen.

---

³ Et internasjonalt eksempel finnes i European Commission, Stations Handbook, 1999. For skandinaviske tilnærminger se Christophersen 2000 og Iwarsson 1997

Flere har utarbeidet sjekklister for universell utforming, se Kose (2), Mace, Confino-Rehder. Kose har valgt en kort opplisting, hovedsakelig av funksjonskrav. Mace og Confino-Rehder har langt flere detaljer, og det har en klar berettigelse; eksemplene på mangelfulle detaljer som forårsaker uoverstigelige barrierer er tallrike. Men lange og detaljert opplister kan virke trettende og forvirrende på planleggere. Punktene nedenfor er et sammendrag.

- *Husplassering.* Kort, direkte, trinnfri atkomst med slak stigning. Garasje/carport nær hovedinngangsdøra. Solrik og skjermet privat uteplass.
- *Parkering.* Romslig garasje/carport med hardt dekke og tilstrekkelig høyde til en van. Trinnfri og overdekket forbindelse til inngangsdør og hard, sklisikker overflate.
- *Privat uteplass.* Direkte, trinnfri atkomst fra boligen. Harde overflater, og beplantning både på bakkenivå og i høyde med en bordplate.
- *Hovedinngang.* Trinnfri atkomst uten rampe. Stigning høyst 1:20. Overdekket inngangsparti minst 1,5x1,5m. Lys på dørklokke, vindu eller glassfelt i eller ved siden av døra og plass for calling.
- *Arealer innendørs.* Høy grad av tilgjengelighet til alle rom har konsekvenser for dører, vinduer, innredninger og utstyr samt rommenes størrelse og dimensjoner.
  - Fri gulvplass (snu plass for rullestol) minst 1,5x1,5 m, helst 1,6x1,6m i alle rom (også bad og kjøkken)
  - Passasjer som enn 0,5m, minst 1,0m brede; kortere passasjer 0,8m, i alle etasjer. Boliger på flere plan må være forberedt for installasjon av løfteplate.
  - *Dører.* Minst 0,8m fri bredde. Innvendige dører terskelfrie, ytterdører høyst 15mm terskel. Fri plass ved låsside 0,5m på begge sider. Åpningskraft max 15N.
  - *Vinduer.* Brystningshøyde max 0,9m. Åpningskraft max 15N. Solavskjerming med motor.
  - *Trapper.* Minst 1,0m bred. Tette opptrinn, høyst 170mm. Inntrinn minst 270mm. Sklisikker overflate og kontrastmarkeringer på trinnene. Håndlist i kontrastfarge, diameter 50mm i høyde 0,9m og helst i 0,5-0,65m. Endene på håndlistene føres horisontalt forbi øverste og nederste trinn.
  - *Arbeidsflater og oppbevaringsplass.* Høyder som vist på skissen. Særlig viktig er at alt som krever en vis kraft skal kunne betjenes på arbeidsflate-høyden. Femti prosent av oppbevaringsplassen høyst 1,3m over gulv. Bøylehåndtak på alle skap.
- *Kjøkken, innredning og plassbehov.* Veggkonstruksjon forberedt for installasjon av spesialinnredning. Fri gulvplass foran fast innredning minst 1,2m. Sammenhengende arbeidsflate mellom kum/vask, kjøleskap og komfyrtopp. Kjøleskap/fryser og oppvaskmaskin i tilgjengelige høyder (se tabell over). Fri plass under arbeidsbenk og komfyrtopp. Uttrekkbare hyller, skuffer eller benkeskap på hjul. Ettgrepsarmatur.
- *Bad.* Utstyr (i ett rom eller fordelt på flere våtrom): servant høyst 0,9m over gulv og 0,75 fri plass under; badekar; WC med senter 0,5m fra vegg, kar eller fast innredning og 0,9m fri gulvplass på en side; dusj 0,9x0,9m uten dusjgrube, og 0,6m fri sideplass. Ettgrepsarmaturer. Armaturer i dusj og ved badekar plassert til side for karet/dusjen. Forsterket veggkonstruksjon for seinere montering av støttehåndtak.
- *Lysbrytere, termostater, stikkontakter.* Høyde 0,9-1,1m over gulv.

Studentboliger og universell utforming

Tilgjengelighet har i liten grad vært fremmet som krav til studentboliger. Selv Husbanken, som i mange år har vært en pådriver for livsløpsstandard i vanlige boliger og har finansiert store deler av studentbyene, har svake krav til student- og elevboliger. Det aller meste av det som finnes av tilrettelagte studentboliger er spesialboliger. De gir et tilbud slik at funksjonshemmede ikke blir utestengt fra høyere utdanning, men er neppe et fullgodt svar på målsettingene om full inkludering. For å nå dem, trengs en langt høyere grad av generell tilrettelegging, slik at tilbudet til funksjonshemmede ikke behøver å skille seg fra tilbudet til funksjonsfriske. Universell utforming er planlegger- og designprofesjonenes svar på idealene om full likestilling og inkludering. Retningslinjer for universell utforming av boliger er utviklet og kan med noen mindre tilpassinger brukes også for studentboliger. I Trondheim sto en ny husgruppe på en sentral tomt klar til innflytting høsten 1999. Der er den generelle tilretteleggingen ført så langt at resultatet oppfyller det meste av prinsippene og retningslinjene for universell utforming.

Lerkendal studentby i Trondheim

Husgruppa på Lerkendal er alminnelige bolighus, og det er bemerkelsesverdig, for boligene er beregnet for en bestemt brukergruppe og har en høy grad av tilgjengelighet. Ofte får slike bygninger en utforming som skiller dem fra annen boligarkitektur, på grunn av arkitektonisk form, materialvalg og utførelse eller påfallende tilgjengelighetsinstallasjoner og detaljer. Her er det ikke slik, og det er anleggets styrke.

Fra samskipnadens side var tilgjengeligheten en programforutsetning. Besøksstandard var et krav. Alle leilighetene i første etasje skulle være tilgjengelige for bevegelsehemmede; tilgjengelighetskravet gjaldt atkomst, felles inngang og boligløsningene samt fellesvaskeri. I tillegg har 10 av i alt 28 leiligheter i første etasje kjøkkeninnredning hvor benkehøyden og høyden på overskapene kan tilpasses brukeren.

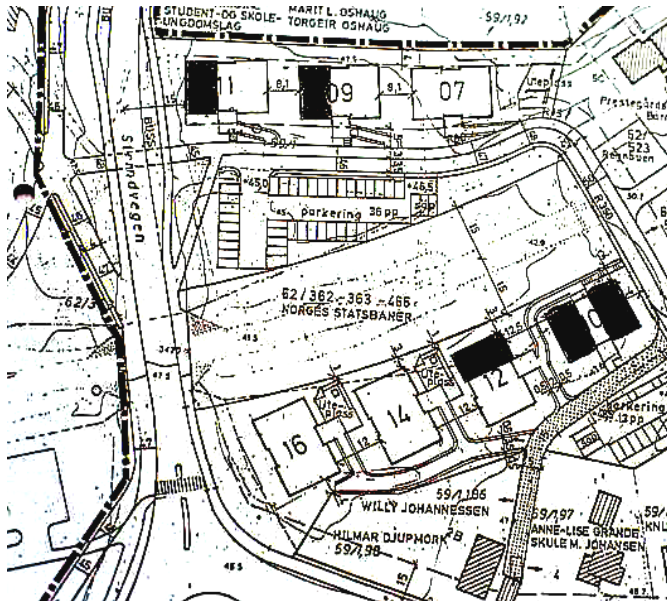
Prosjektet

Bygningene er plassert i to rækker, en på hver side av en skjæring. Gjennom skjæringen går en jernbanelinje. Dette er et lite brukt sidespor for godstrafikk. Prosjektet består av i alt åtte parvis sammenkjadede bygninger. Mellombyggene er felles inngangsparti og trapperom, og inneholder i tillegg felles boder. Inngangspartiene i mellombyggene var opprinnelig bygget overdekket, men åpne mot det fri. Etter den første vinteren bestemte samskipnaden å lukke inngangspartiene; glassfeltet med hovedinngangsdør til vist på bildet til høyre ovenfor er resultatet og har ikke kommet i konflikt med tilgjengelighetskravene.

Bygningene er i to og en halv etasje, med boligeneheter på alle tre etasjeplan. Første etasje har fire parleiligheter, annen etasje to parleiligheter og to dobbelthybler, og loftet – tredje etasje – har ytterligere to parleiligheter. Dette gir i alt 28 hybler og 54 parleiligheter, hvorav 24 ligger i første etasje. I ti av dem kan kjøkkeninnredningen tilpasses individuelt.

Tomt og beliggenhet

Tomta ligger sentralt, et par hundre meter fra Gløshaugen. (Nybygget på Gløshaugen er synlig i bakgrunnen til venstre på bildet ovenfor.) Terrenget er kupert, tomtearealet er lite og innplassering av bygningene er gjort ytterligere komplisert på grunn av jernbanesporet som deler tomta i to. Beliggenheten er ideell i forhold til NTNU Gløshaugen, men tomteforholdene er på ingen måte enkle for utbygging med tilgjengelige og rimelige boliger.

Parkering og atkomst

Parkering er løst med to felles parkeringsplasser, en til hver husrekke. Tilgjengelighetsmessig er dette ikke ideelt, og ikke tilstrekkelig i forhold til universell utforming. Skal det oppnås, trengs overdekte parkeringsplasser ved inngangene. Samskipnaden er oppmerksom på dette og vurderer mulige løsninger. Sannsynligvis vil noen overdekte plasser skaffes til veie seinere.

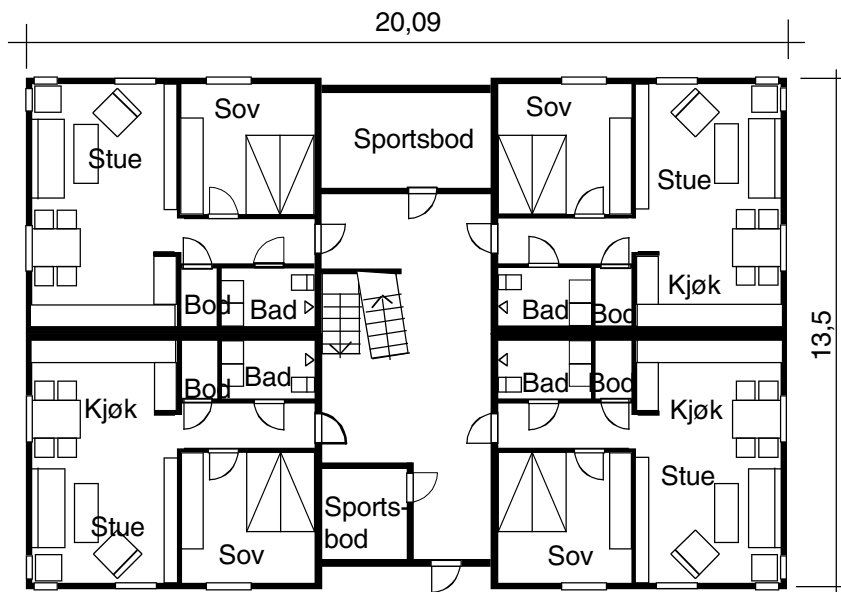
Kjøreveien til parkeringsplassen har fortau på en side. Ved den nordligste husrekka fortsetter fortauet i en gangsti som er ført under hovedveien (bildet på forrige side.) Gangstien går videre til Gløshaugen. Der det er trapper mellom gang-/kjørevei og de enkelte husene, er det også en trinnfri forbindelse. Nivåforskjeller ved inngangspartiene er minimale (bildene på forrige side), og ristene foran inngangsdørene har liten maskevidde. Plassforhold, overdekning, belysning og trinnfriheten er i tråd med prinsippene for universell utforming, men kan bedres med markeringer av trinn i trappene og i overflaten av gangstiene til boligene (f eks med kantstein).

Boliger og fellesarealer

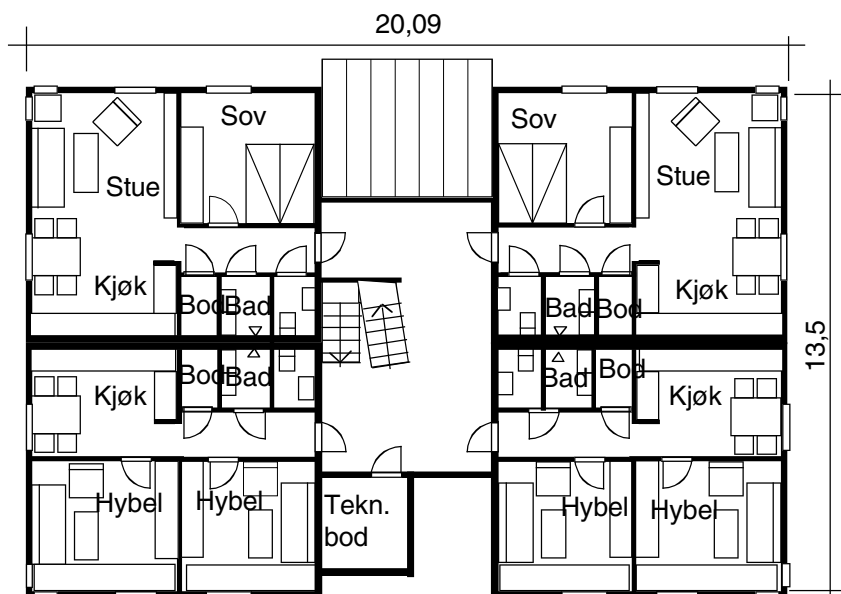
Boligene har atkomst fra felles trapperom/lobby som betjener to og to hus. Til trapperommet ligger også felles boder – to sportsboder på inngangsplanet, og en tredje bod i tredje etasje. Det er også et tilgjengelig fellesvaskeri i underetasjen av huset lengst mot vest i den sørlige husrekka.

Første etasje har fire parleiligheter, som ligger "rygg mot rygg" på hver side av lobbyen. Alle leilighetene er dermed tosidig orientert. Planløsningen av annen etasje er svært lik første etasje, to av enhetene er omgjort til dobbelthybler (dubletter); det som er stua i parleilighetene er skilt fra kjøkkenet og er omgjort til en hybel. Soverommet i parleiligheten er den andre hybelen. Andre forskjeller på første og annen etasje er at badet er delt i to med en skillevegg, slik at dusj og WC er i to separate rom. Denne løsningen er den samme i alle fire enheter i annen etasje. Tredje etasje har en gjennomgående leilighet på hver side av trapperommet. Leilighetene har vinduer på gav-

lene – mot gavlene ligger henholdsvis stue og soverom. Kjøkkenet, som ligger midt i planen, har takvinduer.

1. etg

2. etg

Til venstre, kjøkken med innredning som kan tilpasses i høyden. Bildet til høyre: "fast" kjøkkeninnredning.

Parleilighetene oppfyller ikke livsløpsstandarden; de er for små, mest på grunn av kjøkkenet og stua. Men tilgjengelighetskravene i livsløpsstandarden er oppfylt: Plasskravene er oppfylt, innvendige dører er terskelløse og ytterdører har lav terskel. Dessuten kan som nevnt kjøkkeninnredningen i ti av enhetene i første etasje tilpasses i høyden (bildene til venstre), og badet har plass til vaskemaskin. Stikkontakter og brytere står i tilgjengelige høyder.

Videre er dørene malt i mørke farger og står dermed i klar kontrast til de lyse veggene. Risten foran inngangsdøra gir en viss taktil markering som også skiller seg klart fra betonghellene på gulvet i lobbyen. Rekkverket i trappa har kontrastfarge, men trappetrinnene, postkassene og glasset i inngangspartiet er umarkerte.

Oppsummering

Eksempelet viser at også i studentboliger kan en høy grad av tilgjengelighet oppnås innenfor en rimelig kostnadsramme. Kvadratmeterprisen på Lerkendal var ca 10600kr. De få tilgjengelighetsmanglene som finnes – hovedsaklig markeringer som kan lette orienterbarheten – kunne vært innpasset for en svært beskjeden kostnad, og er dessuten enkle å forbedre i ettertid. Viktigste er imidlertid det som er påpekt innledningsvis i denne omtalen: at boligene ser ut som alminnelige hus; høy grad av tilgjengelighet er oppnådd uten påfallende særtiltak. (og selv om bare første etasje er tilgjengelig, kan de øvrige etasjene bli det ved å installere en løftanordning, f eks ved å ta en del av sportsboden ved inngangsdøra.) Boligene på Lerkendal viser således at spesialboliger er ikke den eneste løsningen for å oppnå et tilgjengelig boligtilbud. Ved å planlegge generelt tilgjengelige boliger unngås både diskusjonen om hvilken andel som skal eller bør være tilgjengelig og segregering av funksjonshemmede i egne enheter. I tillegg oppnås et annet mål: at funksjonshemmede kan besøke andre studenter uten hjelp.

2. Sammendrag og hovedkonklusjoner

Hovedspørsmålene i undersøkelsen er hvilke behov som finnes for tilrettelagte studentboliger og hvordan de tilrettelagte boligene som finnes er utformet, innredet og fungerer for brukerne.

Behov

Dersom vi forutsetter at andelen funksjonshemmede av det totale antallet studenter er den samme som den en finner i hele befolkningen på samme alder som studentene, kan vi beregne antall funksjonshemmede studenter ved de fire universitetene i Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Fra de to siste levekårsundersøkelsene i 1995 og 1998 kjenner vi andelene med de vanligste funksjonsnedsettelsene blant yngre voksne. Bevegelsesvansker opptrer hyppigst, dernest problemer med hørsel eller syn. Blant 10 ulike funksjoner kartlagt i begge undersøkelsene har vi valgt å definere en person som funksjonshemmet dersom to av ti kriterier for funksjonshemming/-nedsettelse er oppfylt samtidig. Der svarene er gradert, har vi bare brukt det tyngste alternativet som kvalifiserende for å være funksjonsnedsatt. Nærmere gradering av funksjonsnedsettelse har vi ikke kunnet gå inn på. I de to undersøkelsene var vel tre prosent av alle personer i Norge i alderen 16 - 35 år funksjonshemmet etter denne definisjonen. På grunnlag av denne andelen skulle 2000 - 2100 studenter kunne være funksjonshemmet i de fire byene ut fra forutsetningen om samme fordeling blant studentene som i hele befolkningen. Oslo skulle hatt 900 - 950, Bergen omkring 450, Trondheim omkring 530, og Tromsø vel 150 funksjonshemmede studenter.

Hverken universitetene eller samskipnadene har statistikk over funksjonshemmede studenter, men inntrykket er at de faktiske tallene er langt lavere enn de beregnede tallene ovenfor. Mulige årsaker kan være at bo- og arbeidsmiljøet ved universitetene har mangler, at de som blir studenter skiller seg noe fra gjennomsnittet av befolkningen på samme alder, og at bare de med størst problemer søker hjelp hos universitetenes og samskipnadens administrasjoner. I tillegg må vi bemerke at slik spørsmålene i levekårsundersøkelsene er utformet, gir de ikke like gode opplysninger om alle typer funksjonshemninger. Lesevansker (dysleksi) og en del miljøhemninger kan være underrepresentert.

Svarene fra tyske og engelske universiteter som har godt renommé for tilrettelagte boliger og undervisningstilbud gir et klart inntrykk av at flere funksjonshemmede studenter søker studieplass – og boliger – når tilrettelagte tilbud finnes. Det kan også synes som om søkingen fra funksjonshemmede er størst til de universitetene som er best tilrettelagt. Antall funksjonshemmede studenter på universitetene i dag (basert på antallet som søker hjelp og tilrettelagte boliger) kan virke lavt, men forteller lite om de faktiske behovene. Det virker også sannsynlig at funksjonshemmede studenter i noen grad velger både studiested og fagkrets ut fra tilbudet og forholdene på det enkelte universitetet. (Dette er bl a undersøkt i Bristol, se s 37.) Sett i lys av at det er sammenheng mellom etterspørselen fra funksjonshemmede og tilretteleggingsnivå og tjenestetilbud er det ikke overraskende at alle universitetene kan dekke etterspørselen etter tilrettelagte boliger og et tilrettelagt studietilbud i dag.

Boliger

Universell utforming

Studentboliger utvikles svært sjelden etter universelle prinsipper. Vi kan ikke se at kunnskapen eller bevisstheten om universell utforming er til stede eller blir fulgt hverken blant de fire norske eller de utenlandske universitetene vi har spurt. Bare samskipnaden i Trondheim har studentboliger som kan sies å være utviklet i tråd med prinsippene for universell utforming. Anlegget på Lerkendal som er omtalt i innledningen synes således å være temmelig enestående – enda universelle prinsipper ikke var lagt inn som premisser i planleggingen; at resultatet kan betegnes som universelt utformet, er mer en konsekvens av at samskipnaden ønsket generelt anvendelige boligtyper, uten at de har brukt prinsippene for universell utforming direkte.

Tilgjengelighet

Holdningen til tilgjengelighet synes i stor grad å være påvirket av praktiske erfaringer knyttet til etterspørselen etter et tilrettelagt boligtilbud. Hverken Bergen eller Tromsø har hatt særlig etterspørsel fra funksjonshemmede og tenker derfor lite på tilgjengelighet. Tromsøs nyeste studentbolig-anlegg har ikke spesialboliger, og ingen tilgjengelighetshensyn er tatt ut over det teknisk forskrift krever. I Bergen antar samskipnaden at funksjonshemmede studenter enten bor hjemme eller har kommunal bolig; de har liten etterspørsel etter tilrettelagte boliger. De går derfor ut at behovene er små og legger opp tilbudet sitt etter det.

Samskipnadene har således temmelig forskjellige holdninger. Dette reiser noen prinsipielle spørsmål om behovene for tilrettelegging, om ansvar for å skaffe til veie et tilrettelagt boligtilbud, og hvilke krav som bør legges til grunn for utforming av studentboliger.

Behov for tilrettelegging

Universitetene og samskipnadene går stort sett ut fra at etterspørselen etter tilrettelagte boliger og studieplasser er et mål for behovene. Undersøkelsen indikerer at dette er et lite hensiktsmessig mål. Trondheim, som har det beste tilbudet, har også størst etterspørsel. De utenlandske universitetene vi har spurt svarer nesten entydig at etterspørselen øker med tilbudet. Vi ser også at tilbudet av tilrettelagte boliger er lavt sammenlignet med forekomsten av funksjonsnedsettelse i befolkningen på samme alder som studentmassen – også når vi tar hensyn til at ikke alle med funksjonsnedsettelse har behov for tilrettelagte boliger. Alt i alt synes dette å gi gode holdepunkter for en konklusjon om at mangel på tilrettelagte tilbud kan hindre funksjonshemmede fra å studere.

Ansvar for et tilrettelagt boligtilbud

Målsettingene er klare: Funksjonshemmede skal ikke stenges ute fra høyere utdanning. Ansvar for å gjennomføre målet er derimot ikke klart plassert, men fordelt på flere instanser. Tilgjengelighet til nybygde og utbedrede boliger skal sikres gjennom Plan- og bygningsloven med forskrifter. Kravene de stiller er lave (se avsnittet om offentlige krav nedenfor), og det samme kan sies om Husbankens krav. En konklusjon

sjon kan være at både Husbankens krav og kravene i teknisk forskrift bør skjerpes for student- og elevboliger.

Når det gjelder *tilbud* om tilrettelagt bolig, er erfaringene til samskipnaden i Bergen illustrerende: Deres inntrykk er at funksjonshemmede studenter i stor grad får bolig gjennom kommunen. Dette betyr at funksjonshemmede studenter må konkurrere om kommunal bolig – hvor tilbudet er spinkelt – på linje med andre funksjonshemmede i kommunen og at funksjonshemmede studenter som ønsker å bo sammen med andre studenter i liten grad får mulighet til det. Et spørsmål er om ansvaret ligger hos kommunene eller hos samskipnadene, et annet er om funksjonshemmede studenter skal ha samme muligheter for botilbud som andre studenter. Ingen av delene synes tilstrekkelig avklart.

Offentlige krav

Teknisk forskrift stiller visse krav, men kravene varierer med bygningstypen, og tilgjengelighetskrav til selve boligene finnes ikke (bortsett fra et krav om ombyggingsmulighet av toalettrom). Kravnivået er med andre ord lavt. Husbanken, som lenge har vært den viktigste finansieringskilden for studentboliger, stiller krav om at sanitærrom for hybelgrupper på fem til åtte beboere skal være tilgjengelig for rullestolbrukere. For mindre beboergrupper, familieleiligheter og andre funksjonshemmede enn rullestolbrukere har Husbanken ingen tilgjengelighetskrav.

Tilgjengeligheten til studentboligene ved de fire universitetene

Christophersen og Denizou 2000 (2) viser at tilgjengeligheten i alminnelige, ikke tilrettelagte boliger er svært dårlig for nær sagt alle grupper av funksjonshemmede, og at flertallet av disse boligene ligger i bygninger som det vil være både vanskelig og kostnadskrevenne å forbedre.

Denne undersøkelsen dekker alle de tilrettelagte boligtypene som samskipnadene ved de fire norske universitetene driver. Variasjonen i boligtyper er stor, fra hybler hvor flere deler bad og kjøkken til selvstendige leiligheter. Et felles trekk er imidlertid at alle er tilrettelagt med hensyn på bevegelsehemmedes behov. Sett fra de bevegelsehemmede brukernes synspunkt fungerer boligene noenlunde tilfredsstillende, ikke minst fordi samskipnadene er villige til å gjøre spesialtilpasninger og gjennomfører det når beboerne melder behov. Likevel: med mer objektive og generelle kriterier er mange av boligene ikke tilstrekkelig godt tilrettelagt (for å beskrive kvaliteten på tilgjengeligheten har vi brukt kriteriene i tilgjengelighetsmalen (Christophersen og Denizou 2000 (1) og Christophersen 2000). Siden det er tale om *tilrettelagte* boliger, hvor særlige behov skulle være dekket, ville en rimelig forventning være at tilgjengelighetsnivået er høyere enn det teknisk forskrift forutsetter. Det er sjelden tilfelle. Bare i Trondheim finner vi boligtyper med et bedre tilgjengelighetsnivå. De fleste boligene oppfyller kravene i teknisk forskrift, men i enkelte er tilgjengeligheten dårligere. Et tilleggsproblem er at selv om en boligenhet er tilrettelagt, kan fellesarealer være dårlig tilgjengelige. Av opplevde problemer nevnes fellesvaskerier, av registrerte mangler finner vi høyt plasserte tablåer med ringeapparater, dårlig tilgjengelige automater og postkasser og noen plassproblemer. Konklusjonskapittelet (kap 11) og den detaljerte gjennomgangen i kap 7-10 beskriver forholdene nærmere.

Boliger tilrettelagt for andre grupper enn bevegelseshemmede finnes ikke. I praksis ser vi at f eks synshemmede blir tildelt boliger beregnet for bevegelseshemmede. M h t plassbehovene en del sterkt synshemmede har, kan det fungere, men det er ikke like sikkert at boligene fungerer på andre måter. Der det finnes, er kontrastfarger stort sett begrenset til dørblad og/eller belistning; ledelinjer eller andre kontrastmarkeringer finnes ikke. Skilting av nødutganger ser ut til å være godt utført, men annen skilting (dørskilt, ringeapparater etc) kan være vanskelig å lese, og varsling som kan oppfattes av orienteringshemmede finnes ikke. Mange harde flater både i fellesarealer og i boligene kan gi dårlig akustisk miljø.

Hensyn til miljøhemmede synes ikke ivaretatt på annen måte enn at innvendige overflater er jevne og lette å holde rene. Ventilasjon i boligene er begrenset til avtrekk på badet, spalteventiler over vinduene og (men ikke over alt) avtrekk over komfyren.

De funksjonshemmede studentene vi har intervjuet er gjennomgående fornøyde med forholdene, men flere sier de trenger mer for å få en enklere hverdag, både av hjelpemidler og tjenester. Spesialtilpasninger som samskipnadene har utført er mottatt med tilfredshet.

3. Problemstillinger og tilnæringsmåter i undersøkelsen

Undersøkelsen gjelder to hovedspørsmål:

- behov for tilrettelagte studentboliger
- tilbudet av tilrettelagte studentboliger

Det første er søkt belyst på tre måter: Vi har spurt universiteter som har god erfaring og godt renommé for tilrettelegging i England, Tyskland og Frankrike om deres inntrykk og erfaringer (kapittel 5). Vi har hatt telefonintervjuer med funksjonshemmede studenter som har avsluttet studier ved norske universiteter (kapittel 6), og vi har analysert data om funksjonshemmede i befolkningen.

Det andre hovedspørsmålet er undersøkt ved befaringer og analyse av fysiske forhold i studentboliger og intervjuer med funksjonshemmede beboere på universitetene i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø. Vi har supplert dette med intervjuer av studenter ved noen distriktshøgskoler. Til analysen av de fysiske forholdene har vi brukt tilgjengelighetsmalen som NBI utarbeidet på oppdrag for DELTA-senteret i 1999. For denne undersøkelsen er malen utvidet med spørre-/intervjuskjemaer om hjelpemidler og beboererfaringer.

Behovsundersøkelsen

Funksjonshemmede i befolkningen

Vi har basert beregningene på Levekårsundersøkelsene fra 1995 og 1998. Hovedårsakene til at vi har brukt begge undersøkelsene er at antallet yngre personer er forholdsviss begrenset, og at 1998-undersøkelsen har helse i fokus. Den er derfor godt egnet til å understøtte bildet vi får av funksjonsnedsettelse i 1995. Vi har også sett noe på Helseundersøkelsen i 1995. Tilnærmingen vi har valgt innebærer at vi bare tar for oss problemet med hvordan studentmassen kunne sett ut dersom forekomsten av funksjonsnedsettelse var den samme blant studentene som i den såkalte normalbefolkningen på studentmassens alderstrinn. Vi går ikke inn på *om* det er en seleksjon av personer til studiestedene, og heller ikke *hvorledes* den eventuelt kan virke. Data om den faktiske forekomsten av funksjonshemmede studenter på universitetene finnes ikke. Analysen er beskrevet i kapittel 2.

Universiteter i utlandet

Vi har sendt ut spørreskjemaer til et lite utvalg av europeiske universiteter hvor tilbudet til funksjonshemmede skal være godt. Utvalget er basert på anbefalinger og EUs opplisting av tilrettelagte tilbud (se kap 5). Gode, objektive data om tilrettelegging av campus, undervisningstilbud og boliger finnes imidlertid ikke. Derfor kan vi ikke være sikre på om de universitetene vi har valgt er de best tilrettelagte, men vi kan gå ut fra at universitetene vi har valgt har lang erfaring med tilretteleggingsspørsmål og at de har kommet lenger enn mange andre.

Hovedspørsmålene gjaldt:

- universitetenes policy og prioriteringer i tilretteleggingsspørsmål
- om god tilrettelegging medfører stor søkning fra funksjonshemmede studenter
- om universitetene kan dekke etterspørselen etter plasser og boliger
- typer av tilrettelagte boliger
- tilbud av tekniske hjelpemidler
- transporttilbud og –tjenester

Studenter som har avsluttet studiet

Vi har gjennomført telefonintervjuer (intervjuguide i vedlegg 6) hvor hensikten har vært å få innblikk i enkeltpersoners subjektive erfaringer og problemer. Dette gjelder såvel valg av studiested og studieretning som gjennomføringen av studiet og erfaringer med botilbudet.

Tilbudet av og tilgjengeligheten til tilrettelagte boliger

Undersøkelsen omfatter befaringer i studentboliger som er tilrettelagt for funksjonshemmede og intervjuing av beboerne. Under befaringene ble fysiske forhold som har betydning for tilgjengeligheten i boligene og i atkomsten til dem gjennomgått og registrert. På basis av registreringene har vi identifisert og beskrevet tilgjengelighetsproblemer (hindre) samt fastsatt et tilgjengelighetsnivå ut fra spesifikasjonene i tilgjengelighetsmalen (se Christophersen og Denizou 200 (1). Noen boligtyper er registrert og analysert i Christophersen og Denizou 2000 (2). Vi har ikke gjort nye registreringer eller analyser av de boligene som ble gjennomgått i den forrige undersøkelsen, men referert og kommentert de tidligere funnene.

Spesifikasjonene i tilgjengelighetsmalen angir grenseverdier for alvorlighetsgraden av hindringer funksjonshemmede kan møte i omgivelsene. Grader av tilgjengelighet eller tilgjengelighetsnivåer i malen går fra utilgjengelig (nivå 0) til svært godt tilgjengelig (nivå 3). Nivå 1 tilsvarer intensjonene i Teknisk forskrift (TEK) til Plan- og bygningsloven. Malen skiller videre mellom tre hovedgrupper av funksjonshemmede, bevegelsehemmede, orienteringshemmede (syns- og hørselshemmede) og miljøhemmede (f eks astmatikere og allergikere). For bevegelsehemmede gjelder spesifikasjonene overflater på gulv og markedecke, sprang og nivåforskjeller, plasshensyn, høyder på utstyr og innredninger samt åpningskraft på dører og vinduer. For orienteringshemmede gjelder spesifikasjonene bruk av markeringer, kontrastfarger, forekomst av faste og løse hindringer i naturlige ganglinjer samt støybelastning. For miljøhemmede gjelder spesifikasjonene forekomst av allergener, ”støvdepoter” og vurdering av kvaliteten på inneluft.

Intervjuingen av beboerne supplerer dataene om fysiske forhold. Spørsmålene gjelder hjelpemidler, beboernes erfaringer og fornøydhet med tilbudet. Tallet på intervjuer er lite, men omfatter de aller fleste funksjonshemmede beboerne i tilrettelagte studentboliger som samskipnadene driver. Vi gjorde også en rekke framstøt for å nå funksjonshemmede studenter som bor i vanlige studentboliger, men selv med god hjelp både fra samskipnadenes administrasjon og fra universitetene fikk vi ikke kontakt med noen som ville bli intervjuet.

4. Funksjonsnedsettelse og -hemninger blant yngre voksne

Vi forutsetter at unge mennesker i den alderen de går skole eller studerer, har samme forekomst av ulike funksjonsnedsettelse som totalbefolkningen. Det å gå videre med skolegang og starte med studier kan nok innebære en viss seleksjon av grupper av personer, og antakelig i høyere grad tidligere enn hva tilfellet er i dag. Men vi har likevel ikke noe dokumentert grunnlag for å tro at forekomsten av ulike typer funksjonsnedsettelse skulle være annerledes blant studenter enn i befolkningen som helhet på samme alderstrinn, - under forutsetning av at miljøet på studiestedene var egnet for personer med ulike funksjonsnedsettelse. I praksis er dette ikke tilfelle, fordi det er hindringer eller manglende tilretteleggelse av miljøene som medfører at noen ikke kan oppholde seg eller fungere normalt der. I utredningen som følger nedenfor, går vi ikke inn på *om* det er en seleksjon av personer til studiestedene, og heller ikke *hvordan* den eventuelt kan virke, altså konsekvensene for hvem som i praksis blir studenter. Vi tar kun for oss problemet med hvordan studentmassen *kunne sett ut dersom forekomsten av funksjonsnedsettelse var den samme blant dem som i den såkalte normalbefolkningen på studentmassens alderstrinn*.

Vi har utført beregninger basert på to undersøkelser, nemlig Levekårsundersøkelsen 1995 og Levekårsundersøkelsen 1998. Den første er gjennomført som en tradisjonell levekårsundersøkelse, mens den siste er en undersøkelse om levekår som har hatt helse som en hovedsak i undersøkelsen. Den inngår som et ledd i Statistisk Sentralbyrås såkalte temaroterende undersøkelser. Dette er en serie landsomfattende undersøkelser som gjøres hvert år, og har ulike hovedtema i fokus. Årsaken til at vi også ville bruke undersøkelsen i 1998 i tillegg til den i 1995, er ikke minst at antallet yngre personer er forholdsvis begrenset særlig i 1995-undersøkelsen. Når dessuten den siste har helse i fokus, er den godt egnet til å understøtte det bildet vi har fått av funksjonsnedsettelse i 1995. Vi har også sett noe på Helseundersøkelsen i 1995, men har blitt stående med 1998-undersøkelsen siden den er den nyeste av alle. Levekårsundersøkelsen blant mottagere av grunnstønning gir også opplysninger om funksjonshemmede, men den er lite brukbar i denne sammenhengen, siden den bare omfatter grunnstønningmottagere og dermed utelater en del funksjonshemmede.

Andelen med funksjonsnedsettelse i aldersgruppen 16-35 år

De to undersøkelsene hadde noe ulike spørsmål om funksjonsnedsettelse, men det er likevel et stort antall spørsmål som er de samme. Vi har valgt ti kriterier ut fra ti svært like spørsmål i hver undersøkelse (*svaralternativene i 1995 i parentes*):

1. Kan du se vanlig tekst i aviser? (*klarer/klarer ikke*)
2. Kan du høre i normal samtale? (*klarer/klarer ikke*)
3. Kan du gå i trapper uten å hvile? (*klarer/klarer ikke*)
4. Kan du klare innkjøp av dagligvarer? (*klarer/klarer ikke*)
5. Kan du klare vask av bolig selv? (*klarer/klarer ikke*)
6. Kan du kle av og på deg selv? (*klarer/klarer ikke*)
7. Har du vansker med å bevege deg ut av boligen? (*svært/noe*)
8. Har du vansker med å delta i fritidsaktiviteter? (*svært/noe*)
9. Har du vansker med å bruke offentlige transportmidler? (*svært/noe*)
10. Har du vansker med å snakke med andre mennesker? (*svært/noe*)

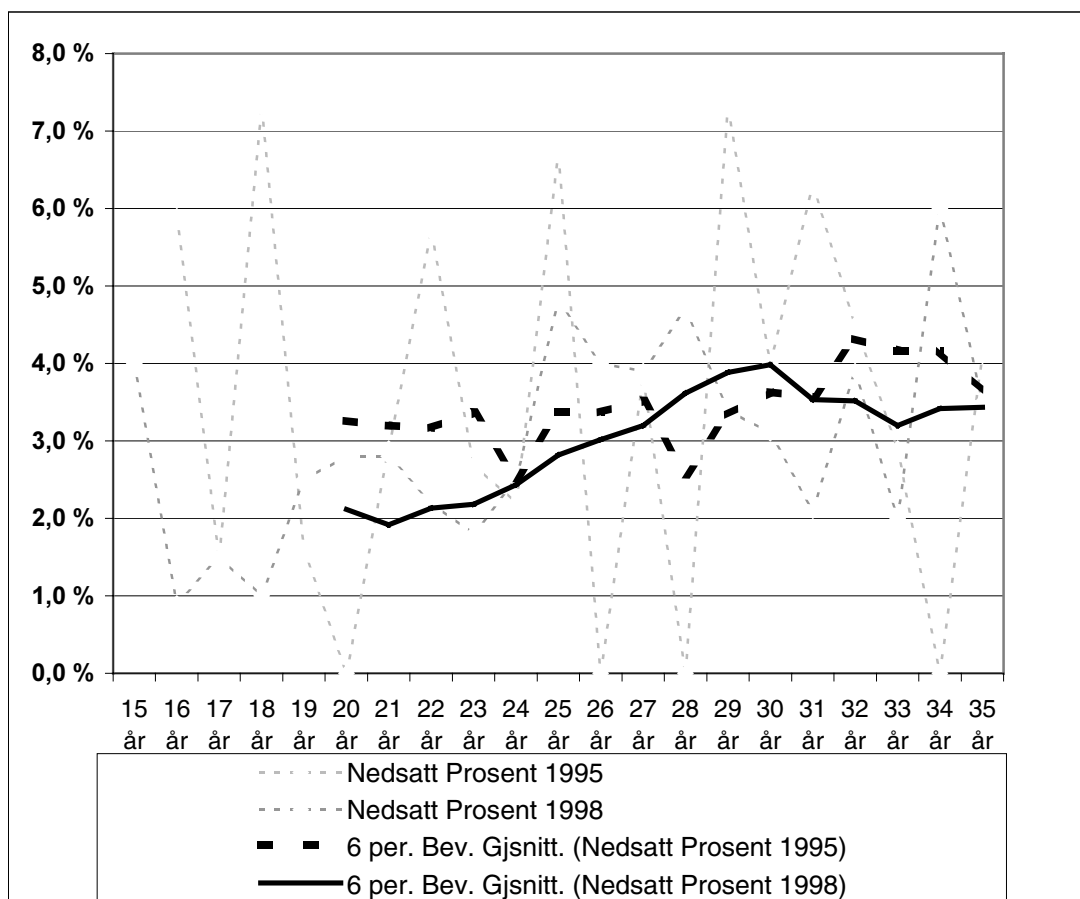

Spørsmålene ble stor sett stilt på denne enkle måten i 1998, men med noe varierende formuleringer i 1995. For eksempel spurte en i 1995 om "Kan du uten vansker lese vanlig tekst i aviser, eventuelt med briller?" Forskjellen ligger i at en i 1998 ikke forutsatte lesekyndighet, bare spurte om en "kan se".

Noen spørsmål satte dessuten funksjonen i relasjon til at en eventuell nedsettelse var på grunn av varige helseproblemer eller funksjonshemming.

Resultatet er sammenfattet ved at dersom en ikke klarte, eller hadde svært vanskelig for å greie minst to av de 10 funksjonene uten hjelp, er personen betegnet som "funksjonsnedsatt". Dersom vedkommende hadde problemer med bare ett av de 10 kriteriene, ble vedkommende ikke regnet som funksjonsnedsatt. På noen av kriteriene (7, 8, 9 og 10 i 1995) var svarene gradert "svært vanskelig", "noe vanskelig" eller "ikke vanskelig". Bare det tyngste alternativet "svært" er tatt med som kvalifiserende for å være funksjonsnedsatt.

I og med at vi har sett på forekomsten i to undersøkelser, viser vi resultatet for aldersgruppen 16-35 år fra begge undersøkelsene, og i form av kurver som er utjevnet ved glidende gjennomsnitt over alder.

Figur 1. Andelen av personer som har minst to funksjonsnedsettelse i alvorlig grad av 10 utvalgte, etter alder innen gruppen 16-35 år. Data: Levekårsundersøkelsen 1995 og Samordnede Levekårsundersøkelser 1998 - tverrsnittsundersøkelsen, Statistisk Sentralbyrå.

Kurvene som er klart markert, er glidende gjennomsnitt over seks perioder (årganger), mens de svakt markerte kurvene er de samme data uten at de er glattet til en jevnere kurve.

Antallet studenter i de fire større byene og beregnet antall med funksjonsnedsettelse ved universitetene

Ut fra gjennomsnittstallene for funksjonsnedsettelse i tre aldersgrupper 16 - 19 år, 20 - 29 år og 30 - 35 år, har vi beregnet antall studenter med funksjonsnedsettelse etter kriteriene vist i diagrammet over. Antallet er fra 1998, gjelder bare aldersgruppene 18-34 år, og er vist i tabellen nedenfor. Det samlede antallet studenter i de fire byene er 63466. Oslo har nær halvparten av dem.

Tabell 1. Antall studenter ved universitetene i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø 1998. Kilde: Statistisk Sentralbyrå

Alder	Universitetet i Oslo	Universitetet i Bergen	NTNU, Trondheim	Universitetet i Tromsø
18 år	68	20	17	8
19 år	1613	754	828	182
20 år	2430	1386	2037	324
21 år	2523	1500	2035	365
22 år	2679	1487	1982	422
23 år	2758	1434	1931	407
24 år	2721	1446	1763	452
25 år	2618	1322	1475	451
26 år	2433	1163	1075	402
27 år	2115	840	777	365
28 år	1642	615	619	293
29 år	1309	499	478	252
30 år	1019	415	361	211
31 år	809	343	323	182
32 år	668	282	266	155
33 år	588	268	188	118
34 år	499	188	168	100
Sum	28492	13962	16323	4689

Når vi beregner det teoretiske antallet etter de kriteriene vi har valgt, får vi fordelingen vist i tabell 2 nedenfor.

Tabell 2. Beregnet antall studenter med funksjonsnedsettelse etter forekomsten funnet i befolkningen i hele landet i Levekårsundersøkelsen 1995 og i 1998.

	1995				1998			
	Univer- sitetet i Oslo	Univer- sitetet i Bergen	NTNU, Trond heim	Univer- sitetet i Tromsø	Universitetet i Oslo	Univer- sitetet i Bergen	NTNU, Trond heim	Univer- sitetet i Tromsø
18 år	3	1	1	0	1	0	0	0
19 år	65	30	33	7	28	13	14	3
20 år	78	45	65	10	80	46	67	11
21 år	81	48	65	12	83	49	67	12
22 år	86	48	64	14	88	49	65	14
23 år	89	46	62	13	91	47	64	13
24 år	87	46	57	15	90	48	58	15
25 år	84	42	47	14	86	44	49	15
26 år	78	37	35	13	80	38	35	13
27 år	68	27	25	12	70	28	26	12
28 år	53	20	20	9	54	20	20	10
29 år	42	16	15	8	43	16	16	8
30 år	37	15	13	8	36	15	13	7
31 år	30	13	12	7	29	12	11	6
32 år	24	10	10	6	24	10	9	5
33 år	22	10	7	4	21	9	7	4
34 år	18	7	6	4	18	7	6	4
Sum	945	461	537	156	921	452	528	153
Sum	alle 4 byene			2099				2054

De første fire kolonnene viser antall funksjonsnedsatte med andelene fra undersøkelsen i 1995, og i de fire neste kolonnene er vist tallene med andelene fra undersøkelsen i 1998. Som en ser er det stor overensstemmelse mellom de to undersøkelsene, og med et totalt antall studenter med funksjonsnedsettelse på vel 2000 i de fire byene til sammen. Oslo har 900 - 950, Bergen omkring 450, Trondheim omkring 530, og Tromsø vel 150. Forutsetningen er som sagt foran, at andelene blant studentene er som i normalbefolkningen.

Vansker med å se eller lese tekst

De to undersøkelsene har gitt noe forskjellige utslag på enkelte kriterier, selv om det er godt sammenfall på de fleste. Tabellen nedenfor viser at det er et helt prosentpoeng i forskjell på kriteriet å *lese* (i 1995) eller *se* (i 1998) vanlig tekst i aviser. Det er sannsynlig at den ulike spørsmålsstillingen har vært utslagsgivende for forskjellen.

Tabell 3. Prosentandelen av alle i alderen 16 - 35 år som har problemer med ulike funksjoner. (Lk står for levekårsundersøkelsen).

ALLE UNDER 36 ÅR	Lk 95	Lk 98
Kan du se vanlig tekst i aviser?	2,8	1,8
Kan du høre i normal samtale?	2,7	2,7
Kan du gå i trapper uten å hvile?	3,5	3,3
Kan klare innkjøp av dagligvarer?	0,5	1,3
Klare vask av bolig selv?	1,1	1,8
Kan du kle av og på deg selv?	0,3	0,2
Vansker med å bevege deg ut av boligen?	0,1	0,2
Vansker med å delta i fritidsaktiviteter?	1,4	1,4
Vansker med å bruker off. transportmidler?	0,6	0,4
Vansker med å snakke med andre mennesker?	0,4	0,3
Total, har minst to nedsettelse, alvorligste gradering	3,5	3,1

Bortsett fra funksjonen lese/se viser tabellen stor overensstemmelse mellom de to undersøkelsene.

Bruker vi 1995-tallene som beregningsgrunnlag for de med synsvansker, får vi et betydelig høyere antall med denne funksjonsnedsettelsen i 1995 enn i 1998. Se tabell 4 nedenfor.

Tabell 4. Teoretisk beregnet antall studenter i de fire byene med nedsatt synsevne etter alder. Spørsmålet i 1995: å lese vanlig tekst i aviser. I 1998: å se vanlig tekst i aviser. Kilde: Levekårsundersøkelsene 1995 og 1998

	1995	1998
16-19 år	154	45
20-29 år	1344	1045
30-39 år	164	122
Sum	1661	1212

Mellom de to undersøkelsene er det en forskjell på ca. 450 personer med nedsatt syn, og det er spørsmålet om evne til å lese som har det største antallet. I forhold til det totale antallet med funksjonsnedsettelse, vel 2000 i de fire byene, er antallet med synsvansker ganske stort. Men det er altså ikke nok med bare denne funksjonsnedsettelsen for å kvalifisere til å bli tatt med som funksjonsnedsatt i våre beregninger. Vedkommende må ha minst en nedsettelse i tillegg for å komme med.

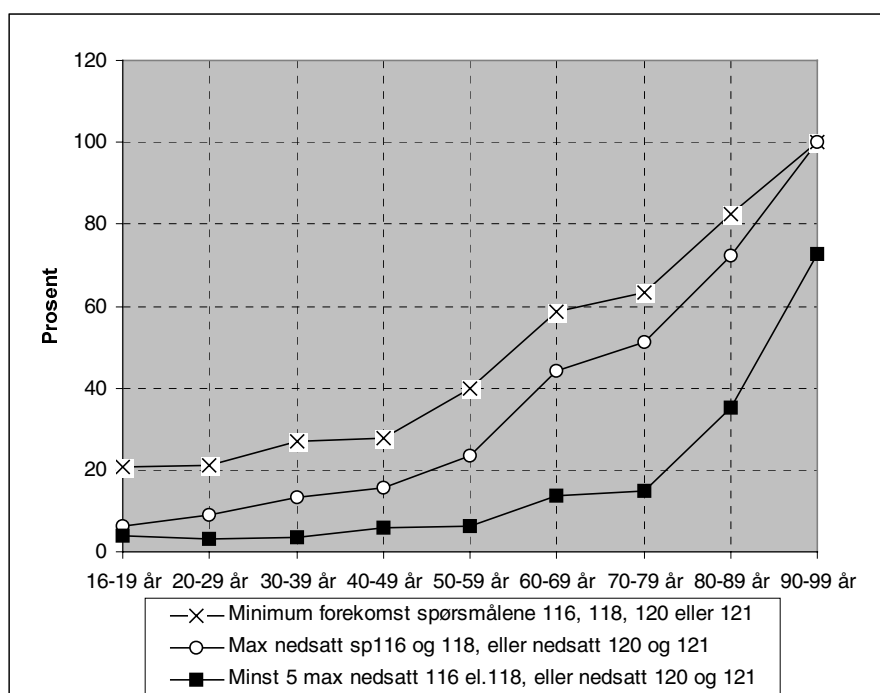
Hvor klart er begrepet "funksjonsnedsettelse"?

I flere utredninger og rapporter har en prøvd å komme fram til antallet funksjonshemmede eller personer med funksjonsnedsettelse i befolkningen. Det er flere problemer med å avgrense hvem som oppfyller kriteriene enten en snakker om hvem som er funksjonsnedsatt eller "er funksjonshemmet". Tidlige undersøkelser viste forskjellige resultater med hensyn til diagnostisering av sykdommer alt etter hvilken metode som blir brukt, og hvem som utførte diagnosen. I de tradisjonelle boforholdsundersøkelsene har en spurt direkte om noen person i husholdningen ut fra en sykdom eller skade "er funksjonshemmet". Disse undersøkelsene har over mange år vist omtrent samme andel med funksjonshemmede i befolkningen. Men dette gir likevel ikke sikkerhet for at vi har gode tall for hvor mange som er funksjonshemmet eller har funksjonsnedsettelse av forskjellig slag.

Det er også ulike alvorlighetsgrader av funksjonsnedsettelse. Det er ikke gitt hvilken alvorlighetsgrad som skal gjelde i den enkelte situasjon, for eksempel hva som skal kvalifisere til å kunne leie en tilrettelagt studentbolig. Vi har i denne beregningen lagt oss på en gradering som ligger på omtrent samme nivå som det strengeste i tidligere utførte sammenstillinger av kriterier, se følgende avsnitt.

Tre måter å beregne andelen med funksjonsnedsettelse

Vi har foretatt alternative beregninger av forholdsvis grundige opplysninger fra Levekårsundersøkelsen 1995. Her er brukt til sammen 18 forskjellige kriterier på funksjonsnedsettelse, og vi har analysert disse i ulike kombinasjoner (Gulbrandsen 1997). Spredningen illustreres med forskjellen mellom de to valgte alternativene og med stigningen av kurven etter alder for de ulike sammensetningene av kriterier.

Figur 2. Andeler av personer i ulike aldersgrupper som har nedsatt funksjonsevne etter minst ett eller minst fem av 18 mulige nedsettelse. På sp. 116 og 118 har nedsettelsen to graderinger. Kilde: Gulbrandsen 1997.

Det er den nederste kurven som viser minst 5 nedsettelse med forholdsvis høy grad av nedsettelse. Denne tilsvarer det nivået vi har brukt i valget av to kriterier fra undersøkelsene i 1995 og 1998 som er omtalt foran. Andelen yngre funksjonsnedsatte ligger på tre til fire prosent etter minst fem kriterier. Tallene er også vist i tabell 5.

Tabell 5. Prosentandeler med funksjonsnedsettelse etter ulike kriterier. Fra Levekårsundersøkelsen 1995, rapportert i 1997 (Gulbrandsen 1997).

	Minimum forekomst spørsmålene 116, 118, 120 eller 121	Max nedsatt sp. 116 og 118, eller nedsatt sp. 120 og sp. 121	Minst 5 max nedsatt sp.116 el. sp.118, eller nedsatt sp.120 og 121
16-19 år	20,8	6,4	4
20-29 år	21,2	9	3,3
30-39 år	27	13,1	3,5
40-49 år	27,8	15,7	5,8
50-59 år	39,8	23,6	6,1
60-69 år	58,8	44,2	13,5
70-79 år	63,2	51,4	14,9
80-89 år	82,5	72,5	35
90-99 år	100	100	72,7
Antall spurte	1321	828	278
Gjennomsnitt	35,5	22,3	7,5
Beregnet antall med nedsettelse 16+år	1 225 037	769 530	258 811

Funksjonsnedsettelse blant yngre

Går vi mer i detalj på tallene for personer fra 16-35 år i levekårsundersøkelsene 1995 og 98, får vi følgende tall. Disse er "mye funksjonsnedsatt" ved at minst to kriterier er oppfylt samtidig. De to kriteriene er valgt blant de ti som er nevnt innledningsvis i dette kapitlet. At tallene "hopper" opp og ned, henger sammen med at antallet personer som er spurt på hvert aldersstrinn er lite. Variasjonen er tilfeldig.

Tabell 6. Andeler med minst to funksjonsnedsettelse av 10 mulige, nær samme kriterier i Levekårsundersøkelsen 1995 og Levekårsundersøkelsen 1998.

Alder	Alle 1995	Antall 1995	Prosent 1995	Alle 1998	Antall 1998	Prosent 1998
16	68	4	5,9%	112	1	,9%
17	66	1	1,5%	131	2	1,5%
18	55	4	7,3%	102	1	1,0%
19	61	1	1,6%	120	3	2,5%
20	58	0	0%	107	3	2,8%
21	69	2	2,9%	106	3	2,8%
22	70	4	5,7%	92	2	2,2%
23	74	2	2,7%	109	2	1,8%
24	90	2	2,2%	122	3	2,5%
25	75	5	6,7%	126	6	4,8%
26	72	0	0%	125	5	4,0%
27	78	3	3,8%	129	5	3,9%
28	79	0	0%	150	7	4,7%
29	82	6	7,3%	147	5	3,4%
30	75	3	4,0%	163	5	3,1%
31	79	5	6,3%	146	3	2,1%
32	66	3	4,5%	128	5	3,9%
33	70	2	2,9%	148	3	2,0%
34	73	0	0%	150	9	6,0%
35	74	3	4,1%	144	5	3,5%
Total	1434	50	3,5%	2582	79	3,1%

Oppsummering

Vi vet ikke hvor mange funksjonshemmede studenter som finnes på universitetene. Hverken universitetene eller samskipnadene har slike oversikter. Basert på de som søker hjelp hos samskipnadene, synes tallet på funksjonshemmede studenter å være størst i Trondheim. Vi må anta at dette skyldes at tilbudet av tilrettelagte boliger er størst der og at muligheten er godt kjent. Både i Trondheim på de andre universitetene er langt de fleste som får tilrettelagte boliger bevegelseshemmede. Noen få er synshemmede; miljøhemmede og dyslektikere finnes ikke blant dem som får tilrettelagte boliger. Meldte hjelpebehov er således ikke et godt grunnlag for behovsanslag.

Sammenligner vi den kjente forekomsten av funksjonshemninger blant studentene med normalforekomsten i befolkningen (se sammendraget, s 20) finner vi at forekomsten på universitetene er betydelig lavere enn normalforekomsten. I normalforekomsten er det også sannsynlig at lesevansker og en del miljøhemninger er underrepresentert. På den andre siden vet vi at mange funksjonshemmede studenter ikke ber samskipnadene om hjelp, men at de klarer seg som best de kan med vanlige boliger i studentbyene eller på det private markedet. Sammenlignet med forekomsten av funksjonshemninger i befolkningen synes det likevel å være få funksjonshemmede blant studentene. Når vi samtidig ser at tallet på funksjonshemmede er størst der tilretteleggingen er best, må vi kunne anta at flere funksjonshemmede ville søkt høyere utdanning dersom tilbudene var bedre tilrettelagt.

5. Noen universiteter i Europa

I den delen av undersøkelsen som gjaldt universiteter i utlandet, var hovedhensikten å finne ut om funksjonshemmede studenter prioriterer plass på universiteter som er godt tilrettelagt framfor andre universiteter og om tilrettelegging har resultert i økt søkning fra funksjonshemmede. Derfor gjaldt det å finne fram til steder hvor undervisningstilbud og fysiske forhold er godt tilrettelagt. Noen enkel oppgave var dette ikke. "Ranking-lister" basert på systematiske undersøkelser finnes ikke, og hvert av de tre landene vi skulle rette oss mot (England, Tyskland og Frankrike) har flere hundre universiteter. Men under HELIOS-II programmet lagde EU-kommisjonen en to-bindes veileder, "Studying Abroad", for å lette funksjonshemmede studenters mobilitet. Opplysningene ble samlet inn ved hjelp av et spørreskjema som ble sendt universitetene i EU. Annet bind av veilederen lister opp tilbud i mer enn 200 universiteter, land for land. England og Tyskland har dessuten sentrale, landsdekkende rådgivningstjenester for funksjonshemmede studenter. Universitetene vi har forespurt er valgt dels fra "Studying Abroad", dels etter råd fra de landsdekkende rådgivningskontorene, dels etter anbefalinger fra kontaktpersoner i universitetsmiljøene.

Utvalget kan kritiseres for å være noe tilfeldig. "Studying Abroad" og anbefalinger fra enkeltpersoner gir visse indikasjoner, men ikke tilstrekkelig sikkerhet for at de universitetene som er valgt faktisk har bedre tilretteleggingsstandard enn universiteter flest. Opplysningene i "Studying Abroad" gir likevel en interessant erfaring: Universiteter med gode tilbud for funksjonshemmede – som spesialrådgivere for ulike grupper, tilrettelagt transport, døgn tjenester i boliger samt stort og variert tilbud av tilpassede studiehjelpemidler – har flest funksjonshemmede studenter. Som ventet ser det allerede her ut til at en sammenheng finnes mellom graden av tilrettelegging og søkning fra funksjonshemmede studenter. Vi sendte ut i alt 20 forespørsler til 15 universiteter:

Tyskland	England	Frankrike
Dortmund - Beratungsdienst, Birgit Rothenberg - Servicezentrum, Harry Baus	University of Bristol - Disabilities Unit, Claire Wickham, David Moorhead	Grenoble, Université Joseph Fourier - Service d'Accueil Universitaire des Etudiants Handicapés Claude Charlon
Marburg - Beratung und Studienunterstützung Behinderter, Franz-Josef Visse - Studentenwerk Dr. Dieter Meinke	Coventry University - Disabilities Officer Mike Adams	Lille, Université de Droit et Sante - Centre de Promotion de la Santé, Monique Challouatte
Heidelberg - Regierungsdirektor Eckhard Behrens - Studentenwerk, A. R. Homfeldt	University of Leeds - Adviser for people with disabilities Judith Russell	Lille, Université Charles de Gaulle - Association Université Avenir Handicap, Nicole Flinois
Fachhochschule Potsdam - Prof. Dr. Margret Henke	University of Reading - Special Needs Coordinator Kay Dickinson	Université Nancy - Chargé de mission enseignant, Marie-Claude Mietkiewicz - Présidence de l'Université Eric Braun
Freie Universität Berlin - Georg Classen	Staffordshire University - Student Support, Liz Lewis - Welfare Services, Francesca Francis	Université Pantheon-Sorbonne, Paris - Service de Médecine Préventive et de Promotion de la Santé, Liliane Durocher

Tyskland: Berlin, Heidelberg og Marburg

De tilrettelagte boligene er i hovedsak beregnet for bevegelseshemmede, men universitet i Heidelberg har også noen boliger for blinde. Disse har større areal enn vanlige studentboliger, men ingen spesialutrustning for øvrig. Heidelberg har i tillegg tenkt på miljøhemning og har ca 350 boliger uten tepper. Bare Heidelberg har spesialboliger og vanlige boliger i de samme bygningene. De andre universitetenes spesialboliger ligger i egne bygg. I Marburg ligger disse bygningene nær andre studentboliger. Alle tre universiteter sier at tilbudet av tilrettelagte boliger dekker etterspørselen. Dette er interessant i betraktning av at forholdet mellom antall tilrettelagte boliger og antall studenter varierer kraftig, se tabellen nedenfor. Berlin tilføyer dog at etterspørselen har økt de siste årene, og at de ikke har tilstrekkelig mange boliger nær universitetet.

	Berlin	Heidelberg	Marburg
ant. studenter	43 000	30 000	18 000
boliger tilrettelagt for bevegelseshemmede	54	10	85
boliger tilrettelagt for andre grupper	0	8 for blinde 350 uten tepper	0

Universitetene

For universitetsområdene fikk vi bare svar fra Berlin og Marburg. Av svarene ser vi at offentlige krav til tilgjengelighet varierer fra delstat til delstat. I Berlin krever en høyskolelov tilgjengelighet i henhold til DIN-normen for offentlige bygninger. Tilsvarende krav blir ikke stilt i Marburg - under henvisning til universitetets rett til selvbestemmelse. Berlin bemerker at kravene offentlige myndigheter stiller synes foreldet.

Begge universiteter har problemer med eldre og utilgjengelige bygninger (i Marburg nevnes særlig musikkvitenskap og evangeliske studier), men begge har foretatt utbedringer i mange år. Det ser ut til at utbedringene har vært gjort for ett og ett fakultet, og at prioriteringene har vært basert på søknadstilgang fra funksjonshemmede. Som særlig vanskelig og kostnadskrevenne nevnes tilrettelegging for sterkt funksjonshemmede (Marburg), utdanning og anskaffelse av døvetolker (Berlin) samt tilrettelegging av arbeidsplasser for blinde (Marburg). Ingen av universitetene prioriterer tilrettelegging for bestemte grupper foran andre. Blinde, svaksynte og bevegelseshemmede blir likevel fokusgrupper for tilgjengelighetsarbeidet.

Universitetene har ikke statistikk over antall funksjonshemmede studenter og søknadspågang fra funksjonshemmede. Begge mener likevel både at tallet på bevegelseshemmede har økt og at antallet funksjonshemmede har hatt en klar økning i takt med tilretteleggingen. Berlin nevner også kronisk syke og personer med skjulte funksjonshemninger. Marburg har særlig hatt økning i tallet på blinde/svaksynte og en viss pågang fra hørselshemmede. Begge steder mener informantene at økningene har sammenheng med renommeet de har for god tilgjengelighet. Marburg tilføyer at pålitelig statistikk ikke lenger kan lages, fordi mange funksjonshemmede nå klarer seg selv og gjennomfører studiene uten kontakt med rådgivnings- og hjelpetjenestene på universitetet.

Boligtyper

Alle tre universiteter nevnt i tabellen ovenfor har forskjellige boligtyper. De kan være egne leiligheter med to til fire rom, hybler med eget bad eller hybler i grupper som deler kjøkken og bad. Heidelberg opplyser at de også har boliger for sterkt funksjonshemmede som bor sammen med en hjelper. Marburg har et anlegg for sterkt funksjonshemmede, hvor funksjonsfriske i studenter som bor i samme anlegg fungerer som hjelpere.

Individuell tilpassing

Noe individuell tilpassing, særlig på bad og kjøkken kan utføres. I Heidelberg dekkes dette av kommunale midler, forsikringer eller av delstaten. De andre universitetene nevner ikke hvordan tilpassingen blir betalt.

Konklusjon

Svarene bekrefter inntrykket av at tilrettelegging og tilbud for funksjonshemmede har betydning: Antallet funksjonshemmede studenter øker når tilbud og tilrettelegging er ivarettatt, både når det gjelder bolig og undervisning. Særlig interessant er svaret fra Marburg om at funksjonshemmede studenter kan gjennomføre studier uten hjelp når tilretteleggingen er god nok.

Integrering av funksjonshemmede er noe varierende ivarettatt. Spesialboliger plasseres oftest i egne bygninger, til dels utenfor ordinære studentbyer. Bare Heidelberg sørger konsekvent for at funksjonshemmede og funksjonsfriske studenter bor på samme sted. Tankene om universell utforming synes stort sett ukjente. Interessant er likevel Marburgs spesialboliger for sterkt funksjonshemmede, med frivillige funksjonsfriske som hjelpere i samme anlegg.

England: Staffordshire og Bristol

Om forholdene generelt gir Staffordshire en god oppsummering:

”Regjeringen krever at universitetet setter opp en full beskrivelse (”Disability Statement”) om alle tilbud og tjenester for funksjonshemmede studenter. Dette ble først forlangt i 1997⁴. Dette betyr ikke at vi må endre forholdene, bare at vi må beskrive hva som finnes. Kravet om å lage et Disability Statement kom som en konsekvens av loven Disability Discrimination Act av 1995. Som undervisningsleverandør behøver ikke universitetet gjøre tilbudene tilgjengelige (i henhold til loven), men betraktet som en tjenesteleverandør må universitetet så absolutt sørge for tilgjengelighet.”

Bristol legger til at den sentrale finansieringsmyndigheten (Higher Education Funding Council for England, HEFCE) nylig har gitt ut retningslinjer som angir et basisnivå for tilgjengelighet på universiteter. Det er også bebudet endringer i loven som unntar universitetene fra Disability Discrimination Act.

---

⁴ En rekke engelske universiteter har sine Disability Statements på hjemmesidene på internet. De fleste finnes også på hjemmesidene til Careers Advisory Network on Disability Opportunities (CanDo) <http://cando.lancs.ac.uk>

Universitetene

Tilgjengelighetsstandarden varierer begge steder, dels på grunn av bygningenes alder, men også fordi tilgjengelighetsforbedringer har vært foretatt ad hoc, etter som behov har oppstått; begge universiteter har arbeidet med tilrettelegging i ca 10 år. Bristol har særlig prioritert hørselshemmede. Staffordshire har ikke prioritert enkelte grupper framfor andre, men har tjeneste- og hjelpetilbud som har gjort universitetet attraktivt for multi-funksjonshemmede studenter. Dette universitetet har hatt en klar økning i tallet på funksjonshemmede studenter etter at universitetet er blitt tilpasset, Bristol har ikke hatt tilsvarende økning (gjennomsnittet for England er ca 2% funksjonshemmede studenter; Bristol har ca 1,5%). Begge universiteter nevner at tallet på dyslektikere har økt; Bristol er i gang med forbedringer av tilbudet for denne gruppen og fortsetter samtidig å utvikle tilbudet til hørselshemmede.

Bristol refererer resultater fra en undersøkelse de har gjort om syns- og hørselshemmedes valg av studiested. Det viste seg at studentene prioriterer tilbudet av fag først, deretter assistanse og tilrettelegging. Staffordshire mener at muligheten for å leve selvstendig påvirker valget av studiested i betydelig grad. (Dette kan ha sammenheng med Staffordshire har tatt hensyn til multifunksjonshemmede som sannsynligvis har særlig store problemer når omgivelsene ikke er godt tilrettelagt.)

Kostnader for tilrettelegging er et problem for begge universiteter. Dette gjelder såvel utbedring av bygninger som tekniske hjelpemidler (Staffordshire nevner spesielt tekniske hjelpemidler i bibliotekene) og personell som kan gi veiledning og yte hjelp. Begge universiteter er godt nok utbygd til å møte etterspørselen om studieplasser og boliger fra funksjonshemmede studenter. Staffordshire tar i bruk nye, tilgjengelige studentboliger i september, nettopp for å kunne møte etterspørselen fra funksjonshemmede.

Boliger og transport

På begge steder er det en forutsetning å unngå ghettos for funksjonshemmede, og å skape balanserte omgivelser hvor funksjonshemmede studenter bor og lever sammen med ikke funksjonshemmede. Tilpassede boliger ligger derfor i de samme bygningene som alminnelige studentboliger.

Staffordshire har boliger hvor bad og kjøkken er tilpasset bevegelsehemmede, og hvor det er plass til å lade opp elektriske rullestoler. Foruten noen store hybler, med ekstra oppbevaringsplass for bøker med blindeskrift og tekniske hjelpemidler for svaksynte, har de også noen overnattingsrom for personlige assistenter og noen rom som er spesialtilpasset for sterkt bevegelsehemmede, dvs med stort bad, calling anlegg og personløfter. Bristols boliger for funksjonshemmede er hovedsakelig tilpasset hørselshemmede, uten at universitetet beskriver dette nærmere. Begge universitetene sier at etterspørselen etter tilpassede boliger er større nå enn for fem år siden, i Staffordshire betydelig større, i Bristol noe større.

Begge universiteter har forskjellige boligtyper, fra hybler hvor flere beboere deler bad og kjøkken til selvstendige leiligheter. Individuelle tilpasninger er mulig, men i begrenset omfang. Muligheten for å få tekniske hjelpemidler er svært forskjellig på de to universitetene; Staffordshire har en hjelpemiddelsentral som betjener hele regionen, mens Bristol henviser studentene til offentlige finansieringsordninger for alt annet enn

rene studiehjelpemidler. Begge universitetene har rådgivnings- og veiledningstjenester, også m h t boligspørsmål.

Noe tilgjengelig offentlig transport finnes både i Staffordshire og i Bristol, men rutene mellom universitetet i Bristol og studentboligene trafikkeres ikke med tilgjengelige transportmidler. Funksjonshemmede studenter kan få dekket utgifter til drosje gjennom offentlige støtteordninger. Staffordshire har egen minibuss med løfteanordning. Reserverte parkeringsplasser for studenter som kjører egen bil finnes.

Konklusjoner

Også på de engelske universitetene viser det seg at tilrettelegging har betydning; det er sammenheng mellom antall funksjonshemmede studenter som søker studieplass og god tilrettelegging. Dette gjelder såvel forholdene på campus som tjeneste- og boligtilbud. Svaret fra Staffordshire understreker at *graden av tilrettelegging* også har betydning, for deres ivaretagelse av multifunksjonshemmedes behov har medført søkning fra multifunksjonshemmede og sterkt funksjonshemmede. Det er også verdt å legge merke til at begge universiteter legger opp til full integrering av funksjonshemmede og ikke funksjonshemmede samt at begge har en målsetting om at funksjonshemmede skal kunne leve mest mulig selvstendig.

Frankrike: Paris I – Panthéon-Sorbonne

Universitetet har laget handlingsplaner for tilgjengelighetsarbeid og har engasjert en person (på deltid) for å koordinere tiltak for funksjonshemmede studenter. I tillegg har universitetet en komité som utarbeider forslag og følger opp forbedringsprosjekter. Representanter fra alle nivåer på universitetet deltar i arbeidet. Prioriterte områder er bygninger som brukes av mange og spesielt forelesningsrom. Tyngden i arbeidet ligger på heisinstallasjon, oppsetting av ramper og anskaffelse av pedagogisk materiell, spesielt datamaskiner tilpasset synshemmede. Universitetet prioriterer ikke enkelte grupper av funksjonshemmede.

I takt med tilgjengelighetsarbeidet skjer en gradvis økning av antallet funksjonshemmede studenter, spesielt bevegelseshemmede og synshemmede, men, fordi mange bygninger er svært gamle – flere er fredet – kan en del undervisningstilbud ikke benyttes av funksjonshemmede studenter. Noen blir anmodet om å finne andre universiteter, mens andre unnlater å søke. På Sorbonne- Panthéon er det således en klar sammenheng mellom tilgjengelighet og søkning fra funksjonshemmede.

Boligtilbudet forvaltes av en regional organisasjon, Centre Regional des Oeuvres Universitaires, CROUS). De har noen boliger som er tilrettelagt for bevegelseshemmede, men ikke tilstrekkelig til å fylle behovene, og etterspørselen etter tilrettelagte studentboliger øker. Individuelle tilpasninger er mulig og finansieres av humanitære organisasjoner. Noen tekniske hjelpemidler kan skaffes gjennom CROUS. Offentlig transport er delvis tilrettelagt, individuelle løsninger kan skaffes, og refusjon for transportutgifter kan bli dekket gjennom særlige tilskudd.

6. Beboererfaringer

Funksjonshemmede studenter

Intensjonen var opprinnelig at vi skulle ha intervjuer med minst en bevegelseshemmet, en svaksynt, en hørselshemmet og en miljøhemmet samt en dyslektiker på hvert av studiestedene. Intervjuene ville dermed dekke alle hovedgruppene av funksjonshemninger og såvel tilrettelagte boliger som vanlige studentboliger. Vi har samarbeidet med samskipnadene og universitetene for å finne fram til intervjupersoner, men lyktes bare blant dem som har tilrettelagte boliger. Konsekvensen av dette er at vi ikke har fått intervjuer hverken og miljøhemmede dyslektikere; de aller fleste intervjupersonene er bevegelseshemmede. De fleste intervjuene er gjort i boligene, samtidig med befaringer, men noen er gjennomført seinere i prosjektet, over telefon.

Funksjonshemmede beboere i Oslo

Vi har intervjuet i alt fem beboere. Tre er bevegelseshemmede, to er blinde. Normal studietid for studiene varierer fra tre til seks år. To har studert i fem og seks år, de andre fra et halvt til to år. To har hatt kontakt med organisasjoner for funksjonshemmede studenter, enten kontaktutvalget på universitetet eller studentorganisasjoner. Graden av funksjonshemning varierer fra middels til sterkt.

De to synshemmede bruker offentlige transportmidler, alternativt drosje. De bevegelseshemmede kjører egen bil.

De synshemmede har standardboliger, uten særskilte, fast monterte hjelpemidler. Hos de bevegelseshemmede er kjøkkeninnredningen (eller deler av den senket), dusjstoler er montert hos to av beboerne, og to har egen nøkkel til døråpner. En har også egen vaskemaskin. Av mangler eller ønsker nevner en at overflaten på rullestolrampen ute er ujevn. En annen ønsker større bod og motorvarmer.

Bare en sier at boligtilbudet hadde betydning for valget av studiested. For de øvrige hadde boligtilbudet liten eller ingen betydning. Alle har hatt kontakt med samskipnaden for å få bolig, og to har hatt kontakt med samskipnaden om tilpasninger eller hjelpemidler/hjelpemiddelinstallasjon (men bare en spesifiserer hva dette gikk ut på – en blind som ikke kunne bruke fellesvaskeriet, men måtte forhandle lenge om installasjon av en vaskemaskin som studenten betalte selv.) En har også bedt om tilrettelegging på universitetet. Alle har bodd i samme bolig så lenge de har studert.

De bevegelseshemmede bruker elektriske rullestoler. To av dem bruker også manuelle stoler. Alle har bil, en har bil med heis. Ingen av dem har fått hjelpemidler fra universitetet, men har foruten rullestoler og biler fått PC, arbeidsstoler og dusjstoler fra hjelpemiddelsentralen. En har også personløfter og heve-/senkbar seng. Andre har fått personsøker eller mobiltelefon av sikkerhetshensyn. En søkte om oppvaskmaskin, men fikk avslag. Noen av hjelpemidlene hadde de med seg, andre fikk de på studiestedet. Behovene for hjelpemidler har ikke forandret seg mens de har studert.

De synshemmede hadde hjelpemidler fra hjelpemiddelsentralene i hjemstedskommunene. Begge har tilpasset PC – men en nevner at søknader om programvare var blitt avslått og at det var mangler ved utstyret. En bruker førehund.

En av de bevegelseshemmede har personlig assistent. De andre har hjemmehjelp. En har også hatt hjemmesykepleie, men trenger ikke dette lenger. En av de synshemmede har vaskehjelp, den andre har fysioterapi. En ønsket fadder da studiene tok til, men fant ingen som kunne påta seg vervet.

Ingen er misfornøyde med boligen eller tjenestetilbudet, men flere sier at de trenger mer tjenester. En av de synshemmede behøver flere hjelpemidler, trenger mer assistanse på universitetet (men ikke i boligen) og er bekymret for brannsikkerheten – at kjøkkenet ligger nærmest utgangsdøra føles utrygt.

Funksjonshemmede beboere i Bergen

Vi har intervjuet en bevegelseshemmet og en synshemmet student. De har studert i henholdsvis tre og fire år. Den synshemmede er sterkt funksjonshemmet, den bevegelseshemmede middels funksjonshemmet. Den bevegelseshemmede har tilrettelagt bolig med kjøkkeninnredning og eget bad. Den synshemmede bor i en ordinær studentbolig og deler bad og kjøkken med en annen beboer.

Begge har hatt kontakt med samskipnaden og universitetets administrasjon om bolig. Den bevegelseshemmede har også fått spesialtilpasset elektriske installasjoner, bad, toalett og kjøkken samt fjernet terskler. Denne studenten har dessuten byttet bolig en gang for å få kortere reiseavstand til universitetet. Han kjører vanligvis egen bil. Den synshemmede studenten bruker kollektivtransport. Ingen la vekt på tilrettelegging da de valgte studiested.

Den synshemmede studenten bruker datamaskin med stor skjerm og lese TV levert av hjelpemiddelsentralen på studiestedet. Den bevegelseshemmede studenten har elektrisk og manuell rullestol, heve-/senkbar seng og gåstol, alt fra hjelpemiddelsentralen i hjemkommunen. Ingen av dem har fått avslag på søknader om hjelpemidler.

Bare den bevegelseshemmede studenten har hjemmetjenester – hjemmesykepleie og hjemmehjelp. Han har også søkt og fått innvilget personlig assistent.

Hverken hjelpemiddel- eller tjenestebehovene til de to studentene har endret seg mens de har gått på universitetet. Den synshemmede er noe misfornøyd med hjelpemidlene og trenger mer. Denne studenten kunne også trengt en bedre tilpasset bolig, men har ikke behov for tjenester. Den bevegelseshemmede studenten er ganske fornøyd, såvel med boligen som med hjelpemidlene og tjenestene, men har behov – i alle tre tilfeller – for mer.

Funksjonshemmede beboere i Trondheim

Vi har intervjuet seks beboere, tre på Moholt, en på Berg, en i Frode Rinnans vei og en på Lerkendal. I Steinan studentby lyktes det ikke å få kontakt med en intervjuerson. En student er syns- og hørselshemmet, resten er bevegelseshemmede, men en av dem har også en hørselshemning. To bevegelseshemmede anser seg som sterkt

funksjonshemmet, resten som middels funksjonshemmet. Studentene har gått på NTNU i to til fem år. Den bevegelses- og hørselshemmede bruker kollektivtransport, to av de andre bevegelseshemmede bruker TT eller offentlige transportmidler og to har egen bil. Den syns- og hørselshemmede bruker, går eller sykler.

Alle har hatt kontakt med samskipnaden om boligtildeling og/eller spesialtilpassing. Den syns- og hørselshemmede har fått assistanse til å installere hjelpemidler, spesielt bedre lys i fellesarealer og i boligen. Spesialtilpassinger for de bevegelseshemmede har, foruten mindre tilpasninger av innredning, omfattet endringer av bad/toalett og, for en, bredere dører og ombygging av kjøkkeninnredning. En av studentene la avgjørende vekt på tilrettelagt bolig ved valget av studiested. Tre vurderte det ikke.

Den syns- og hørselshemmede hemmede studenten og to av de bevegelseshemmede har flyttet mange ganger i løpet av studietida – av ulike årsaker, men mest av andre årsaker enn som direkte følger av funksjonshemningene.

I tillegg til bil bruker tre av de bevegelseshemmede rullestol. To av dem har også heve-/senkbare senger og fjernstyrt døråpner, og to har dusjstol. Alle hjelpemidlene (unntatt døråpnerne) er skaffet fra hjelpemiddelsentralene på hjemstedene. I tillegg har en fått PC og omgivelseskontroll gjennom universitetet/samskipnaden. Den orientingshemmede studenten bruker en del hørselstekniske hjelpemidler og varslingsutstyr, deriblant spesiell brannvarsling. Noe av dette er levert av hjelpemiddelsentralen, noe av samskipnaden eller universitetet.

To av de bevegelseshemmede har hatt hjelp av ergoterapeut. En har også hjemmehjelp og fysioterapi. Begge har en studentassistent til hjelp på universitetet, men en ønsker også assistanse til daglige gjøremål og har søkt om det. En tredje bevegelseshemmet har både hjemmehjelp og hjemmesykepleie. Han er den eneste som sier at hjelpemiddelbehovene har økt i studietida. To av de bevegelseshemmede og den orientingshemmede studenten har ingen tjenester og har ikke bedt om det.

Alle er fornøyde med bolig-, hjelpemiddel og tjenestetilbudet, men den syns- og hørselshemmede studenten bemerker at hjelpemidler alltid kan bli bedre. De bevegelseshemmede kunne trengt mer, såvel når det gjelder hjelpemidler som tjenester og til dels også boligtilrettelegging. En av dem sier at forbedringene er underveis.

Funksjonshemmede beboere i Tromsø

I Tromsø har vi bare ett intervju, med den funksjonshemmede studenten som har universitetets eneste tilrettelagte bolig. (I tillegg finnes andre, delvis tilrettelagte boliger) Studenten, som er sterkt bevegelseshemmet, bruker rullestol og har studert i ca fem år. Boligen er en leilighet. Transport til universitetet skjer med egen bil eller med drosje når det er mye snø og utilstrekkelig brøyting.

Studenten har hatt kontakt med samskipnaden om boligtildeling, spesialtilpassing og installasjon av hjelpemidler; tilbudet om en tilrettelagt bolig var avgjørende for studere. Det viste seg bl a ved innflytting at den alminnelige tilretteleggingen var langt fra tilstrekkelig, og ekstra tilpassinger var nødvendige. Beboeren understreker at samskipnaden og vaktmesteren var svært velvillige, men at en del kunne vært gjort på forhånd. Endringene omfatter bl annet rampe med slak stigning, lav skap- og

hulleinnredning og fjerning av skap under servant på badet. I tillegg – som en av beboerne i Oslo – påpeker denne beboeren problemer med å bruke fellesvaskeriet.

Studenten har hjelpemidler fra hjelpemiddelsentralen på hjemstedet. Hjelpemidlene omfatter rullestol, tilpasset bil med heis, seng, gåstol og forskjellige små (ADL-) hjelpemidler. Alle søknader om hjelpemidler er blitt innvilget. Behovene for tjenester og hjelpemidler er blitt noe mindre i løpet av studietida. Studenten har nå hjemmesykepleie, hjemmehjelp og fysioterapi. Snømåking har vært et problem, men dette er nå på det nærmeste løst. Studenten kunne trenge noen flere små-hjelpemidler og noe mer tilrettelegging av kjøkkenet – men betrakter det siste nærmest som en luksus – og er helt fornøyd både med boligen og tjenestene.

Funksjonshemmede beboere i andre byer

Som et supplement har vi også intervjuet to funksjonshemmede studenter ved distriktshøgskoler. Begge bor i boliger som drives av samskipnadene på stedet. En av dem er bevegelseshemmet, den andre er synshemmet. Begge sier at de er middels funksjonshemmet. Den bevegelseshemmede har hatt kontakt med samskipnaden om bolig, tilpasning og hjelpemidler. Ingen av studentene har flyttet i løpet av studietida. Den synshemmede har tilpasset PC og kamerautstyr – levert av hjelpemiddelsentralen på studie stedet – samt lese-TV, men trenger mer mobilt utstyr. Den bevegelseshemmede bruker krykker og elektrisk rullestol, dusjstol og spesialbord. Rullestolen er levert av hjelpemiddelsentralen på studiestedet.

Begge har hatt hjelp av ergoterapeut. Den bevegelseshemmede har også fysioterapeut. Ingen av dem har personlig assistent. Begge er forholdsvis fornøyde, men den bevegelseshemmede trenger hjelpemidler og mer boligtilpasning, mens den synshemmede ønsker seg flere tjenester og hjelpemidler.

Funksjonshemmede som har avsluttet studier

Intervjuingen av funksjonshemmede studenter som har avsluttet studiene skulle ikke omfatte et stort antall studenter. Vi hadde likevel regnet med å få kontakt med representanter for alle typer funksjonshemninger på alle fire studiesteder. Dette viste seg å være umulig. Hverken i Tromsø eller Bergen var det mulig å finne fram til funksjonshemmede studenter som hadde avsluttet studiene. Trondheim hadde noen få navn, og i Oslo fikk vi hjelp fra kontaktutvalget for funksjonshemmede studenter i Oslo og handikapforbundet. Likevel fant vi bare en tidligere student i Oslo og fire i Trondheim. (Noen av de navnene vi fikk oppgitt lot det seg ikke gjøre å spore opp, andre var forhindret fra å svare på grunn av sykdom eller annet fravær fra hjemstedsadressen.) Vi står således tilbake med fem komplette intervjuer, alle med bevegelseshemmede.

Fagkretsene til de fem tidligere studentene er svært forskjellige, fra historie og pedagogikk til elektronikk og ergoterapi. De studerte fra 2 ½ til seks år og bodde fra to til fire år i studentboliger som drives av samskipnaden. Tre karakteriserer funksjonshemningen som middels, en anser seg for sterkt funksjonshemmet. Bare en av de fire bruker ikke rullestol. To hadde kontakt med studentorganisasjoner for funksjonshemmede på studiestedet.

Bolig og transport

Alle hadde kontakt med samskipnaden for å få bolig i studietida. To av dem (begge studerte i Trondheim) sier at muligheten for tilrettelagt bolig var svært viktig for valget av studiested. Tre flyttet en gang i løpet av studietida. For to av dem var funksjonshemningen årsaken til flyttingen; begge flyttet til fra en bolig i en studentby til en annen, bedre tilrettelagt bolig som de også fikk gjennom samskipnaden. For en av dem foretok samskipnaden noen mindre tilpassinger. Den tredje flyttet fra foreldrehjemmet til en studentbolig.

En av de fire hadde leilighet og fikk den som bolig nummer to etter å ha bodd på en hybel som ikke fungerte godt nok i forhold til funksjonshemningen. De øvrige hadde hybler i hele perioden de bodde i studentboliger. To av dem hadde hybler med kjøkken og eget bad.

Tre av de fire tre kjørte egen bil. Den fjerde benyttet offentlig transport mellom boligen og universitetet, men var lite tilfreds med det og understreker bil ville gjort livet som student lettere; den siste tida brukte intervjuobjektet drosje i stedet for buss.

Hjelpemidler og tjenester

Ingen av de fire hadde personlig assistent, men to fikk noe hjelp når de ba om det, til tynge løft og til å komme fram med rullestol der det trengtes på universitetet. En av de fire sier at hjelpen krevde mye personlig initiativ. Av andre tjenester hadde en hjemmehjelp og ergoterapeut, og en hadde fysioterapi. For to av de fire forandret hjelpebehovene seg i løpet av studietida. Dette ble løst med hjelpemidler. Den ene av de tre rullestolbrukerne fikk ny rullestol mens han var student. Dette var også den eneste av de fire som fikk spesialutstyr i boligen – støttehåndtak, arbeidsstol og dusjstol. Av studiehjelpemidler fikk tre PC – stasjonær eller bærbar, to av dem fikk PC fra universitetet, den tredje fikk den gjennom rikstrygdeverket. Sistnevnte slet ut den første maskinen og måtte få ny. En hadde eget kontor på studiestedet.

Tildeling av såvel hjelpemidler som tjenester ser ut til å ha vært problematisk. En av de intervjuede søkte om bil, men fikk det ikke. Den samme sier også at det var en slitsom prosess å få tak i hjelpemidler. Dette bekreftes av en annen som karakteriserer hjelpemiddelsentralen som treg, men legger til at konsulenttjenesten på universitetet var bedre. En tredje sier at det å få tjenester krevde mye arbeid.

Fornøydhet

Tre av de fire var godt fornøyd med tilbudene (med enkelte forbehold nevnt ovenfor). Den fjerde var ganske fornøyd, men kunne trenge mer hjelp og bedre tilrettelegging.

Oppsummering

Boligtilbudet kan ha betydning for valget av studiested. Dette bekreftes dels av intervjuene, dels av at vi ikke fikk kontakt med tidligere studenter på de studiestedene som har færrest tilrettelagte boliger, og at vi fikk best kontakt der tilbudet er best, i Trondheim. Både hybler og leiligheter ser ut til å ha fungert for brukerne – om enn ikke umiddelbart; to flyttet fordi den første boligen ikke fungerte i forhold til funksjonshemningen. Dette indikerer at variasjoner i tilretteleggingsstandarden har betydning, og at ikke alle boliger holder tilstrekkelig standard for rullestolbrukere.

Siden alle har vært i kontakt med samskipnaden, må vi kunne anta at dette har fungert brukbart. Hjelpemidler ser ut til å være et større problem – og hjelpemidler, såvel til bruk i dagliglivet som i studiesammenheng, har stor betydning for brukerne. Det er misnøye med hjelpemiddelsentralen (intervjuene av studentene som går på universitetet bekrefter det). Konsulenttjenestene på universitetene er bedre, men muligens er ansvarsforholdet mellom Rikstrygdeverket og universitetet uklart.

7. Studentboliger for funksjonshemmede i Oslo

Samskipnaden i Oslo har i alt sju tilrettelagte boliger: fire toroms leiligheter i Fjellbirkeland studentby på Sogn, to hybler på Kringsjø og en hybel på Bjerke. Ikke alle de tilrettelagte boligene på Fjellbirkeland bebos av funksjonshemmede. Vi har gjennomgått de fysiske forholdene i en leilighet på Fjellbirkeland, en hybel på Kringsjø og i hybelen på Bjerke.

De fysiske forholdene er registrert og vurdert etter metoden som er gjengitt Christophersen og Denizou, 2000 (1). (Se s 25 for en kort beskrivelse.) Samme metode ble brukt ved gjennomgangen av tilgjengelighetsforholdene på de fire universitetene, Christophersen og Denizou, 2000 (1). Registreringene omfatter som nevnt tilrettelagte enheter på Kringsjø og Bjerke. Fjellbirkeland studentby er gjennomgått tidligere (Christophersen og Denizou, 2000, (2), men blir også kommentert nedenfor.

Kringsjø

Parkering og atkomst

Bevegelseshemming

Reservert parkeringsplass finnes nær inngangen (bildet), men plassen er for smal. Forbindelsen til hovedinngangen er asfaltert, men asfalten har skader og sprekker. Ved repositet foran inngangsdøra er det en nivåforskjell på ca 30mm. Stigningen opp til repositet foran inngangsdøra er betydelig brattere enn 1:12. Plassforholdene er gode. Nivå 0 (utilgjengelig) på grunn av stigningen og spranget.

Orienteringshemning

Det er ingen markeringer som kan lette orienteringen for synshemmede, bortsett fra heller i inngangspartiet og kantstein langs beplantningene på parkeringsplassen. Skiltene i inngangspartiet er dels i dårlig forfatning, dels plassert for høyt og har for liten skrift (bilde). Det mørke dørfeltet i inngangen gir en viss kontrast med den grå betongen. Belysningen i inngangspartiet er svak. Nivå 1 (tilfredsstillende kravene i Teknisk forskrift, TEK), dersom skiltene i inngangspartiet blir reparert, ellers nivå 0.

Miljøhemning

Flere typer allergene planter er notert. Ellers ingen belastninger. Nivå 1.

Hovedinngang

Bevegelseshemning

Gulvbelegget er hardt, fast og jevnt. Plassforholdene er tilstrekkelige, men inngangsdøra er tung. Brusautomaten er av vanlig type, med betjeningstablå som delvis er for høyt. Nivå 2 (godt tilgjengelig).

Orienteringshemning

Glassfeltene på hver side av døra er umarkerte. Døra har en horisontal sprosse som gir tilstrekkelig markering. Dørene i inngangspartiet er i kontrastfarger, og det er god kontrast mellom gulv og vegger. Nødutgang er tydelig skiltet. Nivå 2.

Miljøhemning

Ingen belastninger er registrert. Alle overflater er lette å holde rene. Nivå 1.

Heis

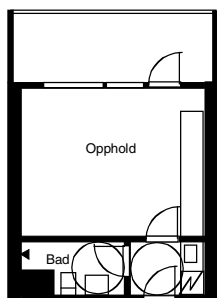
Bevegelseshemning

Betjeningstablåer står i tilgjengelige høyder, knappene er tilstrekkelig store, og varselampene er godt synlige, men heisdørene er tunge slagdører med runde (knotthåndtak, heiskupeen er forholdsvis smal (0,96m) og det er en nivåforskjell mellom gulvet i heiskupeen og repositet. Nivå 0.

Orienteringshemning

Heisdørene har kontrastfarge, belysningen i heiskupeen er god, knappene på betjeningstablåene har relieffskrift og skriften er tilstrekkelig stor. Nivå 1.

Rommene i boligen

Bevegelseshemning

Gulvbelegget er hardt og fast over alt. Døra til verandaen har høy terskel. Øvrige dører er terskelløse, men bare inngangsdøra er tilstrekkelig bred. Kjøkkeninnredningen står i gangen; plassforholdene her og på badet er utilstrekkelige for rullestolbrukere; snuplass (diameter 1,4 m) overlapper med dørslag. Vindusvriderne står stort sett tilgjengelige høyder. Nivå 1, (TEK er oppfylt), men nivået burde vært 2, godt tilgjengelig, siden enheten skal være brukbar for bevegelseshemmede.)

Orienteringshemning

Dørblad og gulv har mørkere farger enn veggene. Ellers ingen merking; tilretteleggingen for en synshemmet består hovedsakelig i at oppholdsrommet i enheten er større enn vanlige studenthybler. Akustikken i oppholdsrommet er hard, men beboeren har dempet dette med tepper og tekstiler. Nivå 1.

Miljøhemning

Det er avtrekk på badet og spalteventiler over vinduene. Ventilasjonen synes tilstrekkelig, og alle flater er lette å holde rene. Materialene er giftfrie. Nivå 1.

Bjerke

Parkering og atkomst

Bevegelseshemning

Reservert parkeringsplass finnes nær gangstien til hovedinngangen. Gangstien går i en slak stigning. Det er en rampe og trapp med tre trinn opp til reposit foran inngangen. Rampen er smal, mangler rekkverk på den ene siden, og den siden som har rekkverk har ikke håndlist. Overflaten på rampen er skadet og det er et sprang ved overgangen mellom rampen og reposit (se bildene). Betongkanter fungerer som sidemarkeringer. Plassforholdene på reposit og langs gangveien er gode. Trappa har gode dimensjoner. En rist foran inngangsdøra ligger i plan med overflaten på reposit og har liten maskevidde. På grunn av manglene med rampen blir tilgjengelighetsnivået 0.

Orienteringshemning

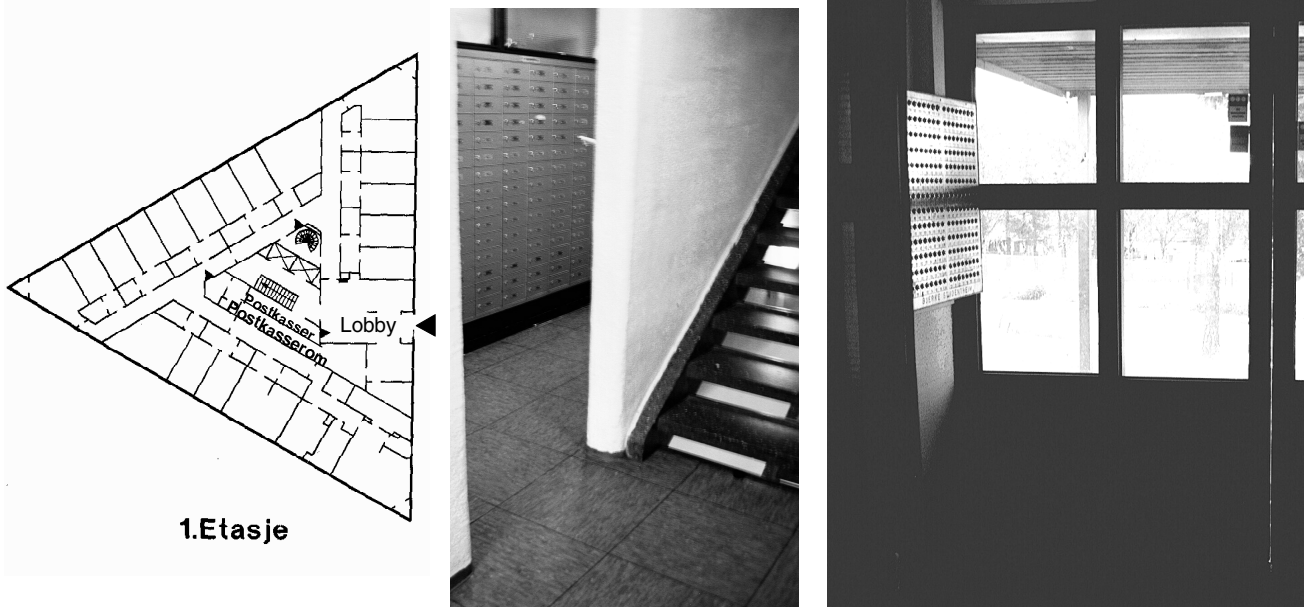
Betongkanter gir en viss markering av gangstien. Trappetrinnene er umarkerte. Søylar som bærer overdekningen over inngangen har ikke kontrastfarger. Noe bakgrunnstøy er notert. Nivå 1.

Miljøhemning

En del allergene planter og noe trafikkforurensning er notert. Nivå 1.

Inngang og vestibyle

Den trekantede formen gjør Bjerke studenthjem til en temmelig spesiell bygning. Ved inngangen er det en romslig lobby. Innenfor denne, i kjernen av bygningen og i en stump vinkel på lobbyen ligger et trapperom med heiser og rom med postkasser til alle beboerne.

Bevegelseshemning

Vindfanget har tilstrekkelige dimensjoner. Atkomsten går gjennom automatiske skyvedører (se orienteringshemning nedenfor) uten terskler, men dørene har kort åpningstid. Gulvbelegget er hardt, fast og jevnt i vindfanget, lobbyen og trapperommet. Plassforholdene er tilstrekkelige. Trappa har åpne opptrinn og rektangulær håndlist på én side. Tablået med ringeapparater er montert høyt, og batteriet med postkasser går nesten fra gulv til tak (bildet ovenfor). Nivå 0 på grunn av trappa, ringeapparater, postkasser og kort åpningstid på skyvedørene. (Heisen er ikke medtatt her, siden den tilgjengelige enheten ligger i første etasje.)

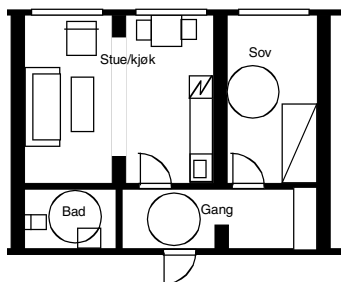
Orienteringshemning

Det er gode kontraster mellom gulv og vegger og mellom dører og vegger. Ellers ingen markeringer som kan lette orienteringen for synshemmede. Utgang og nødtrapp er tydelig merket. Knappen til døråpneren på den indre døra i vindfanget er vanskelig å finne. Trappetrinnene er umarkerte. Stenderne i trappa og langs trappereposet har kontrastfarger. Nivå 1.

Miljøhemning

Ingen belastninger er notert. Nivå 1.

Rommene i boligen

Bevegelseshemning

Gulvbelegget er hardt, fast og jevnt. Dørene er terskelløse og har tilstrekkelig sideplass (møblering hindrer sideplassen ved døra i soverommet), men bare inngangsdøra til boligen er tilstrekkelig bred. Plassforholdene ellers er tilstrekkelige, bortsett fra badet, hvor det ikke er nok sideplass ved klosettskålen og noe trangt ellers i rommet. Brytere og stikkontakter er montert i tilgjengelige høyder. Vindusvriderne står for høyt. Kjøkkeninnredningen er delvis tilrettelagt. Nivå 1. (Som tilrettelagt bolig, bør nivået være 2. Dette forutsetter mer plass på badet og bredere innvendige dører.)

Orienteringshemning

Både dørblad og vegger er hvite. Det store vinduet i oppholdsrommet forårsaker noe blending, men har utvendig solavskjerming. Noe bakgrunnstøy fra trafikk og fra Bjerkebanen er notert. Ingen særskilt tilrettelegging, bortsett fra at soverom og stue/kjøkken er til sammen like store som tre ordinære hybler. Nivå 1.

Miljøhemning

Noe tetthetsproblemer med vinduene og støvdepoter er notert. Det er ventiler i stue og soverom og mekanisk avtrekk på badet. Nivå 1.

Fjellbirkeland

Parkering og atkomst

Bevegelseshemning

Atkomsten har fast og jevn overflate, og den er trinnfri, stigning ca 1:14. Tverrfallet er ca 1:13. Reserverte parkeringsplasser for funksjonshemmede er 3,65m brede, og plassene er merket med atkomstsymbol. Overdekket gangsti mellom parkering og inngangsdør er 1,3m bred. Tilgjengelighetsnivået blir 0, fordi gangstien har for stort tverrfall, er 0,1m smalere enn nivå 1 forutsetter og parkeringsplassene er 0,15m for smale.

Orienteringshemning

Utebelysningen er muligens noe utilstrekkelig. Søylar som bærer taket over gangstien er merket med kontrastfarge. Gangstier i området har kantstein som ligger høyere enn asfaltflaten, men ved hovedinngangen er det ingen merking – heller ikke mellom parkeringsplass og hovedinngang. Dersom utebelysningen er tilstrekkelig blir nivået 1, hvis ikke, nivå 0.

Miljøhemning

Registrerte allergener er bjerk og gress. Ellers ingen problemer. Nivå 1.

Rommene i bygningen er gjennomgått nærmere i Christophersen og Denizou 2000 (1). Resultatet av analysen var at inngangen holder nivå 2 for bevegelseshemmede, men nivå 0 for orienteringshemmede (p g a skilt og dørklokker). Boligenheten fikk nivå 0 på grunn av plassforhold ved dører.

8. Studentboliger for funksjonshemmede i Bergen

Samskipnaden har tre tilrettelagte boliger, en hybelleilighet i Øyjordsveien, en i Nylundsveien og en i delvis tilrettelagt hybel i Fr. Meltzersgt. Registreringene vi har foretatt gjelder de to først nevnte. Bare hybelleiligheten i Øyjordsvn bebos av en funksjonshemmet. Beboeren er bevegelseshemmet og bruker rullestol.

Som i Oslo er de fysiske forholdene registrert og vurdert etter metoden i Christophersen og Denizou, 2000 (1). (Se s 25 for en beskrivelse.) Samme metode ble brukt ved gjennomgangen av tilgjengelighetsforholdene på de fire universitetene, se Christophersen og Denizou, 2000 (2). To boliger er registrert, en i Øyjordsveien, den andre i Nylundsveien. Samskipnaden har også en delvis tilrettelagt hybel i Fredrik Meltzersgt, men det lyktes oss ikke å komme inn i den.

Øyjordsveien

Parkering og atkomst

Bevegelseshemning

Det er en reservert parkeringsplass ved inngangen, og et skilt opplyser om at annen parkering – som kan blokkere rampen ved inngangsdøra er forbudt. Den reserverte plassen har ikke tilstrekkelig bredde. Rampen mangler rekkverk og er noe brattere enn 1:12. Stigningsforholdet og manglende rekkverk gir nivå 0 (utilgjengelig).

Orienteringshemning

En del av det øverste trinnet i trappa er markert med rød farge. Dette er den eneste markeringen for synshemmede. Nivå 1 (tilfredsstillende kravene i TEK).

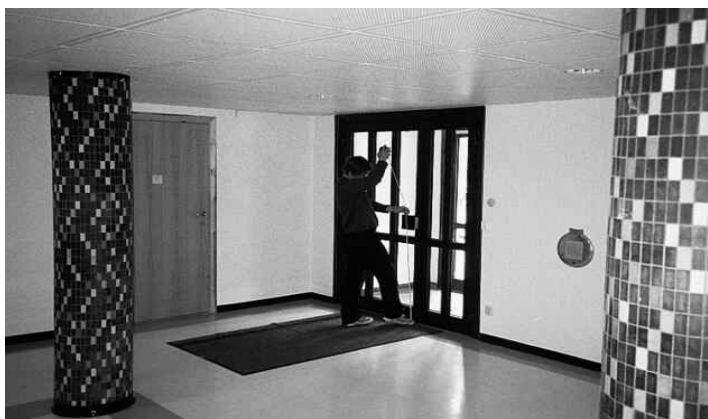
Miljøhemning

Det er en røykeplass ved inngangen, og en trafikkert vei nær bygningen. Nivå 1.

Felles inngang, vindfang og vestibyle

Bevegelseshemning

Inngangsdøra er terskelløs, men er tung. Gulvbelegget er hardt, fast og jevnt, både i vindfanget og i vestibylen, men kan være glatt. Vindfanget er for grunt til å snu en rullestol. Automater for drikkevarer i vestibylen i av vanlige typer, med deler av betjeningspaneler i utilgjengelige høyder. Nivå 0, hovedsaklig på grunn av plassforholdene i vindfanget.

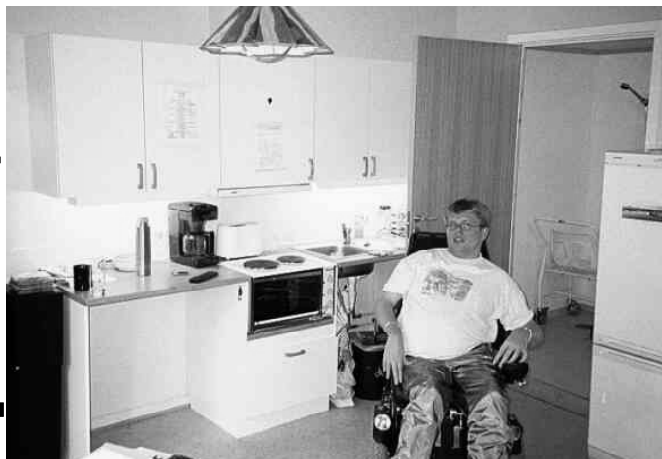
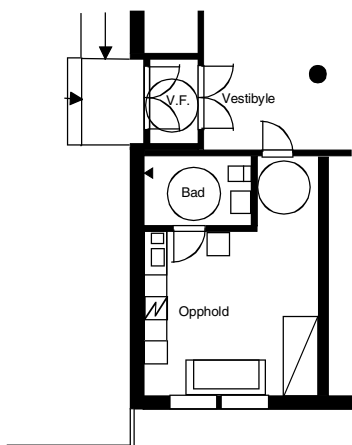
Synshemning

Inngangsdøra har god kontrast med veggene, og glassfeltene er oppdelt og dermed godt markert. Søylene i vestibulen er belagt med mosaikkfliser (bildet) i kontrastfarge med interiøret for øvrig. Overgangen mellom gulv og vegg er kraftig markert med kontrastfarge. Ellers finnes ingen markeringer som kan lette orienteringen for synshemmede. Noe blending og mulig sjenerende etterklang er notert. Nivå 1.

Miljøhemning

Ingen belastninger er registrert.

Rommene i boligen

Bevegelsehemning

Gulvbelegget er hardt, fast og jevnt, men kan være glatt. Det er ikke tilstrekkelig fri sideplass ved inngangsdøra, og ved døra til badet står et kjøleskap som blokkerer sideplassen. Plassforholdene ellers er tilstrekkelige. Dørene er ikke terskelfrie (40mm høye terskler), men det er lagt inn skråplan for å lette vanskelighetene med å forsere dem. Lysbrytere er plassert lavt, men vindusvriderne står ikke i tilgjengelige høyder. Nivå 1, men burde vært minst nivå 2 – godt tilgjengelig, siden boligen skal være brukbar for en bevegelsehemmet.

Har man begrenset rekkevidde og armstyrke, kan vinduet være vanskelig å åpne

Orienteringshemning og miljøhemning

Ubehagelige akustiske forhold er notert i gangen, og noe blending fra armaturer. Ingen merking, men dører og belistning har god kontrast mot veggen. Nivå 1.

Ventilasjonen er muligens utilstrekkelig, ellers ingen belastninger, bortsett fra at overskapene i kjøkkeninnredningen ikke går til taket (støvdepot). Nivå 1.

Nylundsveien

Parkering og atkomst

Bevegelseshemning

Det er to reserverte parkeringsplasser på en parkeringsplass som ligger noe mer enn en meter over nivået foran inngangen. Trapp og en skrånende gangsti med bredde ca 1,2m og stigning ca 1:10, men uten hvilerepos forbinder parkeringsplassen med inngangen. Utemøbler blokkerer atkomsten til sportsboden (til høyre for hovedinngangsdøra, se bildet over) og delvis også inngangen (bildet nedenfor). Atkomsten er asfaltert og inngangspartiet hellelagt. En rist i inngangen har liten maskevidde. Ringearrater ved inngangen er plassert høyt. Nivå 0 på grunn av stigningsforholdet på gangstien, manglende hvilerepos, bredden på gangstien og manglende rekkverk i trappa.

Orienteringshemning

Betongkantene på den ene siden av gangstien og i trappa kan gi en viss hjelp for synshemmede. Den hellelagte flaten og risten foran inngangen gir taktile signaler.

Men trappetrinnene er ikke merket og annen markering finnes ikke. Inngangsdøra har kontrastfarge, glassfeltet er oppdelt og dermed tilstrekkelig markert. Et skilt ved atkomstveien er godt lesbart, men skiltene ved inngangen er lite hensiktsmessig plassert (bildet over). Tilfeldig plasserte gjenstander hindrer atkomst til hovedinngangen (bildet til venstre). Noe trafikkstøy er notert. Nivå 0 på grunn av hindringene ved inngangen og manglende rekkverk i trappa.

Miljøhemning

Noen allergene planter og noe trafikkforurensning er notert. Nivå 1.

Felles vestibyle

Bevegelseshemning

Gulvbelegget er hardt og fast, og plassforholdene tilstrekkelige, men dørene til felles vaskerom og telefonrom er for smale. Hovedinngangsdøra er terskeløs og har tilstrekkelig bredde, Nivå 2 bortsett fra vaskerom og telefonrom, hvor tilgjengelighetsnivået er 0 på grunn av dørene.

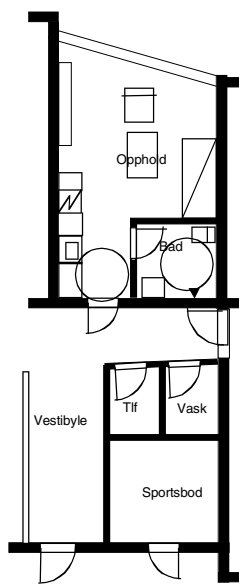
Orienteringshemning

Dørblad og belisting har god kontrast til veggene, men rommet er ujevnt belyst. Noen sjenerende reflekser i blanke flater og noe bakgrunnstøy er notert. Rekkverket langs trappa har kontrastfarge. Skilt ved og på dører er usystematisk montert. De er i god stand og er leselige, men noen er montert for høyt. Nivå 1.

Miljøhemning

En del av rommet har nedforet himling med løse plater. Ellers ingen belastninger av betydning. Nivå 1.

Rommene i boligen

Inredet med vaskeplass, blir det trangt på badet.

Kjøkkenseksjonen er ikke tilrettelagt

Bevegelseshemning

Plassforholdene i gangen er noe snau, men det er mulig å snu en rullestol dersom plassen under garderobehylla benyttes. Badet er tilstrekkelig stort, så lenge beboeren ikke har egen vaskemaskin (vaskerommet utenfor er ikke tilgjengelig). Nivå 1.

Orienteringshemning

Det store vindusfeltet gir en typisk motlys-situasjon. Dørene har kontrastfarger, gulvet er mørkt og veggene hvite. Ingen særskilt tilrettelegging. Nivå 1.

Miljøhemning

Leiligheten har mekanisk ventilasjon, og alle flater er lette å holde rene. Nivå 1 (avhengig av kvaliteten på ventilasjonen – muligens nivå 2.)

9. Studentboliger for funksjonshemmede i Trondheim

Av de fire studiestedene har samskipnaden i Trondheim det beste boligtilbudet til funksjonshemmede studenter. Foruten de 28 nye, generelt tilrettelagte boligene på Lerkendal, har samskipnaden seks hybelleiligheter i Steinan studentby, to leiligheter og to dobbelthytter i studentbyen på Moholt og en leilighet i Berg studentby.

Registreringene er gjort i fire studentbyer, Berg, Steinan, Frode Rinnans vei og Moholt. I Metoden er den samme som i Oslo og Bergen. (Se s 25 for en beskrivelse.) De nye boligene på Lerkendal er beskrevet i innledningen til denne rapporten, og de er gjennomgått detaljert i Christophersen og Denizou 2000 (2). Funnene derfra er kort referert i dette kapittelet.

Berg

Parkering, atkomst og hovedinngang

Bevegelsehemning

Overdekket biloppstillingsplass finnes umiddelbart foran inngangsdøra. Inngangspartiet har ingen sprang eller helling, og plassforholdene er gode. Inngangsdøra har 0,9m fri bredde, lav terskel og døråpner. Tilgjengelighetsnivå 2, dvs godt tilgjengelig.

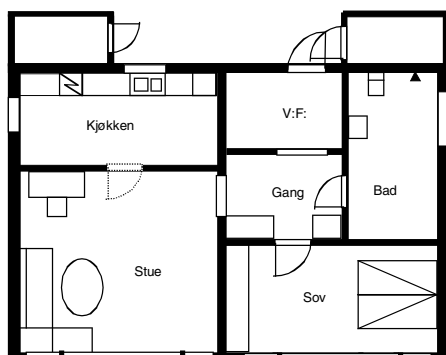

Orienteringshemning og miljøhemning

Lysforholdene i inngangspartiet varierer kraftig (se bildene ovenfor). Inngangsdøra og en tresøyle er umarkert. Inngangspartiet er ikke tilrettelagt for synshemmede. Nivå 1 (kravene i TEK er oppfylt). Av mulige hindringer for miljøhemmede er allergene planter og en belastet trafikkåre registrert. Nivå 1.

Rommene i boligen

Boligen er et trehus i en etasje.

Tilpasset arbeidsplass og kjøkkeninnredning

Bevegelseshemning

Gulvbelegget er hardt og jevnt i alle rom, og plassforholdene er gode. Alle dørene har fri åpning på 0,9m eller mer. Inngangsdøra har døråpner. Alle innvendige dører er terskelløse. Noen av vinduene har vindusvrideren høyere enn 1,2m, men de fleste – tilstrekkelig mange til å kunne lufte – kan nås. Kjøkkeninnredningen er tilpasset. Lysbrytere er plassert lavt, men enkelte stikkontakter står ved fotlista. På grunn av stikkontaktene blir nivået 1. Bortsett fra dette og enkelte av beslagvarene er tilgjengelighetsnivået 2.

Orienteringshemning og miljøhemning

Døromramminger har god kontrast med de hvitmalte veggene. Gulvet er mørkt. Boligen er romslig og bør kunne være brukbar for synshemmede, evt med noe spesialinnredning. Flere av vinduene har utvendig solavskjerming som senkes automatisk. Nivå 2.

Boligen har tette himlinger. Gulvbelegget er fast, jevnt og lett å holde rent. Veggkledningene varierer, men ingen bør by på problemer for miljøhemmede. Nivå 2.

Steinan

Registreringene er gjort i en ubebodd hybel i Arne Bergsgårds vei. Dette er en av seks tilrettelagte hybler på Steinan.

Parkering, atkomst og hovedinngang

Bevegelseshemning

Reservert parkeringsplass ved inngangen er skiltet – med et skilt på en stolpe, men ikke merket på asfalten. Brukbarheten av plassen avhenger av god snøbrøyting. Fra plassen skråner gangveien svakt mot inngangspartiet. Gangforbindelsen er asfaltert og jevn. Plassforholdene er gode. Nivå 2.

Orienteringshemning

Det er ingen markeringer i markdekket. Inngangsdøra er malt i kontrastfarge, og dørhåndtaket har god kontrast til døra. Glassfeltene i dørpartiet er oppdelt; oppdelingen fungerer som merking. Kantstein, variasjoner i belegget og en rist i inngangspartiet kan gi noen taktile/visuelle signaler. Nivå 2.

Miljøhemning

Gress og busker er registrert. Ellers ingen belastninger. Nivå 1.

Felles inngang/vindfang/gang

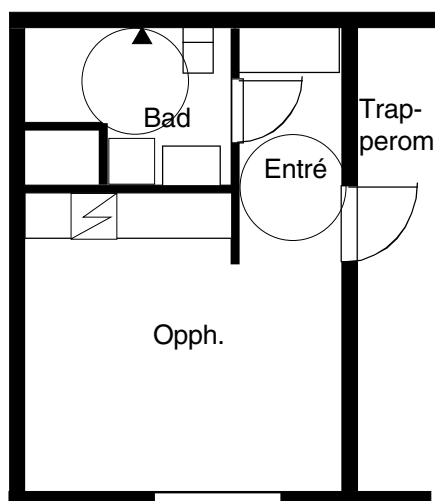
Bevegelseshemning

Plassforholdene er gode, gulvbelegget er jevnt og fast, men dørtersklene, både på hovedinngangsdøra og på inngangsdøra til boligen er høyere enn 25 mm. P g a terskelhøydene blir nivået 0. Med lavere terskler vil nivået bli 2.

Orienteringshemning og miljøhemning

Det er ingen markeringer i gulvbelegget, og nummerskiltet på døra er plassert høyt. Ellers er forholdene gode. Gulvet er av mørke fliser, veggene er hvite, døra til boligen er rød og inngangsdøra blå, med hvit dørbrister og låsskilt. Støydemping i inngangsparti/trapperom er ikke registrert. Nivå 2 for synshemmede 1 for hørselshemmede. Giftfrie materialer er benyttet, og alle flater er lette å holde rene. Nivå 2 for miljøhemmede.

Rommene i boligen

Tilrettelagt inngang og kjøkken; god tilgjengelighet selv om arealet er lite.

Bevegelseshemning

Boligen er liten, men plassforholdene synes likevel å være tilstrekkelige. I tillegg er det satt inn en del spesialutstyr; bøylehåndtak på dørene, kjøkkeninnredning som kan tilpasses og håndtak på badet. Brytere er plassert lavt. Eneste tilgjengelighetsproblemer i denne boligen er terskelen på inngangsdøra og høy vindusbrister. Tilgjengelighetsnivå 1. (Nivå 2 ville vært å foretrekke, men det forutsetter bedre plassforhold.)

Orienteringshemning og miljøhemning

Kontrastfarger er som nevnt ovenfor. Gifffrie materialer er benyttet, og alle flater er lette å holde rene. Overskapene på kjøkkenet går til himlingen. Nivå 2 for begge grupper.

Frode Rinnans vei

Studentboligene i Frode Rinnans vei ligger i lave, en etasjes rekkehus av tre. Befaringene omfatter den ene av to tilrettelagte leiligheter. I denne er det gjort særlig store tilpasninger; huset er utvidet med et tilbygg på ca 14m² for å dekke behovene for et treningsrom til en sterkt bevegelseshemmet student som bodde i huset tidligere.

Parkering og atkomst og hovedinngang

Bevegelseshemning

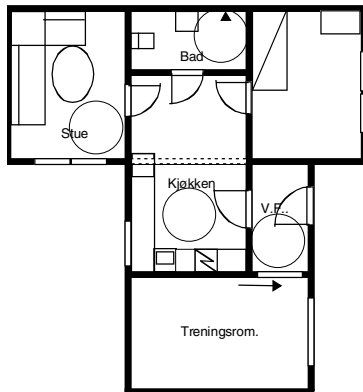
Høydeforskjellen mellom biloppstillingsplassen og inngangspartiet er betydelig, men fordi bilen er spesielt tilrettelagt, fungerer atkomsten for en sterkt bevegelseshemmet.

Det er en carport umiddelbart foran inngangsdøra. Markdekket i carporten ligger betydelig lavere enn inngangspartiet, men omtrent på samme nivå som gulvet i bilen. Atkomsten fungerer godt, takket være en bro mellom bilen og inngangspartiet. Inngangsdøra til leiligheten er bred og har lav terskel. Plassforholdene er tilstrekkelige. Vanlige tilgjengelighetsbetraktninger ville satt et spørsmålsteget ved atkomstforholdene på grunn av høydeforskjellen mellom carport og inngangen. I dette tilfellet fungerer det imidlertid godt. (Uten tilrettelagt bil må atkomsten gå via en slak skråning i forlengelsen av plattingen foran inngangsdøra.) Tilgjengelighetsnivået blir 2.

Orienteringshemning og miljøhemning

Det er ingen markeringer som kan lette orienteringsmulighetene for synshemmede, men inngangsdøra har kontrastfarge. Belysningen kan være svak. Nivå 1. Noen allergene planter er registrert. Nivå 1.

Rommene i boligen

Tilpasset kjøkkeninnredning

Bevegelseshemning

Gulvbelegget er fast og jevnt i alle rom. Plassforholdene er tilstrekkelige, men det er trangt i vindfanget. Kjøkkeninnredningen og noe av baderomsutstyret er tilpasset. Terskelen på inngangsdøra er for høy, men er bearbeidet slik at den kan forseres med rullestol. Vindusvriderne står høyere enn 1,2 m. For en del brukere vil dette være for høyt. Stikkontakter og brytere står i tilgjengelige høyder. Nivå 1, men inntil 3 i enkelte rom.

Orienteringshemning og miljøhemning

Boligen er tilrettelagt med hensyn på bevegelseshemmede, ikke andre grupper, men den er romslig og materialbruken skulle ikke skape problemer for miljøhemmede. Toppen av overskapene på kjøkkenet kan samle støv. Nivå 1 for begge grupper.

Moholt

Befaringene omfatter to boligtyper, en i Moholt alle og en i Prestekragveien.

Moholt alle

Parkering og atkomst

Bevegelseshemning

Det er ca 10m, i en svak helling fra parkeringsplassen til hovedinngangen. Skilt for reservert parkering er ikke registrert. Asfalten på gangveien er noe ujevn. Nivå 1.

Orienteringshemning

Ingen markeringer som kan lette orienteringen for synshemmede er registrert, men gangveien har kantstein. Sykkelstativ og parkerte sykler kan by på hindringer. Noe bakgrunnsstøy fra trafikkert vei er notert. Nivå 0 på grunn av sykkelparkeringen (se bildet ovenfor).

Miljøhemning

Noen allergene planter og noe forurensning fra veien er registrert. Nivå 1.

Hovedinngang og felles vindfang/trapperom

Inngangsdøra nås fra et overdekket areal innenfor fasadelivet. Dette arealet gir også atkomst til en felles sportsbod.

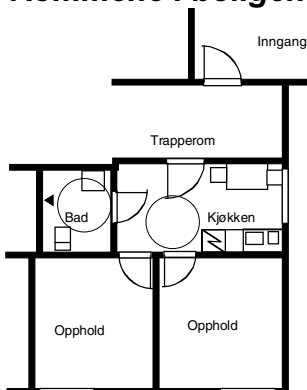
Bevegelseshemning

Plassforholdene i atkomstarealene er gode og gulvbelegget er hardt, fast og jevnt. Inngangsdøra har høy terskel og er tung, derfor blir tilgjengelighetsnivået 0.

Orienteringshemning og miljøhemning

Ingen hindringer er notert, men treullsementplatene i trapperomshimlingen kan samle støv og være vanskelig å holde ren. Inngangsdøra har kontrastfarge. Nivå 1 for begge grupper.

Rommene i boligen

Boligen er en dublett, hvor to beboere deler kjøkken og bad. Enheten har ikke entré eller vindfang, men inngangsdøra åpner direkte til kjøkkenet. Innredet og møblert blir det lite fri gulvplass i dette rommet.

Bevegelseshemning

Eneste synlige tilrettelegging her er lave brytere. Innredet med et kjøleskap og bord på veggen mot trapperommet (bildet) er det ikke tilstrekkelig plass mellom kjøkkeninnredningen og kjøleskapet/bordet. Det er heller ikke nok fri sideplass ved dørene til rommene og litt for lite plass til å snu en rullestol på badet. Dørtersklene er lave og dørene tilstrekkelig brede. Sikkontakter og brytere står i tilgjengelige høyder. Alle gulvbelegg er harde, jevne og faste. Nivå 1, men burde vært minst 2, dersom enheten skal fungere godt for en bevegelseshemmet.

Orienteringshemning og miljøhemning

Mørk belistning og dørblad gir noen kontraster mellom dører og vegger. Inngangsdøra til boligen står i klar kontrast til veggen, men det er usikkert om det røde dørnummeret har god nok kontrast til dørbladet. Nivå 1 for begge grupper.

Prestekragveien

Parkering og atkomst og hovedinngang

Befaringene og intervjuingen omfattet to boliger i Prestekragveien. Boligene har samme planløsning, men den ene har noe mer spesialutstyr enn den andre.

Som i Moholt allé nås trapperommet fra et overdekket areal innenfor fasadelivet i bygningen. Den reserverte parkeringsplassen er opptatt av sykler. På hovedinngangsdøra er et ekstra dørhåndtak plassert lavt, men ringeapparatet står høyt på veggen.

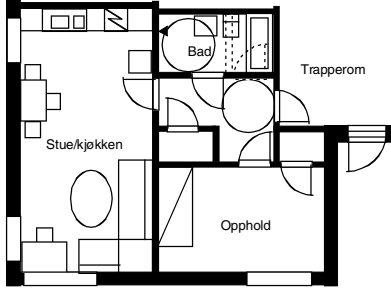
Bevegelseshemning

Asfalten er noe skadet, ellers er det ikke registrert hindringer, unntatt at ringeapparatet står høyt på veggen. Nivå 2 fram til inngangsdøra. På grunn av høy dørterskel, det høyt plasserte ringeapparatet og ingen sideplass på innsiden av døra blir nivået ved døra 1, men burde vært minst 2. Til den andre boligen i Prestekragveien har døra automatisk døråpner. Dette bedrer tilgjengeligheten.

Orienteringshemning og miljøhemning

Ingen markeringer som kan lette orienteringen for synshemmede er notert. Parkerte sykler og barnevogner (se bildene) kan bety hindringer. Nivå 1. Noen allergene planter er registrert. Ellers ingen hindringer. Nivå 1.

Rommene i boligen

Bevegelseshemning

Gulvbelegget er hardt, fast og jevnt i alle rom, og plassforholdene er tilstrekkelige. Inngangsdøra er tung og har høy terskel. Øvrige dører er uten terskel. Elektriske brytere er plassert i tilgjengelige høyder, men stikkontakter står ved gulvet. Kjøkkeninnredningen har åpent rom under en del av arbeidsbenken og under komfyrtoppen. Nivå 1 på grunn av inngangsdøra, stikkontaktene og noe utilstrekkelig snuplass på badet.

Orienteringshemning og miljøhemning

Eneste kontrastfarger er mørke dørgrikter og mørke kanter på kjøkkeninnredningen. Nivå 1.

Gifffrie materialer er benyttet, og alle flater er harde og lette å holde rene, men overskapene på kjøkkenet stopper noen få centimeter under himlingen. Nivå 1.

Lerkendal

Husgruppa på Lerkendal er et sjeldent eksempler på studentboliger med en høy grad av generell tilrettelegging som ligger nær opp til prinsippene for universell utforming. Disse aspektene er omtalt i innledningen (se s 15-19). Tilgjengelighetsforholdene ble registrert og tilgjengelighetsnivået fastsatt i den forrige undersøkelsen, se Christophersen og Denizou 2000. Resultatene var:

Atkomst

Bevegelseshemmede tilgjengelighetsnivå 2. Nivå 1 for øvrige grupper.

Inngang og lobby

Bevegelseshemmede tilgjengelighetsnivå 2. Nivå 1 for øvrige grupper.

Bolig

Bevegelseshemmede tilgjengelighetsnivå 2 i gang og oppholdsrom. Nivå 1 i bad. Nivå 0 for boden. (Seinere endringer kan ha forbedret dette til 1 eller 2.) Øvrige grupper nivå 1.

10. Studentboliger for funksjonshemmede i Tromsø

Studentsamskipnaden i Tromsø har bare én tilrettelagt bolig, men opplyser at de har andre, delvis tilrettelagte boliger. Eksempler på dette er at lysbrytere er plassert lavt og at dørene er terskelløse. Videre er samskipnaden i utgangspunktet velvillige til å foreta spesialtilpasninger for studenter som har spesielle behov. Intervjuet med beboeren (se s 41-42) bekrefter at dette fungerte.

Vi har gjort registreringer og analysert fire boligtyper, Prestvatnet, Ørndalen og Øvre Breivang. Den først nevnte studentbyen har den tilrettelagte boligen. Den bebos av en funksjonshemmet student som vi har intervjuet. Analysene følger samme metode som i Oslo, Bergen og Trondheim. (Se s 25 for en beskrivelse.)

Prestvatnet, Olastien

Parkering, atkomst og hovedinngang *Bevegelseshemning*

Parkeringsplass reservert for funksjonshemmede er avsatt ved foten av rampen opp til inngangsdøra. Dekket på parkeringsplassen er hardt og jevnt. Rampen har rekkverk på begge sider, men rekkverk mangler på reposit ved toppen av rampen. Dette gir nivå 0; med rekkverk ville nivået blitt 1 (oppfyller kraven i TEK). For å være brukbar for bevegelseshemmede, bør nivået være 2, godt tilgjengelig. Det kan oppnås dersom rampen får rekkverk i to høyder.

Miljøhemning

Av allergener er bare gress registrert. Området er ikke belastet med forurensninger. Nivå 1.

Orienteringshemning

Kontrastfarger eller andre markeringer finnes ikke, men variasjonene i overflatene (rist i rampen og trykkimpregnert tre foran inngangsdøra) gir visse taktile signaler). Skiltene har god kontrast og god høyde på bokstavene og piktogrammer. Nivå 1.

Felles vindfang

Bevegelseshemning

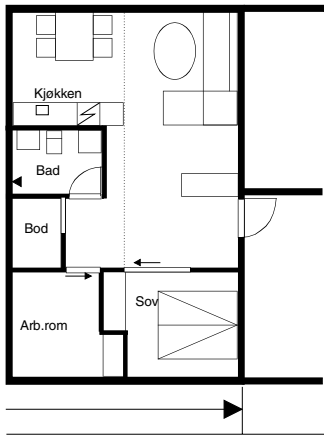
En løs skrapematte ligger rett innenfor hovedinngangsdøra. Ellers er gulvbelegget jevnt, hardt og uten skader. Dørene har lave terskler. Postkasser for beboerne er montert lavt. Plassforholdene er gode. Nivå 2.

Orienteringshemning og miljøhemning

Belysningen kan være for svak. Kontrastfarger eller andre markeringer finnes ikke, men den hvite inngangsdøra til boligen har god kontrast til veggen. Parkerte sykler i vindfanget kan skape hindringer for svaksynte. Nivå 1.

Veggene og himlingen er kledd med skyggepanel. Dette kan gi støvdepoter. Panelet er overflatebehandlet slik at avgassing hindres. Nivå 1.

Rommene i boligen

Bevegelseshemning

Alle rommene har fast og jevnt gulvbelegg, og plassforholdene er tilstrekkelige over alt unntatt på badet, hvor det ikke er snuplass. Når badet utstyres med vaskemaskin, som her, forverres plassforholdene ytterligere. Brede skyvedører til arbeidsrom og soverom gir lette atkomstforhold til disse rommene. Skyvedørene er terskelløse, men fri sideplass mangler på den ene siden. Døra til terrassen og til badet har høyere terskel enn 25 mm, men skråplan er lagt inn for å redusere problemet. Løsningen er vanlig, men gir ikke tilstrekkelig gode tilgjengelighetsforhold.

Brytere og stikkontakter er montert i tilgjengelige høyder. Vindusvridere kan nås. Kjøkkeninnredningen er delvis

tilpasset, bl a med fri plass under kjøkkenbenken. Nivå 1 p g a tersklene og plassforholdene på badet. Siden dette er en tilrettelagt bolig, burde nivået vært 2 eller bedre.

Badet (til venstre) blir trangt når vaskemaskinen er montert. Den opptar mesteparten av den frie sideplassen ved klosettskålen. Kjøkkenet har gode plassforhold og er delvis tilpasset.

Orienteringshemning og miljøhemning

For synshemmede kan kontraster mellom de panelte veggene og vinduer og reflekser i gulvbelegget være sjenerende (se bildet). Hvite dører gir god kontrast til veggene. Alle himlingene er tette, men veggene er kledd med skyggepanel som kan være renholdskrevende. Giftfrie materialer ser ut til å være benyttet. Nivå 1 for begge grupper.

Ørndalen, Tunveien

Parkering, atkomst og hovedinngang

Bevegelsehemning

Som vist på bildet ovenfor er det egen parkeringsplass umiddelbart foran inngangen. Mye snø gjør imidlertid at plassen ikke alltid er tilgjengelig om vinteren. Dekket på parkeringsplassen har noen skader. Plassforholdene er tilstrekkelige på parkeringsplassen og helt fram til inngangsdøra. Rampen opp til inngangsdøra er utformet som en bro med slak stigning, men har tverrfall og mangler rekkverk på den ene siden. Håndlisten er rektangulær. Spaltene mellom bordene på rampen er 10mm. Snøen skaper også problemer på rampen. Tverrfallet og manglende rekkverk uten rund håndløper gir nivå 0.

Orienteringshemning og miljøhemning

Ingen markeringer i underlaget finnes, men håndlista på rampen har kontrastfarge. Dørrammingen er hvit, i kontrast til den rødmalte veggen. Nivå 1.

Bjerk og ugress vokser i området. Ellers ingen miljøbelastninger. Nivå 1.

Felles vindfang

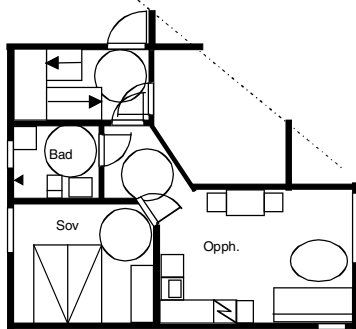
Bevegelseshemning

Gulvebelegget er hardt, fast og uten skader. Dimensjonene er tilstrekkelige, men vindfanget er lite og tilgjengeligheten avhenger av at vindfanget ikke brukes til oppbevaring – slik som da våre registreringer ble gjort. Terskelen på inngangsdøra er 70mm. Nivå 0 på grunn av terskelen og eksisterende møblering.

Orienteringshemning og miljøhemning

Veggene i vindfanget er hvite, og dørene har mørk farge; gode kontraster. Nummer-skiltene på dørene er montert høyt. Dersom de flyttes ned, blir tilgjengelighetsnivået 2. Ingen belastninger for miljøhemmede er notert. Nivå 2.

Rommene i boligen

Fra gangen mot oppholdsrommet

I gangen: Badet til venstre, felles vindfang ses gjennom den åpne døra til høyre for badet.

Bevegelseshemning

Alle gulv har hardt, fast og jevnt belegg. Det er trangt på badet og i gangen; snuplass med 1,4m diameter er knapt tilfredsstillt. På innsiden av døra til soverommet er det ikke tilstrekkelig sideplass. Bare døra til badet har lav terskel. Øvrige dører – inkludert hovedinngangsdøra – har 30-70mm høye terskler. Vindsvriderne til vinduet på badet og det lille luftvinduet i stua står høyt. Kjøkkenseksjonen har høye overskap og benk i standard høyde. Et parti under oppvaskbenken er åpent. Resten av innredningen har vanlige underskap. Brytere og stikkontakter er montert i tilgjengelige høyder. Nivå 1, men som tilrettelagt bolig burde nivået vært 2. Dette kan oppnås ved å fjerne terskler eller redusere terskelhøydene. Felles sportsbod ved inngangen er utilgjengelig (se bilde til venstre i avsnittet atkomst ovenfor).

Orienteringshemning

Ingen særlig tilrettelegging for synshemmede, men heller ingen særlig problemer er registrert. Nivå 1.

Miljøhemning

Alle overflater, inkludert himlingene er faste og jevne; støvdepoter av betydning er ikke registrert. Gifffrie materialer ser ut til å være benyttet. Eneste registrerte ventilasjon er kjøkkenvifte. Nivå 1.

Øvre Breivang

Parkering, atkomst og hovedinngang

Parkeringsplass umiddelbart foran inngangsdøra. Rampen har rekkverk bare på en side.

Rampe med gitterrister

Bevegelseshemning

Noen skader og slitasje er registrert i asfalten på biloppstillingsplassen for bevegelseshemmede foran inngangen. Rampen opp til inngangsdøra er overdekket og har tilfredsstillende stigningsforhold, men mangler rekkverk på den frie siden. Reposet foran inngangsdøra er heller ikke beskyttet med rekkverk. Plassforholdene er gode. Nivå 0 på grunn av manglende rekkverk.

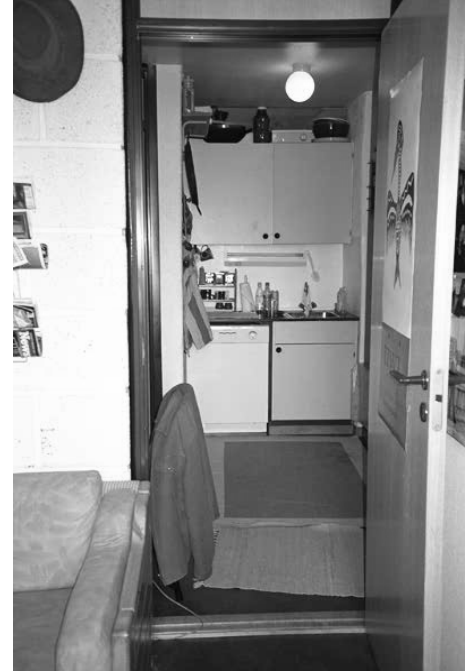
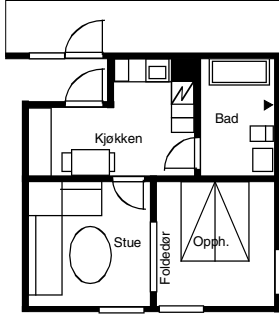
Orienteringshemning og miljøhemning

Høydeforskjellen mellom markedekket og reposet foran inngangen er 350mm. Rekkverk mangler, og kanten er ikke markert. Håndlisten på veggen langs rampen har kontrastfarge. Sykkelparkering ved inngangen kan by på problemer for synshemmede. Nivå 0.

Noen allergene planter i tillegg til mulig miljøbelastning fra søppelcontainere er notert. Nivå 1.

Rommene i boligen

Plassforholdene er ikke de beste i denne boligen. Møblert med vanlige møbler er den frie gulvplassen utilstrekkelig i de fleste steder.

Bevegelsehemning

Gulvbelegget er hardt, fast, jevnt og uten skader i alle rom. Møblert slik leiligheten var ved befaringen (vist på plantegningen) er plassforholdene utilstrekkelige i soverommet og i stua. Badet har i tillegg til den viste innredningen også en vaskemaskin. Med den er det ikke tilstrekkelig fri gulvplass på badet. Fri plass ved døra til badet er for liten på grunn av kjøkkeninnredningen. Hovedinngangsdøra og inngangsdøra til boligen har lave terskler. Ellers i boligen er tersklene fra 30 til 45 mm høye. Den høyeste terskelen er på døra til badet. Alle vindusriderne kan nås. Stikkontakter er montert ved fotlistene. Lysbryterne står lavt. Tilgjengelighetsnivået blir 1, men som tilrettelagt bolig burde nivået vært minst 2. Noe kan rettes dersom dørtersklene fjernes eller senkes, men plassforholdene kan by på problemer når leiligheten møbleres med vanlige møbler; noe undermøblert kan de fleste plassforholdene være tilstrekkelige.

Orienteringshemning og miljøhemning

Mørke dørkarmen og belistning gir god kontrast mot de hvitmalte veggene. Lite oppbevaringsplass kan by på problemer Nivå 1.

Overflatene er harde og byr ikke på særlige renholdsproblemer, bortsett fra åpne fuger og noe ujevn overflate på murverket (se bilde). Giftfrie materialer ser ut til å være benyttet. Nivå 1.

11. Konklusjoner beboere og boliger

Boligtilbud og studiested

Har et tilrettelagt botilbud betydning for valg av studiested og for mulighetene til å gjennomføre studier? Dette er et kjernespørsmål. Svarene undersøkelsen gir er tvetydige.

De studentene vi har intervjuet sier at muligheten for en tilrettelagt bolig ikke spilte særlig rolle for dem da de valgte studiested. Universitetet i Bristol refererer en undersøkelse som de hadde gjennomført blant studenter der og som gir et lignende svar, men med et viktig tillegg: Studentene prioriterer faglige forhold høyest, dernest tilrettelegging (av boliger og undervisningstilbud). Vi ser videre at de universitetene som er best tilrettelagt har flest funksjonshemmede studenter – i Norge er NTNU et godt eksempel – og at etterspørselen etter studieplasser fra funksjonshemmede synes å øke når tilretteleggingen bedres. Det siste bekreftes av de utenlandske universitetene vi har spurt. Tvetydigheten består på den ene siden i at studentene synes å legge liten vekt på tilrettelegging, men på den andre at tilrettelegging ser ut til å ha betydning for antallet funksjonshemmede som søker. At tilrettelegging er langt fra uvesentlig for valget av studiested bekreftes også av undersøkelsen i Bristol. Når de intervjuede, norske studentene legger liten vekt på tilrettelegging, kan det skyldes at vi har truffet ressurssterke personer som er flinke til å forsere hindringer og skaffe hjelp, og vil gjennomføre universitetsstudier uansett om forholdene ligger dårlig til rette for det. I denne sammenhengen er det også interessant at de funksjonshemmede studentene vi intervjuet ved NTNU har byttet bolig oftere enn studentene på de andre universitetene. Det er nærliggende å se dette i sammenheng med at NTNU synes å ha satset mer på tilrettelegging enn de andre studiestedene, og at funksjonshemmede studenter på NTNU dermed har større muligheter for å finne en bolig som passer dem.

I forhold til boligtilbudet er det også interessant å legge merke til at behovene for hjelpemidler og tjenester ikke synes å forandre seg i løpet av studietida; det er altså ikke slik at funksjonshemmede studenter gradvis behøver mer etter hvert som de avanserer i studiene, og heller ikke slik at behovene minker. Alt i alt er de fleste noenlunde fornøyde med hjelpemidler, tjenester og boligen, men mange trenger mer, særlig av hjelpemidler og tjenester.

Boligenes beliggenhet

De fleste studentboligene ligger konsentrert, i studentbyer, og det er også her vi finner de tilrettelagte boligene. Siden studentbyene er lokalisert utenfor bykjernen, unngås problemer med støy og luftforurensning (som kan belaste henholdsvis hørselshemmede og miljøhemmede). Lokaliseringen innebærer imidlertid at allergene planter – som også kan bety problemer for miljøhemmede – finnes i utearealene. Samtidig betyr lokaliseringen at studentene er avhengige av offentlige transportmidler, og få av universitetsbyene har et tilrettelagt transporttilbud (se Christophersen og Denizou 2000 (2)). Drosje eller egen bil blir dermed de eneste brukbare alternativene.

Det er positivt at de tilrettelagte boligene ikke er segregert; vi finner dem i studentbyene der de andre studentene bor, og som oftest i bygninger med vanlige studentboliger. På den andre siden er generelt tilrettelagte boliger svært sjeldne. Boliger for funksjonshemmede studenter er særtilbud for dem med spesielle behov. Vi må anta at årsaken har sammenheng med kostnader. Studentboliger er minimumsboliger der arealbesparende løsninger står i fokus. Tilgjengelighet – spesielt for bevegelseshemmede – antas ofte å være kostnadsdrivende på grunn av arealbehovene. Vi har ikke gjort kostnadsanalyser i dette prosjektet, men Lerkendal i Trondheim, som er det eneste eksempelet på et generelt tilrettelagte anlegg, ble ikke dyrere enn andre studentboliger. Bildet er således det samme bildet som for mange vanlige livsløpsboliger: Kostnadene er omtrent som andre boliger.

Fysiske løsninger

Metoden som er brukt til å kartlegge tilgjengelighetsstandarder i boligene og atkomsten til dem er referert på side 25. For en fullstendig beskrivelse se Christophersen og Denizou 2000 (2).

Parkering og atkomst

Bevegelseshemmede

Reserverte parkeringsplasser nær inngangene til boligene finnes over alt, men mange av parkeringsplassene er ikke tilstrekkelig brede. Dette har særlig betydning dersom tilbudet til funksjonshemmede skal økes, fordi bruken av større og tyngre, elektriske rullestoler medfører større biler, ofte med heis, og dermed økt arealbehov. En del steder er utvendig atkomst overdekket, andre steder ikke. Mangel på overdekning kan skape problemer om vinteren – og enkelte beboere påpeker at de har vanskeligheter med atkomsten om vinteren.

I noen tilfeller er bredden på ramper utilstrekkelig, noen steder mangler rekkverk på ramper, og andre steder er stigningen på gangstier fram til hovedinngang litt for bratt og overflaten er skadet. Stigningsforholdet kan være vanskelig å rette, de øvrige manglene vil ikke kreve store eller dyre endringer.

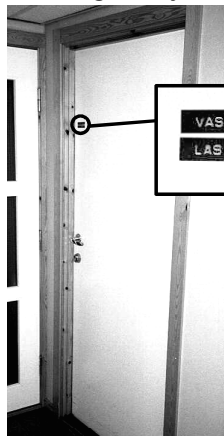
Orienteringshemmede

Tilrettelegging for synshemmede f.eks. i form av ledelinjer og kontrastmarkering av kanter finnes ikke. Der kantmarkeringer finnes, er det i form av kantstein mellom asfalterte gangveier og beplantning.

Fellesarealer

Med unntak av noen heiser som har små kupeer, er felles atkomstarealer stort sett godt dimensjonert og har gulvbelegg som ikke skaper problemer for bevegelseshemmede, men tunge inngangsdører er alminnelige. Renhold synes enkelt, det er lite støvdepoter og materialene er stort sett giftfrie. Særlige problemer for miljøhemmede bør være sjeldne. Lysforholdene i atkomstarealene er derimot ikke alltid like heldige. Inngangene har som oftest store glassfelt, og selv om glasset i dører og sidefelt har sprosper som gir tilstrekkelig markering av glassfeltene, er det sannsynlig at motlysproblemer vil finnes. Og heller ikke i atkomstarealene finner vi markeringer som kan hjelpe orienteringshemmede. Eneste vanlige markering er kontrastfarger på dører.

Skilt og utstyr

Her finner vi de mest alminnelige manglene: Postkasser og tablåer med ringeapparater er sjelden montert i tilgjengelige høyder. Ofte har de heller ikke kontrastfarger. De automatene som finnes (f eks for drikkevarer) er av ordinære typer, hvor deler av betjeningsanordningene står for høyt. Skiltingen er stort sett god; med enkelte unntak er skiltene i god stand og har bra kontrast mellom skrift og bunn. Ofte er lesbarheten likevel ikke god nok; det alminneligste problemet er dørsilt som er montert høyt opp på dørbladet; få står i den anbefalte høyden 1,4m. (Bildet til venstre viser et eksempel.)

Boligene

Boligtyper

Løsningene varierer også på hvert enkelt universitet. Vi finner hybler med felles bad og kjøkken, hybler med "hotellstandard" – dvs med eget bad – hybler med eget bad og kjøkkeninnredning, toroms leiligheter med bad og kjøkkenkrok, og leiligheter med soverom, stue og kjøkken.

Tilgjengelighet og tilgjengelighetsnivå

Trondheim utmerker seg i positivt både med hensyn til antall tilrettelagte boliger og tilretteleggingsgraden. De generelt tilrettelagte boligene – universelt utformet – på Lerkendal er positivt omtalt flere steder ovenfor. I tillegg kan nevnes hyblene i Arne Bergsgårds vei, hvor mye er oppnådd på minimumsarealer.

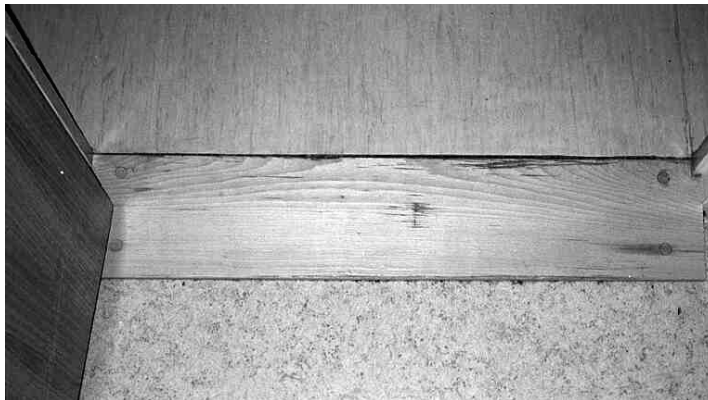
Generelt er inntrykket at de fleste boligene som er registrert og som brukes av funksjonshemmede ser ut til å fungere for brukerne. Mange har likevel fått tilgjengelighetsnivå 1 (dvs at intensjonene i Teknisk forskrift til Plan- og bygningsloven er oppfylt) eller (enkelte steder) 0, dvs utilgjengelig. For å fortjene betegnelsen "tilrettelagt" bolig burde nivået være 2 – godt tilrettelagt – eller bedre. Det er flere årsaker til at nivået er blitt lavt. I enkelte tilfeller skyldes det detaljer, f eks terskelhøyder (se nedenfor) eller manglende rekkverk på ramper eller trapper, i andre kan det være dimensjoneringsproblemer som snuplass for rullestol. Tilgjengelighetsnivåene som vi har kommet fram til må derfor ikke sees på isolert, men i sammenheng med beskrivelsene; i tilgjengelighetsnivået ligger en generalisering, og dette innebærer at en bolig som kommer dårlig ut kan fungere tilfredsstillende for enkelte brukere, fordi de kan fungere med en lavere grad av tilrettelegging enn det som ligger til grunn for det definerte nivået.

Alminnelige problemer for bevegelseshemmede

To alminnelige tilgjengelighetsproblemer har betydelige konsekvenser for bevegelseshemmede: Ett gjelder badene, det andre gjelder terskelhøyder. På badene blir dusj, servant og klosettskål samt nødvendig fri gulvplass innpasset på minimumsareal. Bevegelseshemmede trenger ofte noe spesialutstyr eller hjelpemidler; dusjstol synes å være alminnelig blant rullestolbrukerne. I tillegg kommer at fellesvaskeriene sjelden er tilgjengelige; ofte ligger de i en annen bygning enn de tilrettelagte bolige-

ne. Konsekvensen er at den fri gulvplassen på badet blir belastet med vaskemaskin og hjelpemidler, og at badet dermed blir for trangt. Dette er registrert flere steder.

Det andre problemet har sammenheng med konflikten mellom krav til brannsikring og tilgjengelighet og er velkjent fra flere bygningstyper. Tilstrekkelig brannklasse forutsetter terskel. Skal høyden bli 25 mm eller lavere, må bygningsmessige detaljer ivaretas særskilt. Flere steder er tilretteleggingen gjort etter at bygningen har vært i bruk lenge, og lite kan gjøres for å redusere terskelhøydene. Løsningen som velges er å legge inn et skråplan (bildene). Løsningen kan fungere godt for bevegelseshemmede som bruker elektrisk rullestol, men kan være vanskelig å forsere med en manuell rullestol.

Miljøproblemer

Behov for ventilasjon synes undervurdert; sjelden finnes annet et avtrekk på badet og kjøkkenvifte over komfyren. Allergikere og astmatikere kan ha behov for bedre ventilasjon.

Lysforhold

Motlys kan være et problem i flere enheter, særlig i de små hybel-enhetene.

Bedre studentboliger for funksjonshemmede – anbefalinger

Tilbudet i dag består av et lite antall spesialboliger tilrettelagt for bevegelseshemmede. Disse boligene ligger i studentbyene. Tilgjengeligheten til vanlige studentboliger er gjennomgående lav, og de fleste steder gjør bygningsmessige forhold at forbedringer vil være kompliserte og kostbare å gjennomføre. Bedre tilgjengelige studentboliger må derfor først og fremst skaffes gjennom nybygging. Alle samskipnadene har planer om nybygg (eller oppkjøp av eiendommer som skal bygges om). Offentlige krav til tilgjengelighet – i Teknisk forskrift og i Husbankens regler – er lave. Dette er kommentert på side 22. Bedre tilgjengelighet er derfor et spørsmål om hvilke krav samskipnadene vil stille ut over offentlige regler.

Hva bør kreves?

Samskipnadene står fritt til å stille de kravene de måtte ønske til nybygg og større ombygginger. Et hovedpoeng bør da være at samskipnadene går inn for en høy grad av generell tilrettelegging – nær opp til prinsippene for universell utforming – i all nybygging. Målene om full deltagelse kan vanskelig nås hvis tilrettelagte boliger bare innpasses i form av spesialboliger; selve prinsippet med spesialboliger kan sies å være i strid med inkluderingsmålsettingene. Videre bør det være et mål at den generelle tilretteleggingen gjelder alle boligtyper, enten de er hybler med fellesrom, hybler med eget bad og kjøkkeninnredning eller leiligheter. For den siste boligtypen viser eksempelet fra Lerkendal i Trondheim viser at en høy grad av generell tilrettelegging kan gjennomføres uten kostnadsøkninger av betydning. Eksemplene fra Nylundsveien og Øyjordsveien i Bergen (s 50-53) viser at det kan oppnås i hybler med eget bad.

Hva slags krav?

Kravene bør omfatte tilgjengelighet for alle grupper av funksjonshemmede, ikke bare bevegelseshemmede, men også orienteringshemmede og miljøhemmede. Kravene må dessuten dekke parkering, atkomst og fellesrom i tillegg til boligene. I stikkordsform kan kravene samles i tre enkle avsnitt:

Bevegelseshemmede:

Dør-, port og passasjebreder, sideplass ved dører, snuplasser på fritt areal. Jevne og harde overflater på gulv og markdekke. Slake stigninger, trinnfrie passasjer, lave nivåforskjeller. Åpningskraft på dører og vinduer. Korrekte høyder på innredninger, installasjoner, betjeningstablåer og vridere.

Orienteringshemmede:

God og refleksfri belysning innendørs og utendørs. Akustisk demping. Kantmarkeringer av gangstier, kontrastmarkeringer av glassfelt, trappetrinn, kanter, dører og betjeningstablåer. Korrekt plassering av skilt, gode kontraster mellom figur/skrift og bakgrunn samt bokstavstørrelser som minst samsvarer med NS 3041.

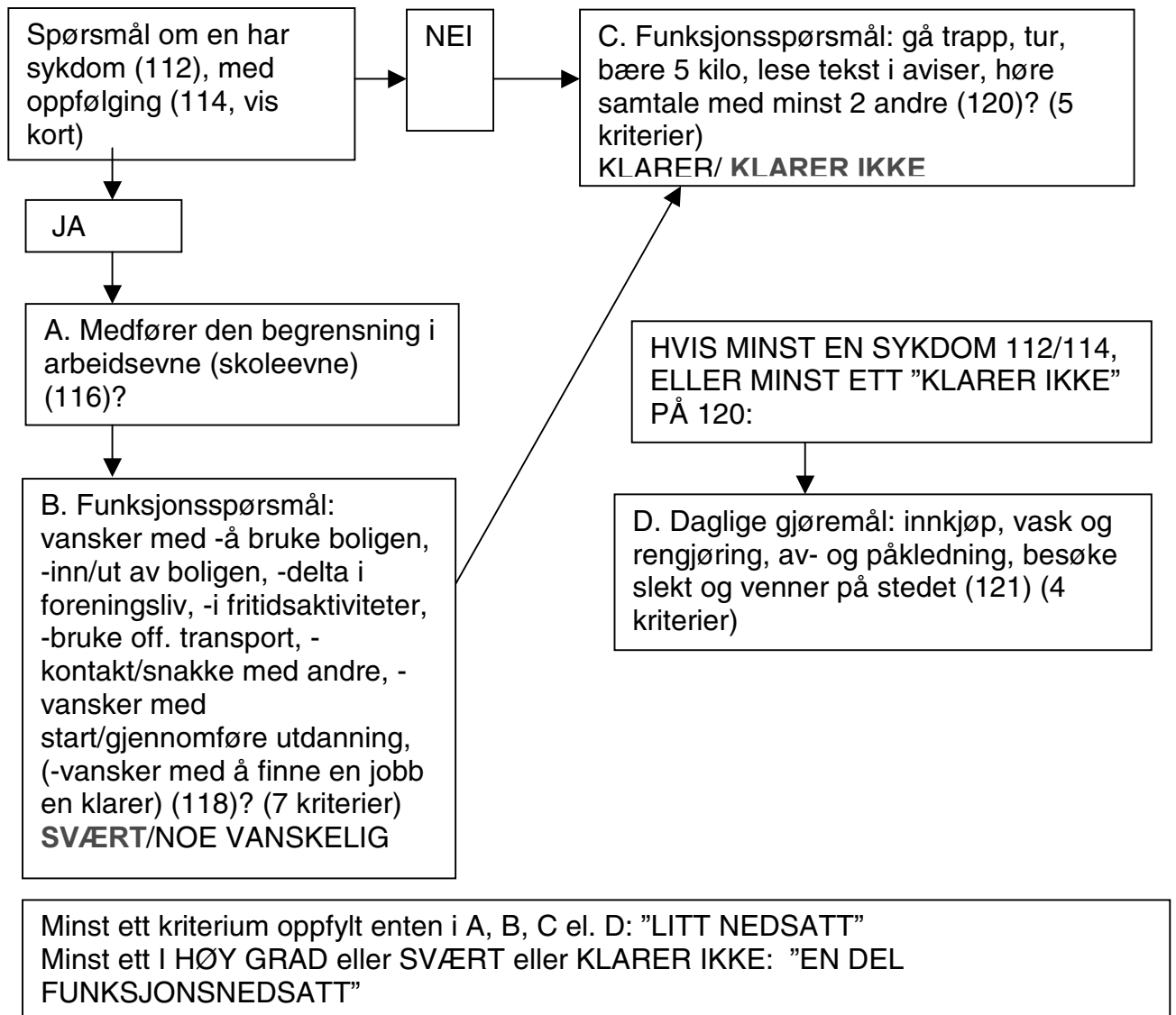
Miljøhemmede:

Beplantninger, giftfrie materialer, god ventilasjon, overflater og detaljer som ikke samler støv. Rutinemessig rengjøring av fellesarealer.

12. Vedlegg

1. Spørsmål i Levekårsundersøkelsen 1995 om funksjonsnedsettelse

2. Disability Statement, Bristol University

This document contains information about the University's provision for disabled applicants and students. This includes deaf students, visually impaired students, dyslexic students, students who have mental health difficulties, students with unseen impairments such as epilepsy, and students who are temporarily disabled while at university.

Lin Reynolds is the Disability Co-ordinator in the Access Unit for Deaf and Disabled Students. If you want to find out more, or have any queries about the University's provision, you can contact her:

by **phone** ☎ on 0117 954 5727, or by **minicom** 📠 on 0117 954 5728.

Both of these have answering facilities, so please leave a message when the office is unattended.

Her **fax** number is 0117 923 8546 and her **email** ✉ address is Lin.Reynolds@bristol.ac.uk
This information is also available in a series of leaflets, which provide a summary and more specific information about support available to deaf students, visually impaired students, students with mobility impairments and dyslexic students.

This document is also available in large print, braille, audio-tape or on disk, and can be printed on different coloured paper for ease of access. Please contact Lin on the above numbers if you require this

7 July 2000

Introduction

The University welcomes applications from disabled students, and aims to ensure that their participation in all aspects of university life is as full and successful as that of any other student.

All academic departments, research centres and university services adhere to the University's statement promoting equal opportunities and equal treatment for all applicants and students.

The University has a specific commitment to the recruitment of deaf students, but also wishes to widen participation by other disabled students. It is building on its expertise in the support of deaf students, as well as that in support of visually impaired students, dyslexic students and students with mobility impairments. Many of our buildings are old, and this has created access difficulties in the past. A number of departments are addressing this specifically, by making part or all of their premises accessible to wheelchair users, but access is still difficult in some parts of the University. If you have mobility difficulties, we strongly encourage you to contact the Access Unit and the academic department to which you are applying to arrange a visit to the campus to see what adaptations may be possible, and whether alternative arrangements can be made to create access for you.

The University is currently engaged in a number of activities to increase participation by disabled students. These include:

- Information days arranged by the Access Unit for potential applicants and those made an offer by an academic department
- Partnerships with local further education (FE) colleges to promote transition from FE into higher education
- Working with local organisations for disabled people to raise educational aspirations to enter higher education

- University of Bristol Union Access Project working with local secondary schools to encourage pupils to aspire to higher education.

Enquiring

We encourage you to contact the University before you apply so that you can find out more about what specific support you might need, what accommodation you require, and what support there is in the University. We strongly advise you to find out about sources of funding for specific support such as interpreters, notetakers, study skills support, computers and software before you apply or take up a place, because it can be extremely difficult managing your studies without this kind of support.

In a recent Student Satisfaction Survey, students identified this early contact as particularly useful.

We encourage students to make contact with their academic department, as this is where your support at University will be centred. You can discuss with the admissions tutor or adviser for disabled students there any access needs you have, the form, structure and content of the programme, and any adaptations which would be necessary for you to access it.

Details of support available for disabled students is provided in departmental or faculty handbooks.

At the same time, please contact the Access Unit for Deaf and Disabled Students to talk about your requirements, or to arrange to come to one of the Information Days organised for potential students.

Applying

As part of the University's commitment to widening participation, the Admissions Office sends a letter to all full-time undergraduate applicants who identify themselves as disabled on their UCAS form, informing them about the Access Unit and the support available at the University. This means that we can send you information about:

- support at the University
- how to obtain an assessment of your educational support needs
- how to apply for Disabled Students Allowances if you are eligible for these
- the steps you can take to get hold of the funds you will need to pay for some of the services you want to use.

This will help you to make an informed decision about whether or not the facilities are appropriate. Please note, this does *not* mean that you are prejudicing your application.

The Access Unit can also, with your permission, contact your academic department once an offer has been made, to offer advice and help to them in their support of you. Many departments arrange Open Days for students to whom they have made offers, and this is a good opportunity to discuss access needs with them, and to make contact with the Access Unit.

If you want to attend one of these, or are called for an interview, and require an interpreter or communication support, please contact the Disability Co-ordinator who will arrange for this to be provided. There is no charge for this service.

What support is available?

Library Services have facilities for disabled users in several branches, and Library staff are always willing to provide assistance. All branches offer a telephone renewal service for disabled users. The Main Library has a disability adviser (contact details below) responsible for developing and providing services to disabled users of the University's library services,

who is able to assist with individuals' requirements and who has CACDP Stage 1 BSL skills. This library, for Arts and Social Sciences, has:

- a resource room for visually impaired and dyslexic users which includes a CCTV scanner, a speech synthesiser, a text enlarger and dyslexic-specific software
- minicomms at the enquiries desk and in the disability adviser's office, and special video viewing facilities for deaf students
- low level library catalogue terminals on all floors, and a low level photocopier on the ground floor with priority use for disabled students
- a parking space for disabled users in front of the Library, a ramp at the entrance, and wheelchair accessible toilets on the ground floor
- vibrating pagers available for loan to deaf users to alert them to fire alarms.

More information about support resources for all disabled students in all branches of the Library Service is available from Heather Bailey, the disability adviser in the library. You can contact her by telephone/minicom on 0117 928 8277 or email H.L.Bailey@bris.ac.uk.

The Computing Service aims to provide an IT service that is accessible to all, and staff have some knowledge of specialist equipment available for particular needs. It works with the Access Unit to provide advice to individual students and groups. There is a minicom on the Computing Service Helpdesk, and the 24-hour access computer room in the Computer Centre is accessible by ramp and lift to wheelchair users.

Academic departments can make a variety of arrangements to help in studying and learning, and all of them will work with individual students to see what alternative arrangements can be made. Here are just some examples of support that has been provided before:

- The Department of Experimental Psychology has provided large screens for visually impaired students; flagged 'deaf-friendly' practicals as suitable for deaf students; arranged additional tutorial support for deaf students; made overhead slides and handouts available to interpreters and deaf students before lectures
- The Departments of French and Russian have adapted teaching, learning and assessment procedures to accommodate the special needs of a student with Aspergers Syndrome
- The Department of Physics has provided extra tutorials for dyslexic students and extra support in written course work
- The Department of Pharmacology has provided extra personal tutorials for deaf students, and arranges regular meetings between students and the departmental adviser for disabled students
- The School for Policy Studies has a Disability Convenor and a written strategy to promote disabled students' equal participation and inclusion.

How accessible is the site?

Nearly all academic departments and academic services are located in or close to the University precinct, which is in a central area of Bristol. If you are studying Medicine, you will spend parts of your course in hospitals in different parts of Bristol and the south-west; those of you studying Veterinary Science will divide your time between the precinct and the Clinical Veterinary School some 15 miles south of Bristol. Many other programmes involve fieldwork, placements or periods of study outside Bristol. The students' union building is about half a mile from the precinct, and the University's residential accommodation for students is within a two-mile radius of the precinct.

The University's buildings are extremely diverse, and include both purpose-built properties and buildings converted from other uses. This means that wheelchair access into and within buildings is variable, and access for students with mobility impairments can be restricted. The University will make every effort, where practicable, to improve access to its buildings, but cannot guarantee that all of them will be completely accessible.

The students' union building has level access to the rear of the building, a ramp on the 4th floor and level access on all other floors. There are lifts to all floors and a stairlift to the Union shop. There is a minicom at reception and a public minicom with wheelchair access in the foyer of the Union.

The bank and bookshop located in the University precinct have ramp access, and lighting levels are high. The Wills Memorial Building, which is used for degree ceremonies, has ramp access, lifts and wheelchair accessible toilets.

There are car parks in several locations in the precinct, as well as at Halls of Residence, and some of these have designated spaces for disabled drivers. It is generally possible to make arrangements for individual students, enabling them to have a reserved space reasonably close to their academic department.

The student refectory in the precinct is accessible by wheelchair, as are the catering facilities in the students' union building.

Is there adapted accommodation?

The University aims to create balanced communities in all its residences, and adapted accommodation for disabled students is therefore integrated into Halls of Residence and Student Houses.

- Durdham and Goldney Halls (self-catering) and Wills Hall (catering) have study-bedrooms suitable for certain wheelchair users. However, not all other parts of these halls are fully accessible.
- Badock, Clifton Hill House (both catering), Durdham and Goldney Halls have study-bedrooms which have been adapted for deaf students (some of which are also suitable for students with a physical impairment). Some of these residences have public minicoms.
- Clifton Hill House, Goldney Hall and the Hawthorns (Student House) are particularly suitable for visually impaired students.

All study-bedrooms in Halls of Residence and most Student Houses, with the exception of the two hostels at Langford, the University's School of Clinical Veterinary Science, are equipped with individual telephones, but not minicoms. There are also computer rooms in all nine halls, and these are accessible 24 hours a day, except at Badock and University Halls, from which students can access email, the World Wide Web and a variety of software and learning resources. In addition, students in Halls and most Student Houses can, for a set annual fee, subscribe to the residential networking service (ResNet), enabling them to access the same resources from their own study-bedrooms.

Car parking arrangements can usually be made where necessary, and extra rooms can be made available to personal assistants at certain residences.

There is a Student Link bus service from the Stoke Bishop Halls (Hiatt Baker, University, Badock, Wills, Durdham and Churchill Halls), which are situated about two miles from the precinct. This service is not accessible to wheelchair users and students with mobility impairments. Access from the Clifton halls (Clifton Hill House, Goldney and Manor Halls and Sinclair House) can be tricky, as there are a number of old raised pavements with steps, and few lowered kerbs.

The Disability Co-ordinator and the Accommodation Office work together to try to identify disabled students' requirements. You are strongly advised to contact Lin Reynolds before you make your application to the Accommodation Office, so that you can discuss what you need, and arrange a visit to the University to check out what accommodation may be available.

There is no special application procedure for disabled students, and eligible students *must* make their application before the deadline for guaranteed accommodation. See the Accommodation Prospectus website for full information about this at: <http://www.bris.ac.uk/Publications/AccomProspectus/accom.htm>

Who can help me at University?

Your personal tutor in your academic department will often be your first point of contact if you are experiencing any difficulties. All departments encourage students to maintain regular contact with their personal tutors. All departments (or in some cases faculties) should have an adviser for disabled students who acts as a channel for information about disability in general, and a link with other services, such as the Access Unit, to advise colleagues about making the department more accessible.

The Access Unit for Deaf and Disabled Students co-ordinates the University's support for deaf and disabled students:

- It provides advice and information to disabled students, University staff, other universities and services, and outside callers on any issues about disabled students and support services
- It arranges assessments of your needs for educational support services and equipment, and advises and guides you in your contact with other University services and facilities
- Most individual support services and equipment are funded through Disabled Students Allowances (DSAs), for which you must apply to your local education authority (LEA). The Unit can provide information about what these are, how to apply for them, and how to manage them
- It has a counsellor who is deaf, and who can offer counselling to you if are deaf or use BSL as a first language
- It can help you to co-ordinate the communication support services you may need if you are deaf
- It liaises with Community Service Volunteers to provide personal assistants for those students who require personal care
- It can arrange for you to work with readers who can put material on audio-tape, or provide a face-to-face reading service.

The Student Counselling Service is open to all students in the University. It has a minicom, and students who are unable to access the service's 2nd floor premises are offered appointments in a nearby building with level access. The counsellor for deaf students in the Access Unit is supported in that role by the Director of the Counselling Service.

The Students' Union has a Disability Officer, who is elected annually by students, and represents the interests of disabled students through the Union to the University. The Disability Officer is responsible to the Vice-President (Welfare). There is also a Student Welfare Adviser, and the Union is currently reviewing its welfare provision.

The Students' Health Service is available for all students living in the practice area. It has a minicom attached to its appointments number, and one of the receptionists has CACDP Stage 2 BSL skills. Lighting levels are high. Students who are unable to get to the doctors' consulting rooms on the 1st floor are seen in one of the ground floor treatment rooms. Its practice booklet contains information on provision for disabled students.

As there is no wheelchair access to the Ecumenical Chaplaincy Centre or to the Roman Catholic Chaplaincy, chaplains from these centres are always prepared to meet disabled students in different locations. The University Church, St. Paul's, Clifton, is accessible to wheelchair users and has an induction loop.

The Careers Advisory Service makes available national careers guides for disabled students, identifies employers with the Disability Symbol (✓✓) and has direct links to major websites, eg CanDo and Skill. A member of staff raises awareness of disability issues within the Service, and one of the Careers Advisers is learning British Sign Language. Appointments can be offered on the ground floor or in other premises with wheelchair access.

The International Students Advisory Service offers specialist advice on immigration matters, and provides information and organises events for overseas students and their families. The office is accessible to wheelchair users.

Are there special arrangements for exams?

The University takes a flexible approach to special arrangements for examinations, and tries as far as possible to tailor such arrangements to the particular requirements of each individual student. Academic departments liaise with staff of the Examinations Office to put special arrangements in place for a particular individual. These can cover such things as:

- Location of the examination: in a particular part of the examination room, or in a separate room or building, with individual invigilation
- Special examination papers, such as in braille or large print
- Extra time, usually for dyslexic or deaf students
- Use of equipment, such as use of a PC or dictaphone
- Human support, such as use of a scribe or a sign language interpreter.

You should speak with your personal tutor in the first instance to discuss what arrangements can be made for you and how these can be set up, and make this contact as early as possible when you arrive at University.

What financial support is available?

If you face extra costs on your programme because you are disabled, you may be eligible for Disabled Students Allowances (DSAs). These are not income assessed and there is no upper age limit. These can cover the cost of a non-medical helper, such as a personal assistant or an interpreter, major items of specialist equipment and software, such as a computer or voice recognition software, and other expenditure related to your studies which you have to make but other students do not.

You need to apply to your local education authority (LEA) for these allowances. If your disability has already been identified and documented, there should be little difficulty in establishing your eligibility for DSAs. A booklet about DSAs, 'Bridging the Gap', is available from your LEA, or from the freephone orderline 0800 731 9133.

These allowances are not available to everyone. From 2000/01, part-time students studying the equivalent of at least 50% of a full-time course will also be eligible to claim them, but if you are a non-UK student (from the EU or elsewhere) or a postgraduate student, you cannot claim them. However, some research councils can make funds available for the same purpose, and there are a limited number of other sources of funds that can help. We strongly advise you to find out about sources of funding before you take up a place, because it can be extremely difficult managing your studies without this kind of support. Contact the Access Unit or the Student Finance Office for more information.

The Student Finance Office offers assistance to any student on general financial matters (including emergency loans, Access funds and student loans) and has some knowledge of the benefits and other funds available to disabled students. There is a minicom in the office. Some funding is available through the Access Funds for dyslexia assessments for UK undergraduate students. Grants are also available from this fund for undergraduate and postgraduate home students for assistance with costs associated with disabilities which are not covered by the LEA and other sources.

Extra-curricular activities

The University now has a new indoor tennis centre, which is fully accessible to wheelchair users, with a lift to the balcony, and an active wheelchair tennis programme. The main outdoor sports pavilion at Coombe Dingle has a lift to the lounge/bar area, and wheelchair accessible changing facilities. The proposed new indoor sports facilities in the precinct will be fully accessible to wheelchair users, although the present facilities are not.

All 250 clubs and societies within the Students' Union sign the Equal Opportunities Statement and are committed to being open to all students. This covers activities that take place outside as well as inside the Union, but not all outside venues are accessible to disabled participants or performers. SCA (Student Community Action) and RAG (Raise and Give) have many disabled students involved in their activities, and the Union makes arrangements such as providing wheelchair accessible minibuses to ensure their participation.

At major Union events, such as the AGM, sign language interpretation and induction loops are available, and documentation for these can be produced in large print and on different coloured paper.

Monitoring and complaints

The University wants to make sure that the services it provides or arranges continue to be effective and appropriate. All academic departments operate pastoral care systems and monitor the support they provide to students, including disabled students, either termly or annually. An increasing number of departments have specific contact with disabled students via a disability convenor or departmental adviser or else have a consultative group to advise on the provision they make.

The University has recently improved its formal complaints procedure to make it more user-friendly, and has appointed a Student Complaints Officer. In addition, there is an informal network of harassment advisers, who help implement the University's Equal Opportunities and harassment policies.

The Access Unit carries out a Student Satisfaction Survey annually to help inform its development and delivery of services, and monitors specific provision such as the minicomms sited across the University.

The Library Service has carried out an access assessment of all its branches, and will use its report to monitor progress on changes and adaptations.

Future developments

A number of academic departments and University services are planning to improve physical access to their buildings and improve their facilities.

As a result of its access assessment, the Library Service will be:

- highlighting stair edges in the Main Library
- upgrading the software and hardware in the resource room for visually impaired users.

The University is involved in a number of local and regional partnerships, specifically aimed at improving access for disabled students to higher education:

- the Library Service is part of the HEFCE-funded CLAUDINE Project, which is assessing the provision of staff training in university library services in the south west, and identifying whether staff are receiving appropriate training and what additional training is required

- the Access Unit is acting as a critical friend to Bath Spa University College in the provision of services to deaf and visually impaired students, as part of their HEFCE-funded project to improve its services to disabled students.

The University is introducing its new Learning and Teaching Strategy that will apply to all students, and is currently revising its guidelines to departments on their support of disabled students.

As part of this strategy, the Access Unit is helping to set up a forum for departmental advisers for disabled students, to promote good practice, provide training opportunities and to disseminate information.

In line with the University's Equal Opportunities policy, every effort will be made to make all the services and facilities described in this document available to all students regardless of their programme of study or impairment. Budgetary and other resource restraints make it impossible to guarantee that all services will be available without restriction, and all buildings fully accessible.

3. Spørsmål til universiteter i utlandet

(Skjemaset ble også sendt ut på tysk og fransk)

Dear M

The Norwegian Building Research Institute has recently carried out several projects aimed at researching and evaluating accessibility in Norwegian Universities. The studies have been carried out at the request of the Norwegian Centre for participation and accessibility (DELTA-senteret), which is run by the ministry of health and social affairs.

In a current project we are looking into the existence and status of housing for students with disabilities. As background and as a possible basis for assessing the need for accessible student housing, we have been asked to make enquiries to a small number of European universities. The list has been narrowed down to four universities, which have a particularly good reputation for catering to the needs of disabled students.

We hope that you are able to take a few minutes to answer the questionnaire below.

1. Policy

1a. Has the current high level of accessibility come about as a result of a stated policy?

1b. If yes, when was the policy set out, and by what means has it been implemented?

1c. Has the policy been altered recently – in which way?

1d. Are there currently plans to increase or improve facilities for disabled students?

1e. If yes, in what way and by what means?

2. Accessibility

2a. Are all parts of the campus or all departments equally accessible, or have some been given higher priority than others?

2b. If yes, please state which and the reasons for the priorities

2c. Have some facilities (such as supplying housing, adapting university buildings, supplying special equipment, making personal assistance available etc) proved particularly costly or difficult to provide? Please describe:

3. Groups of disabled

3a. Are facilities for all groups of disabled students given equal emphasis or has the university targeted some groups more than others?

3b. If yes, please state the target groups and the reason for targeting them:

4. Numbers of disabled students

4a. Have improved facilities for disabled students lead to an increased proportion of students with disabilities?

4b. If yes, has any type or group of disabled shown a particular increase?

4c. Can the university meet the demand from disabled applicants or do you have to turn down applicants due to insufficient facilities?

4d. If yes, which facilities are lacking?

4e. In your opinion, does accessibility affect disabled students' choice of university or course of study?

4f. Due to your university's reputation for a high level of accessibility and provision for special needs, do you feel that your university receives more applications from disabled students than other universities?

5. *Student housing*

5a. Is your accommodation for disabled students provided as special needs housing, or can disabled students live in ordinary student housing (i.e. share accommodation with non handicapped students)?

5b. If you provide special needs housing, is this adapted to any specific user group (for instance mobility, visual disabilities, hearing loss, asthma/allergy etc)?

5c. If you provide special needs housing,

- how many units of special needs housing do you have?

- what type of housing is it (flats, rooms with shared bathrooms/kitchens etc)?

- is the special needs housing located in the same areas or the same buildings as other student housing?

5d. Is the supply of accessible or adapted student housing adequate to meet current demand?

5e. Is the demand for accessible housing greater now than five years ago?

5f. Do you carry out dwelling adaptations for individual disabled students?

5g. Do you provide any technical aids for disabled students – if yes, what kind?

5h. Do you provide any form of assistance or counselling for disabled students as regards housing problems?

5i. How is transport provided?

- accessible public transport

- personal transport?

provided by the local authority, by the university or by the students' themselves?

4. Intervjuskjema, studenter

1	Stuedsted					
	Type studium/fakultet					
	Studiets varighet					
	Bolig i(adresse/studentby)					
	Boligtype	hybel		leilighet		annet
2	Finnes det en organisasjon for funksjonshemmede på studiestedet? (flere kryss)	Studentorganisasjon				
		I universitetets administrasjon				
		Tilknyttet samskipnaden				
		Vet ikke				
3	Har du hatt kontakt med dem? (flere kryss)	Nei				
		Ja, studentorganisasjon				
		Ja, med universitetets administrasjon				
		Ja, tilknyttet samskipnaden				
4	Hvordan kommer du deg fra boligen til universitetet? (flere kryss)	Kjører selv/egen bil		vanligvis	alternativt	
		Buss/trikk/bane				
		Transporttjeneste				
		Drosje m rekvisisjon				
		Drosje u rekvisisjon				
		Annet (beskriv)				

Studenten

5	Alder					
6	Hvor lenge har du gått på dette studiestedet?	1 år				
		2 år				
		3 år				
		4 år				
		5 år eller mer				
7	Hva er din funksjonshemning? (flere kryss)	Bevegelse				
		Syn				
		Hørsel				
		Miljø				
		Annet (angi)				
8	Hvordan vil du karakterisere funksjonshemningen?	lett				
		middels				
		sterkt				

Bolig

9	Hadde boligtilbudet betydning for valg av studiested?	Ja, svært viktig		Ja, ganske viktig		Ja, men ikke vesentlig	
10	Har du hatt kontakt med samskipnaden om (flere kryss)	boligtilbud					
		spesialtilpassing					
		hjelpemiddelinstallasjon					
		annet					
11	Har du byttet bolig i løpet av studietida?	Ja			Nei		
		Hvis ja, hvor mange ganger?					
12	Hvorfor har du byttet bolig? Beskriv:						

13	Hva slags bolig har du hatt tidligere? Beskriv: (f eks hybel med eller uten felles bad/kjøkken/ stue, leilighet med ett rom, to rom osv, rekkehus (angi antall rom). Angi boligene kronologisk, nyeste/siste bolig først, eldste/første boligen sist.)	
14	Ble boligen eller noe i den tilrettelagt spesielt for deg?	
a	Ombygging av:	
b	Spesialinnredning som omfatter:	
c	Spesialutstyr som ble anskaffet:	
d	Annet som ble gjort:	
e	Nei	

Hjelpemidler

15	Hvilke tekniske hjelpemidler bruker du daglig?	
16	Har du fått hjelpemidler fra samskipnaden eller universitetet – hvilke?	
17	Har du fått hjelpemidler fra hjelpemiddelsentralen på studiestedet – hvilke?	
18	Hadde du med deg hjelpemidler - hvilke?	
19	Har du bedt om hjelpemidler du ikke fikk – hvilke?	
20	Har behovene for hjelpemidler forandret seg i løpet av studietida? - på hvilken måte? Beskriv:	

Assistanse og tjenester

21	Mottar du eller har du hatt kommunale tjenester? (flere kryss)	Hjemmesykepleie		Hva slags?
		Hjemmehjelp		
		Ergoterapeut		
		Annet		
22	Har du bedt om personlig assistanse?	Ja		
		Nei		
23	Hvis ja, til hva? Beskriv:			
24	Har du personlig assistanse?	Ja		
		Nei		
25	Hvis ja, til hva? Beskriv:			
26	Har hjelpebehovene endret seg i studietida?	Ja		
		Nei		
27	Hvis ja, på hvilken måte? Beskriv:			

Fornøydhet

		nei, mangler mye	nei, mangler en del	ja, men trenger mer	ja, helt fornøyd
28	Er du tilfreds med boligen?				
29	Får du de tjenestene du trenger?				
30	Har du tilstrekkelig med hjelpemidler				

5. Registreringsskjema, hjelpemidler

Fast montert utstyr

inkluderer f eks håndtak, døråpnere, løfteanordninger, særskilt belysningsutstyr, teleutstyr, varslingsutstyr og utstyr for å tilkalle hjelp, VVS- og baderoms-utstyr. Nummerer utstyret fortløpende og angi plasseringen med nummer på plantegningen. Gjør registreringene sammen med brukeren og noter evt anmerkninger om bruken (brukes ofte, brukes lite, fungerer godt/dårlig o. l.)

Hovedinngang, felles vindfang og korridor

Nr	Type/funksjon	Anm

Entré

Nr	Type	Anm

Stue og arbeidsplass

Nr	Type	Anm

Kjøkken

Nr	Type	Anm

Bad/toalett

Nr	Type	Anm

Soverom

Nr	Type	Anm

Andre rom

Nr	Type	Anm

Møbler og mobilt utstyr

rullestoler, ganghjelpemidler, personløfter, dataverktøy, arbeidsbord, stoler, krakker og andre møbler

Type	Anm

Små-hjelpemidler

List opp de viktigste/mest brukte griperedskap, skriveredskap osv

Type	Anm

6. Intervjuskjema, studenter som har avsluttet studiet

1	Stuedsted						
	Type studium/ fakultet						
	Studiets varighet						
	Bolig i (adresse/studentby)						
	Boligtype	hybel		leilighet		annet	

2	Var det en organisasjon for funksjonshemmede på studiestedet? (flere kryss)	Studentorganisasjon	
		I universitetets administrasjon	
		Tilknyttet samskipnaden	
		Vet ikke	
3	Hadde du kontakt med dem? (flere kryss)	Nei	
		Ja, studentorganisasjon	
		Ja, med universitetets administrasjon	
		Ja, tilknyttet samskipnaden	

Studenten

4	Alder						
5	Hvor lenge gikk du på dette studiestedet?	1 år					
		2 år					
		3 år					
		4 år					
		5 år eller mer					
6	Hva er din funksjonshemning? (flere kryss)	Bevegelse					
		Syn					
		Hørsel					
		Miljø					
		Annet (angi)					
7	Hvordan vil du karakterisere funksjonshemningen?	lett					
		middels					
		sterkt					

Boligen i studietida

8	Hvordan bodde du i studietida? (flere kryss)	Studentby			
		Privat utleie			
		Kommunal bolig			
		Egen bolig			
		Hos foreldre/slektninger			
		Spesialbolig			
9	Hadde muligheten for tilrettelagt boligtilbud betydning for valget av studiested?	Ja, svært viktig	Ja, ganske viktig	Ja, men ikke vesentlig	
10	Hadde du kontakt med samskipnaden om (flere kryss)	boligtilbud			
		spesialtilpassing			
		hjelpemiddelinstallasjon			
		annet			

11	Hvordan kom du fra boligen til universitetet? (flere kryss)		ja	ne
		Kjørte selv/egen bil		
		Buss/trikk/bane		
		Transporttjeneste		
		Drosje m rekvisisjon		
		Drosje u rekvisisjon		
		Annet (beskriv)		
12	Har du hatt kontakt med samskipnaden om (flere kryss)		ja	ne
		boligtilbud		
		spesialtilpassing		
		hjelpemiddelinstallasjon		
		annet		

13	Byttet du bolig i løpet av studietida?	Ja	Nei	
		Hvis ja, hvor mange ganger?		
14	Hvorfor byttet du bolig? Skriv årsaker			

15	Hva slags bolig(er) hadde du mens du studerte? Beskriv: (f eks hybel med eller uten felles bad/kjøkken/stue, leilighet med ett rom, to rom osv, rekkehusenhet (angi antall rom). Angi boligene i kronologisk rekkefølge, med den nyeste/siste boligen først og den eldste/første boligen sist.)	
16	Ble en eller flere av disse boligene eller noe i dem tilrettelagt spesielt for deg? Beskriv kort hva som ble gjort i rubrikkene nedenfor	
a	Ombygging av:	
b	Spesialinnredning som omfatter:	
c	Spesialutstyr som ble anskaffet:	
d	Annet som ble gjort:	
e	Nei	

Hjelpemidler

17	Som student, hvilke tekniske hjelpemidler brukte du til daglig?	
18	Fikk du hjelpemidler fra universitetet eller samskipnaden – hvilke?	
19	Fikk du hjelpemidler fra hjelpemiddelsentralen på studiestedet – hvilke?	
20	Hadde du med deg hjelpemidler - hvilke?	
21	Ba du om hjelpemidler som du ikke fikk - hvilke?	

22	Forandret behovene for hjelpemidler seg i løpet av studietida? hvis ja, på hvilken måte? Beskriv:	
23	Når du ser tilbake, kunne bestemte hjelpemidler gjort det lettere å fungere på studiestedet? Hvis ja, hvilke hjelpemidler?	

Assistanse og tjenester

24	Mottok du eller hadde du kommunale tjenester? (flere kryss)	Hjemmesykepleie		Hva slags?
		Hjemmehjelp		
		Ergoterapeut		
		Annet		
25	Ba du om personlig assistanse?	Ja		
		Nei		
26	Hvis ja, til hva? Beskriv:			
27	Har du personlig assistanse?	Ja		
		Nei		
28	Hvis ja, til hva? Beskriv (vis evt til pkt 26):			
29	Forandret hjelpebehovene seg i studietida?	Ja		
		Nei		
30	Hvis ja, på hvilken måte? Beskriv:			
31	Når du ser tilbake, kunne hjelp/assistanse gjort det lettere å fungere på studiestedet? - hva slags?	Ja		
		Nei		
32				

Fornøydhhet

		nei, manglet mye	nei, manglet en del	ja, men trengte mer	ja, helt fornøyd
33	Var du tilfreds med boligen?				
34	Fikk du de tjenestene du trenger?				
35	Hadde du tilstrekkelig med hjelpemidler				

13. Litteratur

- Aslaksen, F., Bringa, O., Heggem, E. *Universal Design*. The Norwegian State Council on Disability. 1997.
- Bringa, O. R., *Grunnelementer i planlegging for rullestolbrukere*. Norges Handikapforbund. 1981.
- The Center for Universal Design, *Universal Design*. North Carolina State University. <http://www.design.ncsu.edu/cud/>
- Christophersen, J. *Tilgjengelighetsmal*. DELTA-senteret. 2000.
- Christophersen, J. *Når behovene er størst, er løsningen viktigst*. Norges Handikapforbund. 1996
- Christophersen, J. og Denizou, K. (1), *Klassifisering av tilgjengelighet*. Prosjektrapport nr 271, Norges byggforskningsinstitutt. 2000.
- Christophersen, J. og Denizou, K. (2), *Tilgjengelighet ved universiteter og studentbyer*. Prosjektrapport nr 272, Norges byggforskningsinstitutt. 2000.
- European commission, Directorate General for Transport. *COST 335 Final report*. 1999.
- European Commission (DGV), SOCRATES & Youth Technical Assistance Office Studying Abroad, Volume 2 : *European guide for students with disabilities*
- Confino-Rehder, S. *Universal Design – Putting it into the Field*. Paper at Universal Design An International Workshop, Yokohama, 1998.
- Gulbrandsen, O. Funksjonshemmede i Norge. *Boforholdene belyst ved Boforholdsundersøkelsen 1995 og Levekårsundersøkelsene*. Byggforsknotat 26, 1997.
- Iwarsson, S. *Enabler*. Lunds universitet. 1997
- Kose, S. (1) *Universal Design for the Ageing*. Paper. 1999.
- Kose, S. (2) *Design Guidelines for Dwellings in the Ageing Society. Preparing for the future through Universal Design Concepts*. Paper 1999.
- Livsløpsboligen*. Norges Handikapforbund. 1981.
- Mace, R. *Universal Design in Housing*. Assistive Technology, Vol. 10, No.1 1998.
- Steinfeld, E. *The Concept of Universal Design*. Center for Inclusive Design & Environmental Access State University of New York at Buffalo. 1994

Story, M. F., Mueller, J., Mace, R. L., *The Universal Design File*. Center for Universal Design, North Carolina State University. 1998

University of Oregon. Universal Design Education Project. 1999

